

Vuotuinen ajankäyttö

Iiris Niemi - Hannu Pääkkönen

Vuotuinen ajankäyttö

Iiris Niemi - Hannu Pääkkönen

Joulukuu 1992

Tiedustelut – Förfrågningar – Inquiries:

Iiris Niemi
Hannu Pääkkönen
(90) 17 341

Kansikuva: Mantsi Rapeli

Hakapaino Oy, Helsinki 1992

Esipuhe

Vuodenajat rytmittävät ihmisten ajankäyttöä. Elämänkaarella ihmisten arkielämä jakautuu erilaisiin vaiheisiin, joissa vuorollaan painottuvat leikkiminen ja oppiminen, koulunkäynti, työssäkäynti ja lasten kasvatustyö sekä lopuksi eläkeläisyys.

Tässä julkaisussa tarkastellaan arkielämää ajankäytön näkökulmasta. Ensimmäisessä luvussa katsotaan, miten ajankäyttö vaihtelee eri vuodenaikoina. Seuraavissa luvuissa näkökulmana on ajankäyttö elämänkaaren eri vaiheissa. Lapsuudesta ja nuoruudesta edetään keski-ikään, jolloin ajankäyttöä säätelevät perhe ja työelämä. Neljännessä luvussa tarkastellaan, miten työssä käyvien aika kuluu vuosiloman aikana, ja viidennessä, miten työn puuttuminen heijastuu työttömien ajankäyttöön. Keski-ikästä edetään eläkeikään ja tarkastellaan, miten ansiotyön päättymisen muuttaa arkielämää. Viimeisessä luvussa verrataan suomalaisten ajankäyttöä muihin teollisuusmaihin kansainvälisen ajankäyttötutkimusarkiston tietojen pohjalta.

Tutkimusaineistona on Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 1987–88, jonka kuvaus on tämän julkaisun liitteenä. Perustaulukot on julkaistu raportissa *Vuotuinen ajankäyttö. Ajankäyttötutkimuksen 1987–88 taulukot*. Arkielämän muuttumista vuodesta 1979 vuoteen 1987 on kuvailtu julkaisussa *Ajankäytön muutokset 1980-luvulla*, joka on ilmestynyt myös englanninkielisenä.

Tämän julkaisun teksteistä on Iris Niemi kirjoittanut luvut, jotka koskevat suomalaisten vuosirytmisiä, keski-ikäisten ja eläkeikäisten ajankäyttöä. Hannu Pääkkönen on kirjoittanut luvut, jotka koskevat nuorten, työttömien ja vuosiloman ajankäyttöä. Kansainvälinen tarkastelu on kirjoitettu yhdessä.

Veli Rajaniemi on tulostanut perustaulukot ja laatinut kuvioita. Atk-suunnittelijana on toiminut Jarmo Lauri. Julkaisun on taittanut Seija Töyräänvuori.

Tutkimusaineistosta on valmistunut kolme kansainvälistä vertailututkimusta *Time Use Trends in Finland and in Hungary* (1991), *Time Use in Finland, Latvia, Lithuania and Russia* (1991) ja *Housework Time in Bulgaria and Finland* (1992). Näiden lisäksi on suunnitteilla Pohjoismaiden kanssa tehtävä yhteisjulkaisu.

Helsingissä joulukuussa 1992

Hilkka Vihavainen

Sisällys

	Sivu
Esipuhe	3
1 Suvi ja kaamos elämän rytmittäjinä	5
2 Koulusta työelämään	11
3 Työn ja perheen puristuksessa	23
4 Helteellä työ hellittää	35
5 Työtä vailla	43
6 Vihdoin vapaana	47
7 Näin meillä - miten muilla?	61
Tiivistelmä	75
Liite: Tutkimusaineisto	79
Kirjallisuus	81

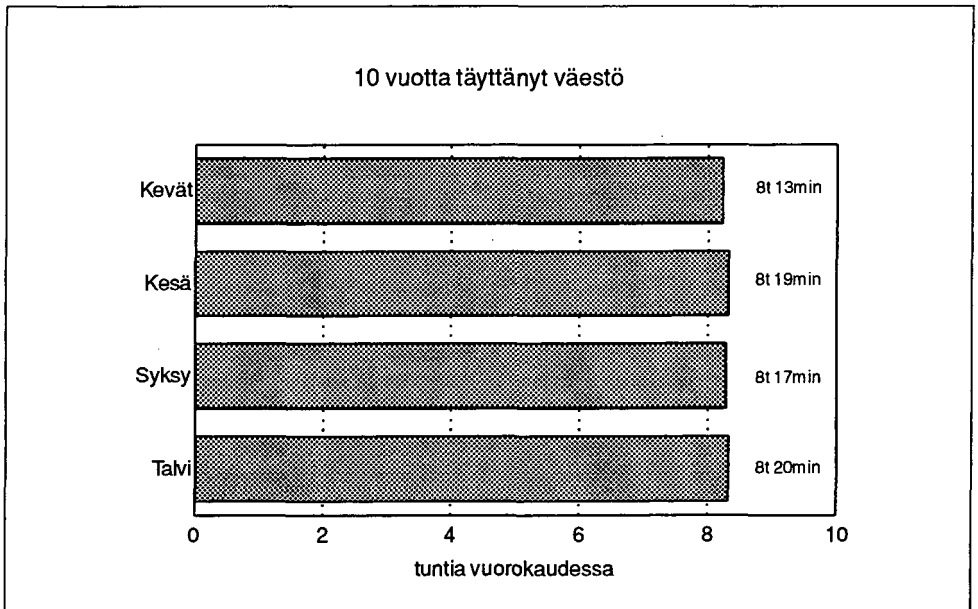
1 Suvi ja kaamos elämän rytmittäjinä

Vuodenaikojen vaihtelut ovat Suomessa huomattavat, niin lämpötiloissa kuin valoisuudessa. Meillä on kuitenkin hyvin vähän tietoa siitä, miten vuodenaika vaikuttaa ihmisten jokapäiväiseen elämään. Oletamme, että talvella nukutaan enemmän kuin kesällä tai että kesällä harrastetaan ulkoilua enemmän kuin muina vuodenaikoina. Olemme sitä mieltä, että opiskelu ja osallistuminen lisääntyvät syksyisin ja hiipuvat talven mittaan. Televisiota arvioimme katsovamme eniten pimeinä vuodenaikoina.

Tässä luvussa etsimme vastausta siihen, miten vuodenajan vaihtelut heijastuvat ajankäyttöön ja sitä kautta arkielämään.

Nukkumisen vuotuinen rytmi

Ajankäyttötutkimuksesta saamme tarkkaa tietoa yönen pituudesta. Oletamme, että talvella, pimeänä vuodenaikana, nukutaan enemmän kuin kesällä, valoisana aikana. Yön pituus vaihtelee kuitenkin hyvin vähän vuodenajan mukaan (kuvio 1.1).

Kuvio 1.1 Vuodenajat ja nukkuminen

Vuodenaika ei näytä säätelevän unen määrää. Kesällä nukutaan yllättäen saman verran kuin talvella, ero ei ole tilastollisesti merkitsevää. Vuodenaikojen väliset erot ovat yleensäkin alle 10 minuuttia vuorokaudessa.

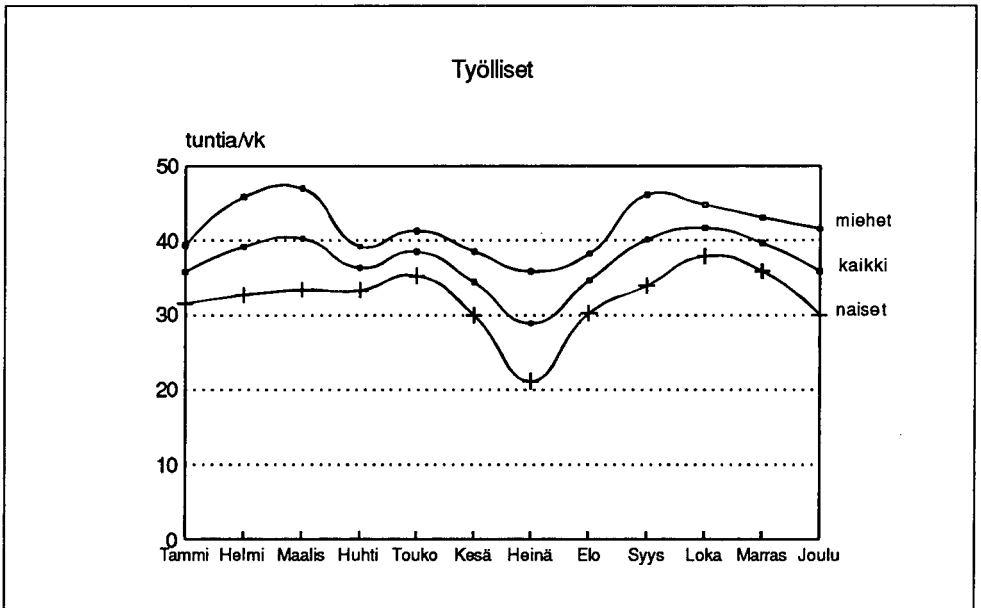
Nukkumiseen käytetty aika vaihtelee selvemmin väestöryhmien kuin vuodenaikojen välillä. Nuoret nukkuvat enemmän kuin aikuiset. Aikuisten unen määrää vähentää selvimmin työssäkäynti, erityisesti kokopäivätyö. Nukkumisesta nipistetään, kun työpäivä venyy pitkäksi. Lyhyt yöni korvataan runsaalla yönella viikonloppuisin.

Lyhyt yöni saattaisi korvautua päiväunella. Näin ei kuitenkaan Suomessa tapahdu. Vain 11 prosenttia väestöstä nukkuu päiväunet. Päivällä nukkuminenkin vaihtelee hyvin vähän eri vuodenaikoina. Vapaa- ja lomapäivinä päiväunet ovat hieman yleisemmät kuin muina päivinä.

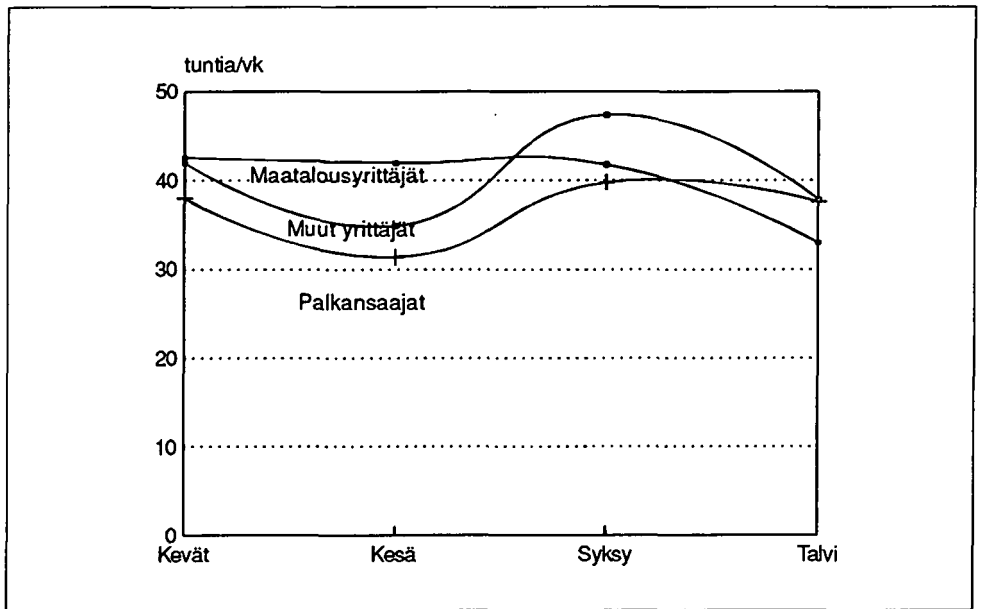
Ansiotyön vuosirytmii

Ensin tarkastelemme, miten paljon aikaa työssä käyvät käyttävät ansiotyöhön eri vuodenaikoina (kuvio 1.2). Ansiotyöhön on tässä luettu mukaan niin pää- kuin sivutyöt sekä työmatkoihin kuluva aika.

Työssä käyvät miehet tekevät pisimpiä työviikkoja syys–marraskuussa ja helmi–maaliskuussa. Pääsiäinen oli tutkimusvuonna huhtikuun puolivälissä, mikä näkyy alentuneena työpanoksena miehillä.

Kuvio 1.2 Ansiotyön vuosirytmii

Kuvio 1.3 Ansiotyön vuosirytmitys ammattiaseman mukaan

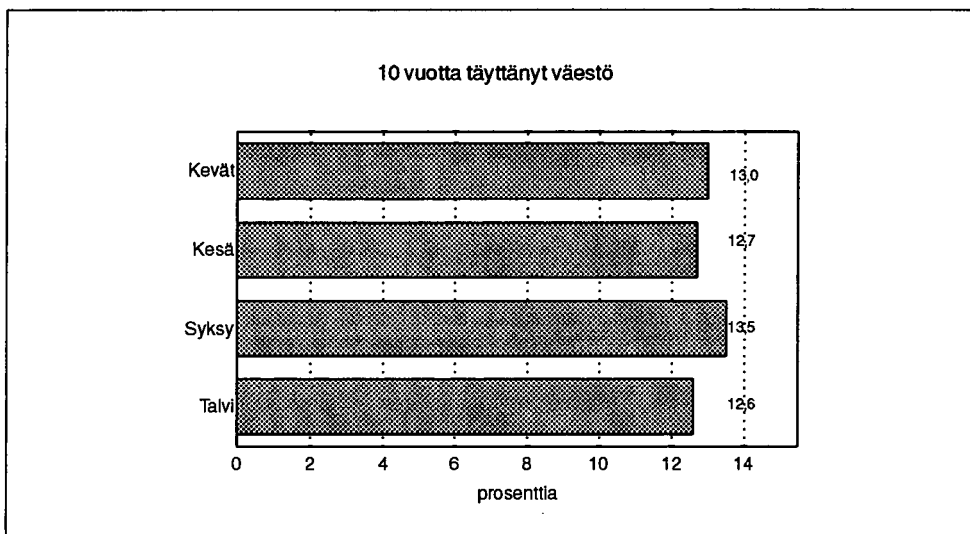
Naiset tekevät eniten töitä syksyllä loka–marraskuussa. Talvi- ja kevätkaukausina naisten työpanos pysyy hyvinkin tasaisena. Joulun vaikutus näkyy kuitenkin selvemmin naisilla kuin miehillä. Naisten työajat alenevat selvästi myöskin heinäkuussa, miesten lomat jakautuvat tasaisemmin kesäkuukausille.

Yrittäjien ja palkansaajien työajat rytmittyvät eri tavoin (kuvio 1.3). Maatalousyrittäjät tekevät pitkää työviikkoa kevästä syksyyn mutta selvästi lyhyempää talvella. Muut yrittäjät ahkerovat eniten syksyllä, hieman vähemmän keväällä ja vähiten talvella ja kesällä. Palkansaajien vuosirytmitys jakautuu selvästi kahteen kauteen: työjaksoon syksystä keväeseen ja kesän lomakauteen.

Lopuksi voimme tarkastella ansiotyön osuutta koko väestön ajankäytöstä. Työssä käyvien työajan lisäksi työtä tekevien määräkin vaihtelee kuukausittain. Nämä vaikuttavat yhdessä siihen, paljonko Suomessa tehdään työtä eri vuodenaikoina.

Suomessa tehdään syksyllä hieman enemmän ansiotyötä kuin muina vuodenaikoina, kun tarkastelemme koko väestöä (kuvio 1.4). Ansiotyön määrä on alimmillaan talvella ja kesällä, joiden välillä ei ole eroa. Kesän työpanosta lisää se, että maatalousyrittäjät tekevät silloin pitkää työpäivää ja opiskelijat korvaavat osan palkansaajien työpanoksen alenemisesta lomakautena.

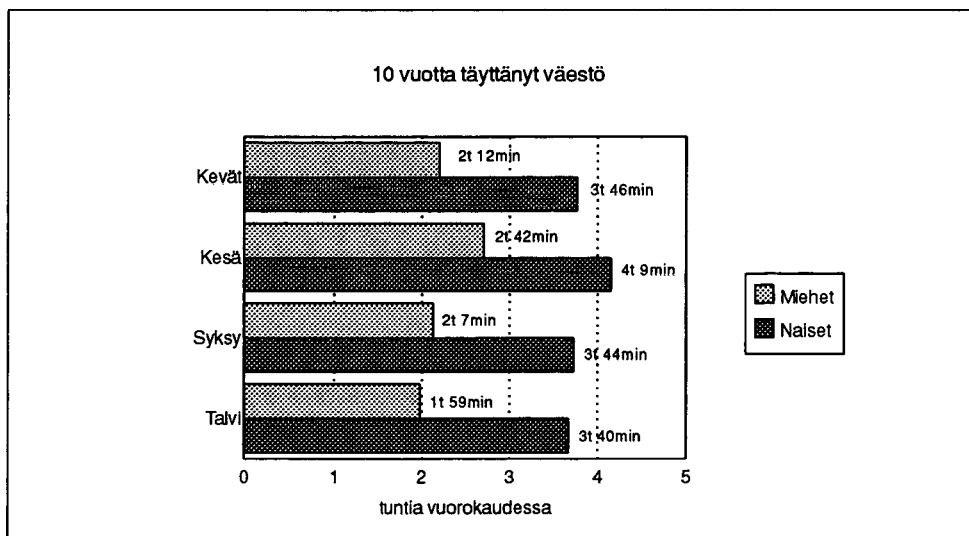

Kuvio 1.4 Ansiotyön osuus väestön ajankäytöstä eri vuodenaikoina.

Vuodenajat ja kotityöt

Seuraavaksi tarkastelemme, miten kotityöt vaihtelevat eri vuodenaikoina. Kotitöihin luetaan kotitaloustyöt, huoltotyöt, asiointit ja lastenhoito.

Kotitöitä tehdään eniten kesällä, päivittäin puolisen tuntia enemmän kuin muina vuodenaikoina (kuvio 1.5). Syksyn, talven ja kevään väliset erot ovat vähäiset. Kesällä lisääntyvät miehillä huoltotyöt, naisilla niin kotitalous- kuin huoltotyöt (ks. tarkemmin Laaksonen ja Pääkkönen 1992, 96–103). Loman vaikutusta kotitöihin tarkastellaan luvussa 4.

Kuvio 1.5 Kotityöt eri vuodenaikoina

Vuodenajat ja vapaa-aika

Vapaa-ajalla tarkoitetaan ajankäyttötutkimuksissa sitä aikaa vuorokaudesta, joka jää jäljelle, kun nukkumiseen, ruokailuun, ansio- ja kotityöhön käytetty aika on vähennetty (ks. tarkemmin Ås 1978, 133–135 tai Niemi, Kiiski ja Liikkanen 1981, 13). Suomalaisilla on vapaa-aikaa vähiten syksyllä ja keväällä, jolloin ansiotyötä tehdään ahkerasti (taulukko 1.1).

Vapaa-ajan opiskeluun käytetään saman verran aikaa syksyllä ja keväällä. Opiskelevia on kuitenkin syksyllä hieman enemmän kuin muina vuodenaikoina (ks. tarkemmat taulukot Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, 14–25). Syksyllä opiskeli 4,6 prosenttia tutkimuspäivänä, keväällä 3,8 prosenttia ja talvella 3,1 prosenttia. Opiskelun osuus vapaa-ajasta on kuitenkin vähäinen. Päätoimiseen opiskeluun käytetään eniten aikaa syksyllä.

Järjestöosallistuminen on vilkkainta talvella ja keväällä, eikä syksyllä kuten opiskelu. Osallistuvaa toimintaa oli vuorokaudessa 8,5 prosentilla väestöstä, keväällä 7,5 prosentilla, syksyllä 6,4 prosentilla ja kesällä 5,7 prosentilla väestöstä.

Liikunnan harrastaminen vaihtelee vuodenaajan mukaan. Kesällä harrastetaan liikuntaa selvästi enemmän kuin muina vuodenaikoina. Talvella liikuntaharrastus on vähäisintä, erityisesti naisilla.

Lukemiseen käytetty aika vaihtelee hyvin vähän eri vuodenaikoina. Talvella luetaan eniten kirjoja, mikä lisää hieman lukemiseen käytettyä kokonaisaikaa. Kesällä luetaan vähiten ja se johtuu siitä, että sanomalehtiä luetaan vähemmän kuin muina vuodenaikoina.

Taulukko 1.1 Vapaa-ajan toimintoihin käytetty aika eri vuodenaikoina. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa. 10 vuotta täyttänyt väestö

	Kevät	Kesä	Syksy	Talvi
Opiskelu	4	1	4	2
Osallistuva toiminta	10	9	8	11
Liikunta	36	46	36	32
Huvit ja kulttuuri	9	10	7	5
Lukeminen	52	51	53	55
TV	1.44	1.27	1.45	2.02
Sosiaalinen kanssakäyminen	1.28	1.37	1.22	1.23
Harrastukset	24	24	25	31
Lepäily	21	25	20	20
Muu vapaa-aika	32	44	31	30
Vapaa-aika yhteensä	6.20	6.34	6.11	6.31
Tutkimuspäiviä ¹⁾	3 482	3 334	5 038	3 498

1) Kirjanpitopäivien lukumäärä. Vastajaat pitivät kirjaa kahdelta peräkkäiseltä vuorokaudelta, mutta joiltakin on vain yksi päivä. Ks. tarkemmin tutkimusaineistoa koskeva liite.

Television katselu on suosittua pimeinä vuodenaikoina. Talvella television ääressä on päivittäin 85 prosenttia väestöstä kun taas kesällä 75 prosenttia.

Talvella television katseluun käytetään 15 minuuttia enemmän aikaa päivittäin kuin syksyllä ja keväällä, mutta noin puoli tuntia enemmän aikaa kuin kesällä. Vaikka vuodenaikojen vaihtelut heijastuvat television katseluun, se on yleisin vapaa-ajan toiminto kaikkina vuodenaikoina. Television katselu vie varsinaisesta vapaa-ajasta 31 prosenttia talvella ja 22 prosenttia kesällä.

Sosiaalinen kanssakäyminen vireytyy keväällä ja on vilkkainta kesällä. Silloin seurustellaan tuttavien kanssa ahkerammin kuin muulloin. Kotikeskeinen elämäntapa väistyy sosiaalisemman vapaa-ajanvieton tieltä.

Kotikeskeinen harrastustoiminta on vilkkaimmillaan talvella, jolloin ajankäyttö muutoinkin keskittyy koteihin.

Yhteenveto

Vuodenaikojen vaihtelut näkyvät suomalaisten ajankäytössä. Syksyllä ja keväällä tehdään eniten ansiotyötä ja kesällä kotitöitä. Vapaa-aikaa suomalaisilla on eniten toisaalta kesällä, mutta toisaalta myös talvella, jolloin kotitöihin käytetään vähemmän aikaa kuin kesällä.

Talvella katsotaan paljon televisiota, luetaan enemmän kirjoja kuin muina vuodenaikoina, harrastetaan käsitöitä ym. Keväällä toiminta suuntautuu enemmän kodin ulkopuolelle ja mm. tuttavien kanssa seurustelu elpyy.

Vuodenajat eivät kuitenkaan vaikuta nukkumiseen käytettyyn aikaan. Talvella ja kesällä nukutaan saman verran, vaikka valoisuudessa on huomattavat erot.

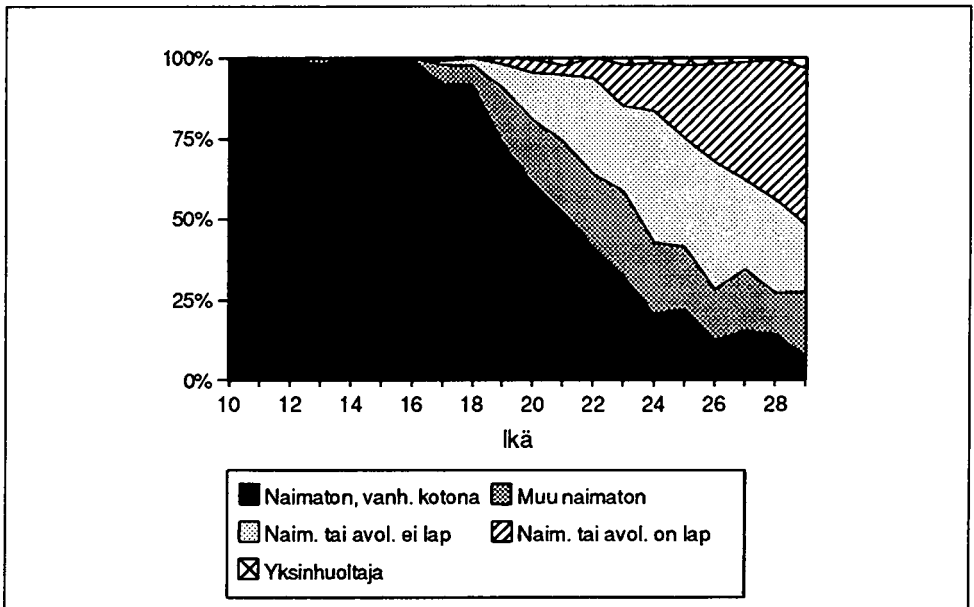
2 Koulusta työelämään

Tässä luvussa tarkastellaan nuorten ajankäytössä iän mukana tapahtuvaa muutosta. Vastausta haetaan siihen, missä vaiheessa tyttöjen ja poikien ajankäyttö alkaa muistuttaa perinteistä naisten ja miesten ajankäyttöä. Tarkastelun kohteena ovat 10–24-vuotiaat.

Koulusta työhön - kotoa perheen perustamiseen

Ikävuosiin 10–24 sisältyy kaksi ratkaisevaa muutosta nuoren elämässä: työelämään siirtyminen ja oman perheen perustaminen. Alle 15-vuotiaat lapset käyvät vielä koulua. 20–24-vuotiaista nuorista enää neljännes on opiskelijoita ja kaksi kolmasosaa on jo työelämässä. Ratkaiseva työelämään siirtyminen tapahtuu 19 vuoden iässä, jolloin yli puolet ikäluokasta kuuluu jo työvoimaan. (Työvoimatutkimus 1991.)

Koulunkäynnin loppuminen näkyy myös perhetilanteen muuttumisena. Kuviosta 2.1 havaitaan, että 18-vuotiaaksi saakka valtaosa nuorista asuu vielä vanhempiensa luona. 19-vuotiaana kasvaa vanhempien kotoa pois muuttaneiden naimattomien osuus ja parin vuoden päästä myös naimisissa tai avoliitossa elävien

Kuvio 2.1 10–29-vuotiaiden perhevaihe iän mukaan

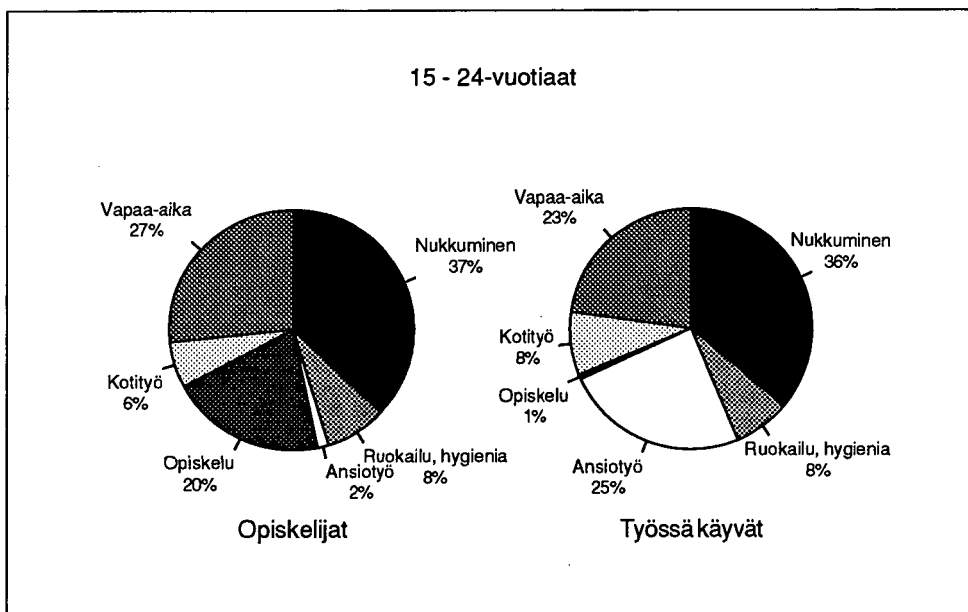
osuus. Lapsia nuorilla alkaa olla yleisesti vasta 25. ikävuoden jälkeen. 29-vuotiaana lähes puolella nuorista aikuisista on jo perhe ja lapsia. Yksin asuvien osuus pysyy melko vakaana 20–29-vuotiailla, noin viidenneksenä ikäryhmästä.

Miten työelämään siirtyminen näkyy nuorten ajankäytössä? Sen tarkastelemiseksi verrataan 15–24-vuotiaiden opiskelevien ja työssä käyvien nuorten ajankäyttöä. Tiedot koskevat syksyä.

Kuviosta 2.2 huomataan, että ajankäytön rakenne on molemmilla ryhmillä muuten samankaltainen, paitsi että työssä käyvät nuoret käyttävät työntekoon sen ajan mikä opiskelijoilta kuluu opiskeluun. Tosin ansiotyö vie työssä käyviltä nuorilta hiukan suuremman osan ajasta kuin opiskelu opiskelijoilta. Työssä käyvät tekevät myös kotityötä hiukan enemmän kuin opiskelijat. Selityksenä tähän on työssä käyvien ja opiskelijoiden erilainen perhetilanne (ks. Niemi 1984, 41). Henkilökohtaisiin tarpeisiin menee sekä opiskelijoilla että työssä käyvillä nuorilla yhtä suuri osuus ajasta, noin 45 prosenttia. Vapaa-aikaa opiskelijoille jää siten hieman enemmän kuin työssä käyville.

Opiskelijoiden ajankäyttö on muuttunut 1980-luvulla vapaa-aikakeskeisemmäksi 1970-luvun loppuun verrattuna. Opiskeluun käytetty aika on supistunut 40 tunnista 34 tuntiin viikossa. Vähennystä on sekä oppilaitoksissa että kotona tapahtuvassa opiskelussa.

Työssä käyvien ajankäyttö on pysynyt perusrakenteeltaan suurin piirtein ennallaan. Heillä ansiotyön osuus on kuitenkin kasvanut hieman vapaa-ajan kustannuksella.

Kuvio 2.2 Opiskelevien ja työssä käyvien nuorten ajankäyttö syksyllä

Ajankäytön eriytyminen

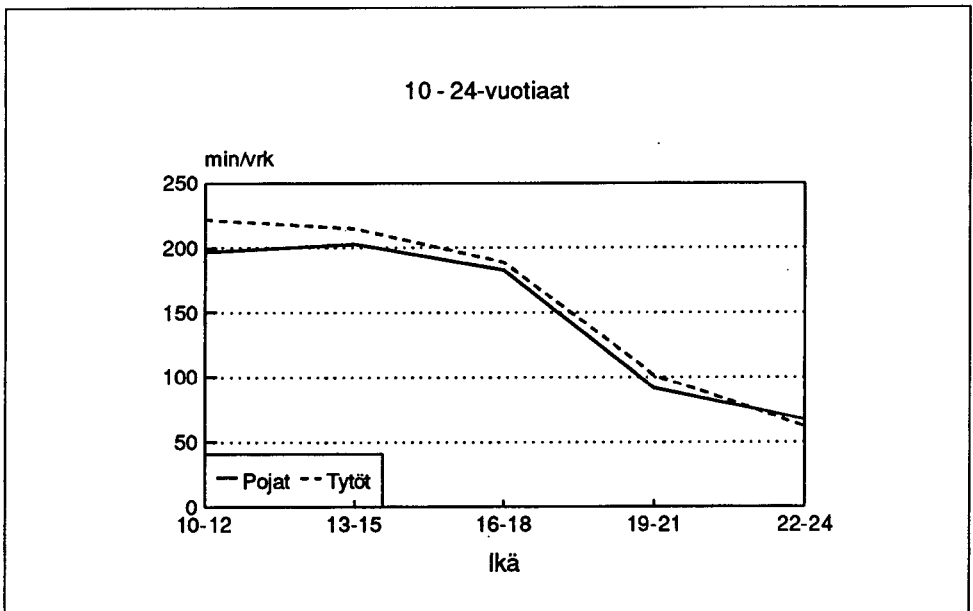
Seuraavaksi tarkastellaan tyttöjen ja poikien ajankäytössä iän mukana tapahtuvaa eriytymistä. Nuoret on jaettu viiteen ikäryhmään.

Opiskelu

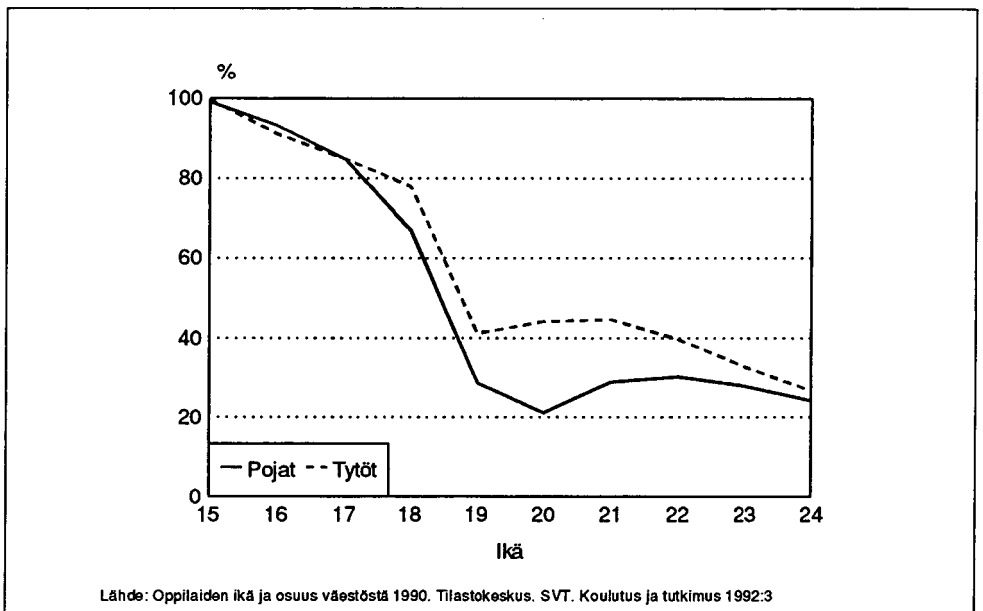
Kuviossa 2.3 on esitetty opiskeluun käytetty aika 10–24-vuotiailla. Opiskelun viemä aika vähenee iän mukana, mikä heijastaa opiskelijoiden osuuden pienenemistä. Lukioiän jälkeen oppilaitoksissa opiskelee alle 40 prosenttia ikäluokasta (Kuvio 2.4).

Peruskouluiässä tytöt käyttävät koulunkäyntiin hieman enemmän aikaa kuin pojat. Myöhemmin ero pienenee ja selittyy tyttöjen suuremmalla opiskeluosuudella. Tyttöjen osuus oppilaitoksissa opiskelevista on nimittäin poikia suurempi 17. ikävuoden jälkeen (Kuvio 2.4).

Eri opiskelijaryhmistä lukiolaiset käyttävät opintoihin eniten aikaa, 38 tuntia viikossa (taulukko 2.1). Lähes yhtä paljon opiskeluun kuluu ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla (37 tuntia). Peruskoulussa opiskelu vie 31 tuntia ala-asteella ja 34 tuntia yläasteella. Korkeakouluopintoihin käytetään vähiten aikaa, 29 tuntia viikossa. Osa korkeakouluissa opiskelevista käykin jo ansiotyössä.

Kuvio 2.3 Opiskeluun käytetty aika iän mukaan

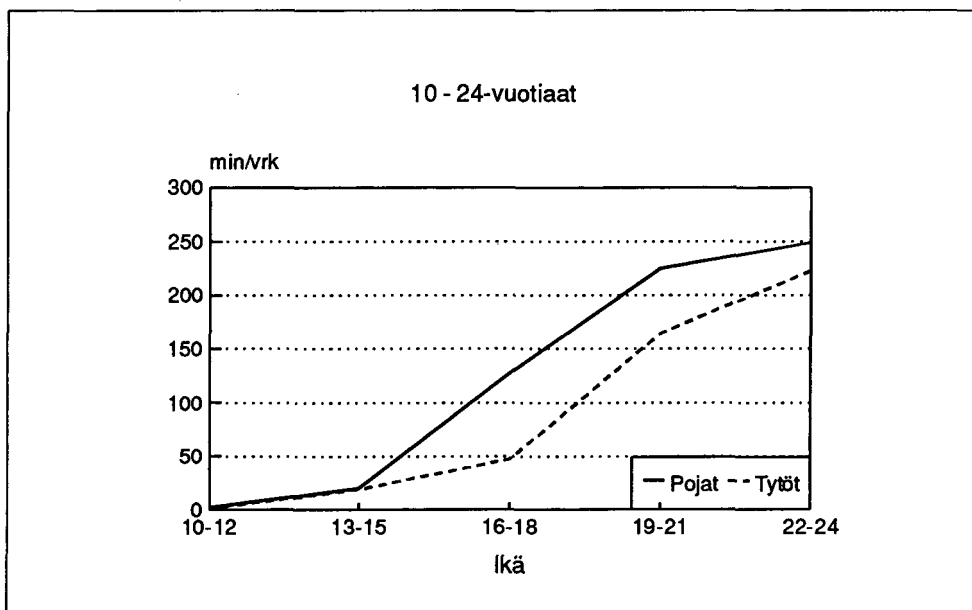

Kuvio 2.4 Oppilaitoksissa opiskelevien osuus ikäluokasta vuonna 1990

Peruskoulun jälkeen pojat käyttävät varsinaisessa oppilaitoksessa opiskeluun enemmän aikaa kuin tytöt, jotka ovat kuitenkin poikia ahkerampia läksynluki-joita kaikissa oppilaitostyypeissä.

Taulukko 2.1 Opiskeluun käytetty aika syys–marraskuussa. Tunteja viikossa

	Peruskoulu		Lukio	Ammatilliset oppilaitokset	Korkea-aste
	Ala-aste	Ylä-aste			
Pojat					
Oppilaitoksessa opiskelu	24	24	27	33	19
Kotona opiskelu	4	4	8	4	10
Koulumatkat	2	4	3	4	4
Opiskelu yhteensä	31	32	39	40	32
Tutkimuspäiviä	184	151	64	74	53
Tytöt					
Oppilaitoksessa opiskelu	23	27	25	25	12
Kotona opiskelu	6	6	10	6	10
Koulumatkat	3	3	4	4	3
Opiskelu yhteensä	32	36	38	34	25
Tutkimuspäiviä	170	133	94	107	53

Kuvio 2.5 Ansiotyöhön käytetty aika iän mukaan

Ansiotyö

Lasten tekemä ansiotyö on vähäistä, pojilla se on pääasiassa auttamista perheen maatilalla töissä. Ansiotyötä alkaakin esiintyä runsaammin vasta peruskoulun jälkeen. (Kuvio 2.5.)

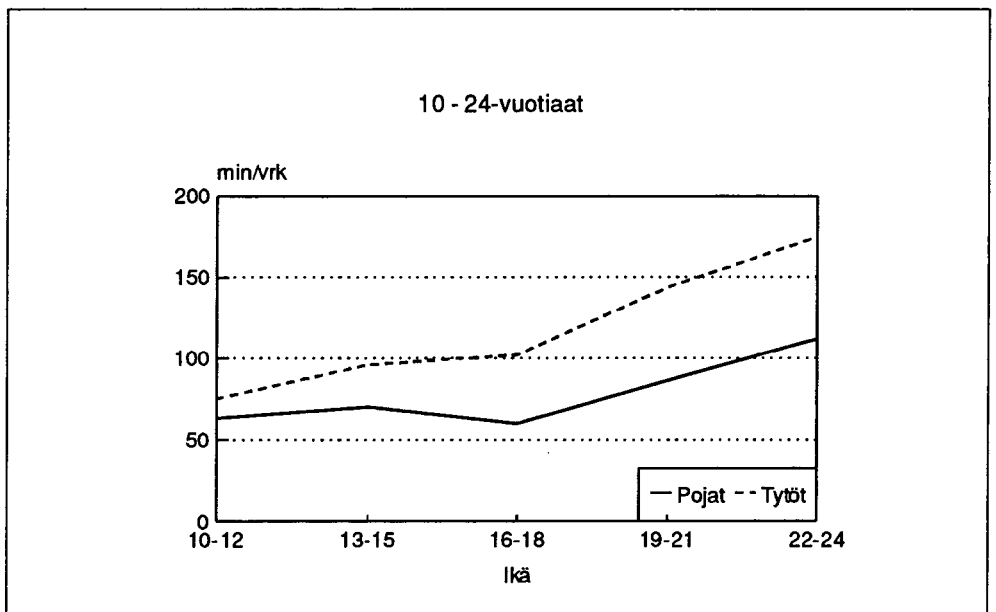
Pojat siirtyvät aikaisemmin työelämään kuin tytöt. Ero tyttöjen ja poikien välillä ansiotyöhön käytetyssä ajassa on suurimmillaan heti työuran alussa.

Kotityö

Miesten ja naisten elämäntavan erot ovat suurimmillaan kotitöiden tekemisessä. Kuvio 2.6 havaitaan, että jo 10-vuotiaasta lähtien tytöt tekevät enemmän kotitöitä kuin pojat. Ero kasvaa koko tarkasteltavan ikäjaksan. Kotoa irtautuminen ja perheen perustaminen lisäävät sekä naisten että miesten tekemää kotityötä.

Tyttöjen ja poikien tekemä kotityö eroaa sisällöltäänkin samalla tavalla kuin aikuisten. Tytöt tekevät poikia enemmän kotitaloustöitä. Pojat puolestaan tekevät enemmän kodin korjaus- ja huoltotöitä.

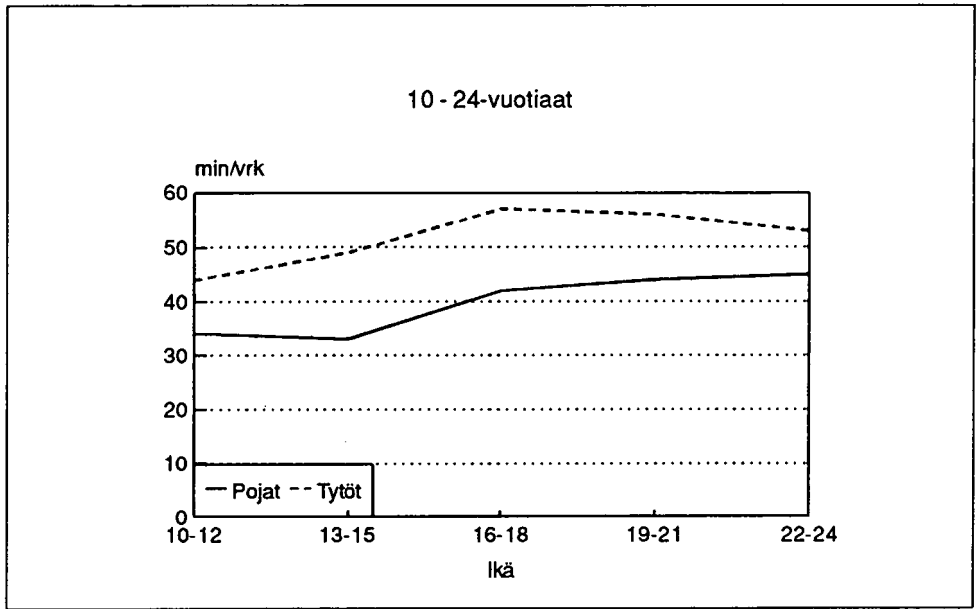

Kuvio 2.6 Kotityöhön käytetty aika iän mukaan

Henkilökohtaiset tarpeet

Nukkumiseen ja ruokailuun käytetty aika pysyy melko vakaana nuoruusvuosina. Unen määrä vähenee tasaisesti aikuisuutta kohti. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole juuri eroa tässä suhteessa. Pojat nukkuvat kuitenkin varhaisnuoruudessa hieman enemmän kuin tytöt. Ruokailu vie noin tunnin päivittäisestä ajasta. (Ks. Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, taulukot 22–24.)

Peseytymiseen ja pukeutumiseen käytetyssä ajassa on sen sijaan selviä sukupuolten välisiä eroja (kuvio 2.7). Tytöt käyttävät näihin toimintoihin enemmän aikaa kuin pojat. Ero on suurimmillaan teini-iässä, mutta säilyy aikuisiälläkin (ks. myös Timmer, Eccles ja O'Brien 1985, 371; Gershuny 1992, 29).

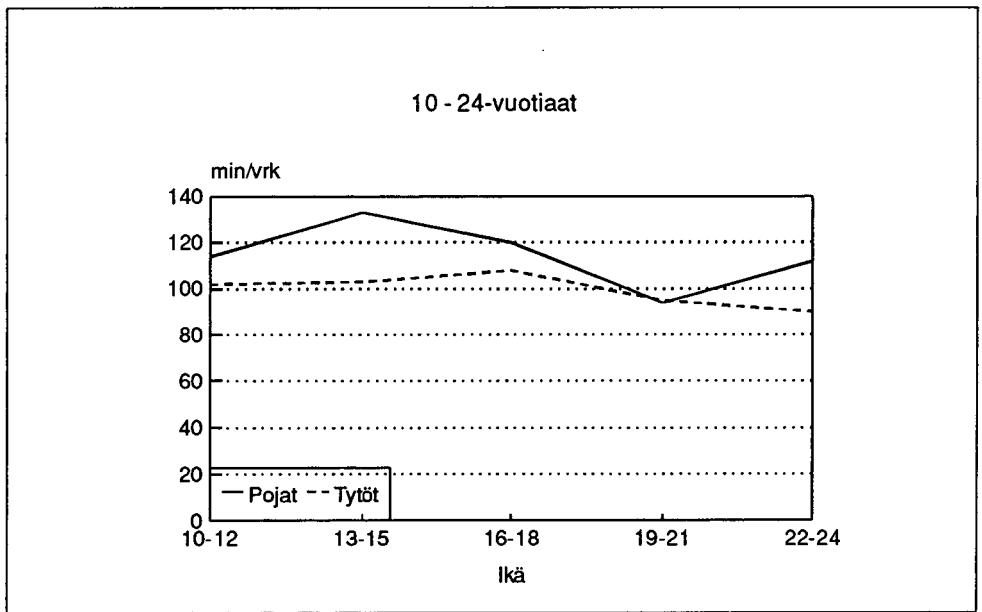

Kuvio 2.7 Peseytymiseen ja pukautumiseen käytetty aika iän mukaan

Vapaa-aika

Television katselu ja sosiaalinen kanssakäyminen ovat suosituimpia 10–24-vuotiaiden vapaa-ajan viettotapoja. Ne vievät kumpikin neljänneksen nuorten vapaa-ajasta. Seuraavina ovat liikunta ja erilaiset vapaa-ajan erityisharrastukset (12 prosenttia) sekä lukeminen (10 prosenttia). Erilaisissa huvi- ja kulttuuritilaisuuksissa käyminen sekä osallistuva toiminta ovat selvästi harvinaisempia vapaa-ajan viettotapoja. (Ks. Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, taulukot 22–24.)

Seuraavaksi tarkastellaan, miten vapaa-ajan vietto vaihtelee iän mukana tytöillä ja pojilla.

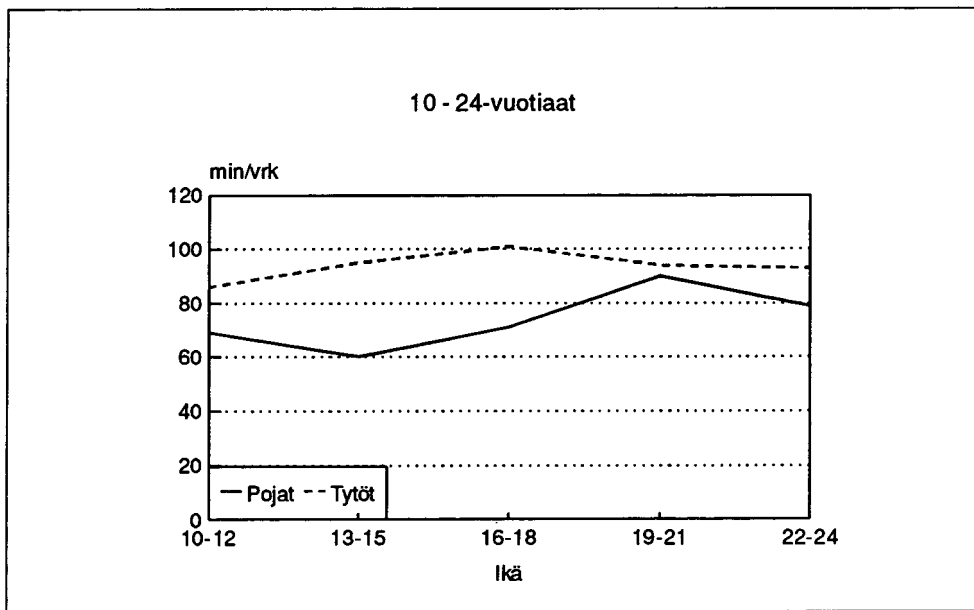

Kuvio 2.8 Television katsomiseen käytetty aika iän mukaan.

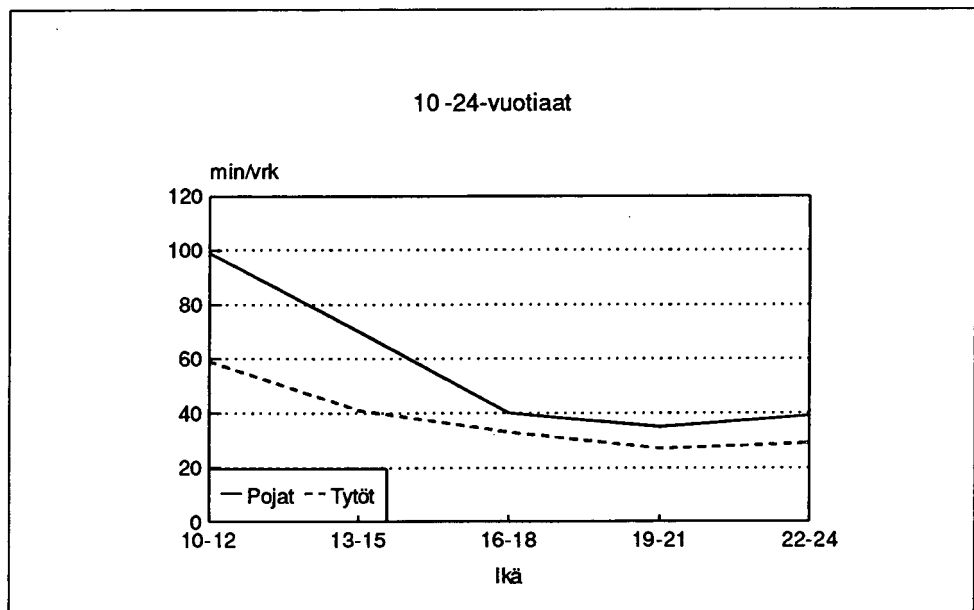
Kuviosta 2.8 nähdään, että varhaisnuoruudessa pojat katsovat televisiota selvästi tyttöjä enemmän. Lähestyttäessä 20. ikävuotta ero tasoittuu ja alkaa kasvaa jälleen miesten hyväksi 23–24-vuotiaana. Tyttöillä on puolestaan aina aikuisikään asti enemmän sosiaalista kanssakäymistä kuin pojilla (kuvio 2.9). Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että tytöt ovat poikia sosiaalisempia. Nähtävästi tyttöjen ja poikien sosiaalisuus on erilaista. Poikien yhdessäolo on toiminnallisempaa, jolloin ajankäyttötutkimuksessa kavereiden kanssa oleminen luokitellaan toiminnan mukaan. (Ks. Lähteenmaa ja Siurala 1991, 120.)

Liikuntaa ja ulkoilua harrastetaan eniten 10–14-vuotiaana. Aktiiviset ulkoleikit on tällöin luettu mukaan. Alle 15-vuotiaat ovat kuitenkin myös innokkaimpia säännölliseen ohjattuun liikuntaan osallistujia (ks. Herva ja Vuolle 1991, 20–21). Pojat pelaavat urheiluseuroissa jalkapalloa ja jääkiekkoa. Tyttöjen suosituimmat lajit ovat pesäpallo ja voimistelu (Itkonen ja Ranto 1991, 13). Teini-iässä liikunnan harrastaminen vähenee ja vakiintuu täysi-ikäisyyttä lähestyttäessä. Pojat harrastavat liikuntaa reilusti tyttöjä enemmän. Ero on huomattava aina 16-vuotiaaksi saakka. (Kuvio 2.10.)

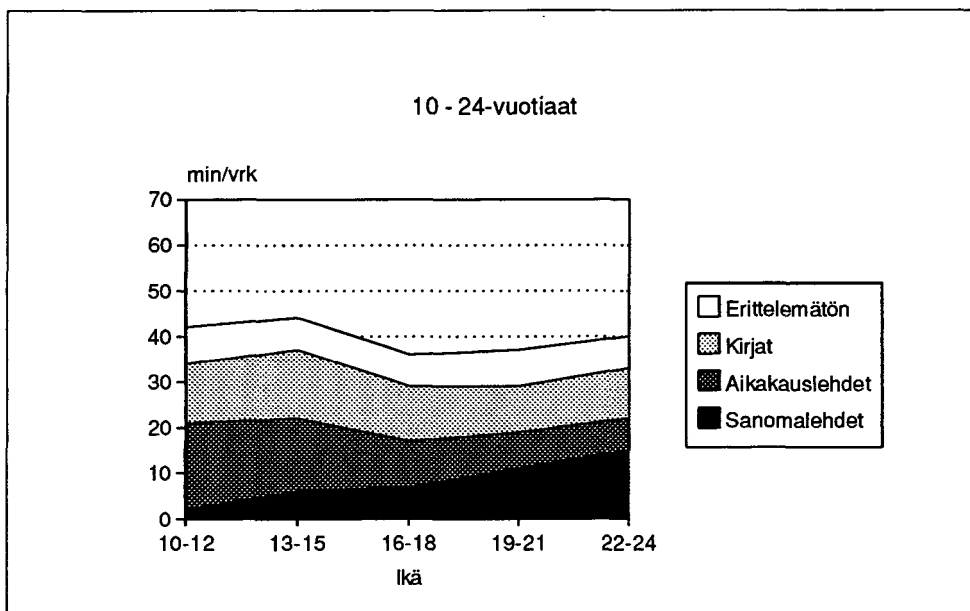
Harrastuksiin käytetty aika vähenee melko tasaisesti iän mukana. Harrastuksiin on luettu tässä ns. luovat taideharrastukset, kuten soittaminen ja piirtäminen, käsityöt, keräily ja tekniset harrastukset, pelit, kirjeenvaihto sekä musiikin kuuntelu. Eniten aikaa ryhmän sisällä käytetään pelien pelaamiseen.

Kuvio 2.9 Sosiaaliseen kanssakäymiseen käytetty aika iän mukaan

Kuvio 2.10 Liikuntaan ja ulkoiluun käytetty aika iän mukaan

Kuvio 2.11 Poikien lukemisharrastus iän mukaan

Tyttöjen ja poikien välillä ei ole juuri eroja harrastuksiin käytetyssä ajassa (ks. Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, taulukot 22–24). Sisälöltään tyttöjen ja poikien harrastukset eroavat kuitenkin toisistaan. Pojilla tietokoneen kanssa puuhailu on suosittua alle 15-vuotiaana. Tyttöillä puolestaan samassa iässä on poikia enemmän taiteellisia harrastuksia, kuten soittamista, laulamista ja piirtämistä. (Ks. myös Siurala 1991, 20.)

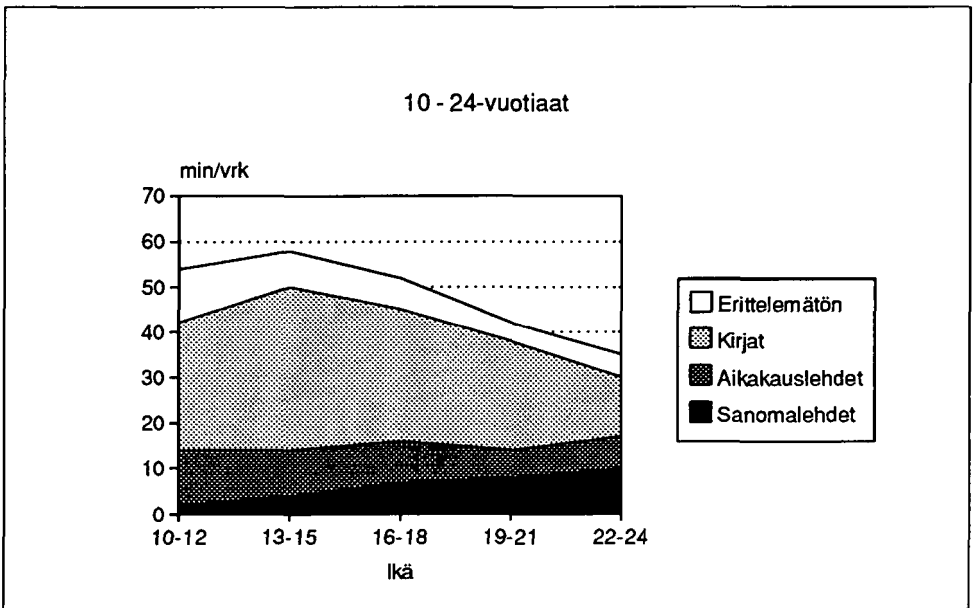
Musiikkia kuunnellaan eniten 15–19-vuotiaana. Pojat kuuntelevat silloin tyttöjä enemmän levyjä ja kasetteja.

Lukemiseen käytetty aika vähenee jonkin verran tarkasteltavalla ikävälillä. Tämä koskee selvemmin tyttöjä. He lukevat kuitenkin poikia enemmän aikuisikään saakka. Kuvioista 2.11 ja 2.12 nähdään, että sanomalehtien lukeminen lisääntyy iän mukana, kun taas aikakauslehtien ja kirjojen lukeminen vähenee. Muutos on samansuuntainen tytöillä ja pojilla.

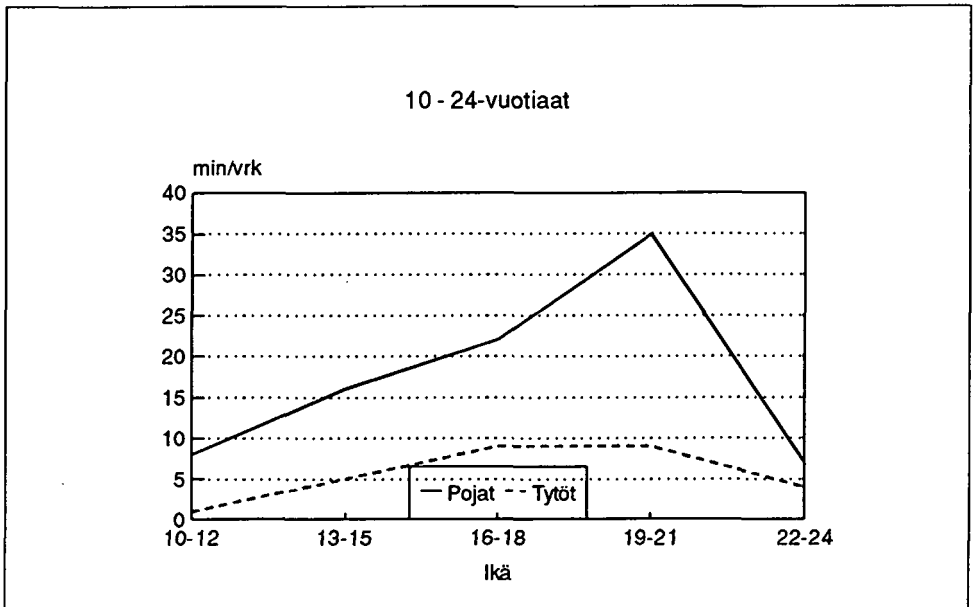
Nuorten osallistuvaan toimintaan käyttämä aika on melko vähäinen (ks. Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, taulukot 22–24). Silti varhaisnuoruudessa järjestöihin kuulutaan aktiivisesti (Lähteenmaa ja Siurala 1991, 90). Rippikoulun käyminen lisää uskonnollista osallistumista 15 vuoden iässä.

Elokuviissa, teatterissa ja urheilutapahtumissa käyminen ei vaihtele iän mukaan kovin paljoa alle 20-vuotiaana. Tyttöillä näitä harrastuksia on eniten 16–18-vuotiaana.

Ajokortin saaminen näkyy pojilla lisääntyvinä vapaa-ajan ajeluina 19–21-vuotiaana (kuvio 2.13). Neljännes ikäryhmästä oli ajelulla tutkimuspäivänä.

Kuvio 2.12 Tyttöjen lukemisharrastus iän mukaan

Kuvio 2.13 Vapaa-ajan ajeluihin käytetty aika iän mukaan

Yhteenveto

Tässä luvussa on tarkasteltu tyttöjen ja poikien ajankäytössä iän mukana tapahtuvaa muutosta. Pojat siirtyvät tyttöjä nuorempina työelämään. Tytöt puolestaan opiskelevat pitempään kuin pojat.

Perinteiset kotitöiden roolierot ovat nähtävissä jo varhain. Tytöt tekevät 10-vuotiaasta lähtien enemmän kotitöitä kuin pojat. Tyttöjen ja poikien tekemät kotityöt eroavat sisällöltäänkin samalla tavoin kuin aikuisten.

Television katselu ja kavereiden kanssa seurustelu ovat suosituimpia nuorten vapaa-ajan viettotapoja. Pojat harrastavat runsaasti myös liikuntaa ja tytöt lukemista.

Nuorten vapaa-aika vähenee aikuisikää lähestyttäessä. Pojilla on tyttöjä enemmän vapaa-aikaa alle 15-vuotiaana ja jälleen aikuisina. Alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä poikien varhaisempi työelämään meno näkyy tyttöjä vähäisempänä vapaa-aikana.

3 Työn ja perheen puristuksessa

Nuoruuden jälkeen työ ja perhe hallitsevat arkielämää. Tässä luvussa tarkastelemme pääosin 25–64-vuotiaiden ajankäyttöä. Näkökulmana on perhevaiheen heijastuminen arkielämään. Ensin katsomme, miten perheettömät, yksin asuvat aikuiset käyttävät aikaansa. Sen jälkeen tarkastelemme, miten avioituminen, lasten syntyminen ja varttuminen vaikuttavat naisilla ja miehillä ansio- ja kotityön tekemiseen ja miten perhetilanne heijastuu vapaa-ajan viettoon.

Yksin asuvien ajankäyttö

Suomessa on noin 310 000 yksin asuvaa 25–64-vuotiaista aikuista. Heistä valtaosa (85 prosenttia) asuu taajamissa. Työssäkäyviä oli 1980-luvun lopulla tästä ikäryhmästä 69 prosenttia, opiskelijoita 4 prosenttia ja eläkeläisiä 22 prosenttia.

Tässä ikäryhmässä on vastikään kotoa muuttaneita nuoria aikuisia kuin myös yksin jääneitä leskiä ja eronneita. Niinpä 35 prosentilla yksin asuvista 25–64-vuotiaista on itsellään muualla asuvia lapsia. Nämä tiedot perustuvat ajankäyttötutkimuksen haastatteluihin.

Tarkastelemme erikseen nuoria aikuisia (25–44-vuotiaat) ja keski-ikäisiä (45–64-vuotiaat), koska heidän ajankäyttötapaansa saattavat suurestikin poiketa toisistaan.

Taulukko 3.1 Yksin asuvien nuorten aikuisten ja keski-ikäisten ajankäyttö sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Nuoret aikuiset		Keski-ikäiset	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Ansiotyö	5.05	4.41	2.13	2.37
Kotityö	1.55	2.15	2.46	3.28
Nukkuminen	7.55	7.58	8.41	8.15
Ruokailu, hygienia	2.04	2.02	2.07	2.07
Päätoiminen opiskelu	0.25	0.20	0.00	0.00
Vapaa-aika	6.37	6.45	8.10	7.32
Yhteensä	24	24	24	24
Tutkimuspäiviä	328	313	211	354

Nuoret aikuiset käyttävät selvästi enemmän aikaa ansiotyöhön kuin keski-ikäiset (taulukko 3.1). Kotitöihin sen sijaan kuluu huomattavasti enemmän aikaa vanhemmassa ikäryhmässä, niin miehillä kuin naisilla. Keski-ikäisille jää myös enemmän aikaa nukkumiseen ja vapaa-ajan harrastuksiin.

Miehet käyttävät ansiotyöhön hieman enemmän aikaa kuin naiset, kun tarkastelemme alle 45-vuotiaita yksin asuvia. Naiset sen sijaan tekevät enemmän kotitöitä. Kokonaistyöaika on molemmilla sukupuolilla noin seitsemän tuntia vuorokaudessa.

Yli 45-vuotiaat naiset sen sijaan tekevät enemmän ansiotyötä kuin miehet. Kun he käyttävät myös kotitöihin päivittäin enemmän aikaa, heidän kokonaistyöaikansa on tunnin verran pitempi kuin miesten.

Nuorten aikuisten ajankäyttö ei siis rakenteellisesti eroa sukupuolen mukaan, keski-ikäisten ajankäytössä on sen sijaan selviä eroja. 45–64-vuotiaiden yksin asuvien miesten ajankäyttö on passiivisempaa kuin naisten. Naisista kävi työssä 53 prosenttia, miehistä vain 43 prosenttia. Työkyvyttömyyseläkkeellä tai muita pitkäaikaisesti sairaita oli yksin asuvista keski-ikäisistä miehistä 31 prosenttia ja naisista 20 prosenttia. Muulla eläkkeellä oli miehistä 15 prosenttia ja naisista 22 prosenttia.

Heikentynyt terveydentila heijastuu erityisesti miesten jokapäiväiseen elämään. Miehet nukkuvat selvästi enemmän kuin naiset ja heillä on enemmän päivittäistä vapaa-aikaa.

Yksin asuvien vapaa-aika

Seuraavaksi tarkastelemme, miten yksin asuvat käyttävät runsaan vapaa-aikansa (taulukko 3.2).

Yksin asuvat naiset harrastavat miehiä enemmän opiskelua, järjestö- ja muuta osallistumista sekä lukemista. Miehet käyttävät sen sijaan selvästi enemmän aikaa liikuntaan ja television katseluun kuin naiset. Nämä erot heijastavat miesten ja naisten vapaa-ajan viettotavan yleisiä eroja.

Aktiivisista vapaa-ajan toiminnoista lisääntyy iän mukana miehillä selvimmin lukemiseen käytetty aika. Kun naisilla sosiaalinen kanssakäyminen vähenee iän myötä, miehet sen sijaan tapaavat hieman enemmän tuttaviaan vapaa-ajan lisääntyessä.

Keski-ikäisillä yksin asuvilla miehillä on runsaasti päivittäistä vapaa-aikaa. Nuorempiin miehiin verrattuna voimistuvat iän myötä erilaiset passiiviset vapaa-ajanviettotavat, kuten radion kuuntelu, television katselu ja lepäily, joka sisältyy luokkaan "muu vapaa-aika".

Taulukko 3.2 Yksin asuvien nuorten aikuisten ja keski-ikäisten vapaa-aika sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	25–44-vuotiaat		45–64-vuotiaat	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Opiskelu	0.03	0.09	0.01	0.04
Osallistuva toiminta	0.06	0.13	0.06	0.18
Liikunta ja ulkoilu	0.43	0.29	0.47	0.35
Huvit ja kulttuuri	0.04	0.10	0.07	0.05
Lukeminen	0.49	0.58	1.06	1.21
Radion keskittynyt kuuntelu	0.13	0.13	0.42	0.28
TV:n katselu	1.33	1.10	2.04	1.46
Sosiaalinen kanssakäyminen	1.32	1.46	1.40	1.29
Harrastukset	0.16	0.26	0.15	0.31
Muu vapaa-aika	0.22	0.13	0.45	0.25
Matkat	0.57	0.58	0.38	0.31
Vapaa-aika yhteensä	6.36	6.45	8.10	7.32
Tutkimuspäiviä	328	313	211	354

Myös yksin asuvilla naisilla lisääntyvät iän myötä television katseluun, radion kuunteluun ja lepäilyyn käytetty aika. Heillä myös lukeminen lisääntyy selvästi ja osallistuva toiminta sekä liikunta jonkin verran. Niin miesten kuin naisten vapaa-aika muuttuu iän mukana kotikeskeisemmäksi.

Perheellisten ajankäyttö

Seuraavaksi tarkastelemme naimisissa ja avoliitossa olevia. Ensinnäkin tutkimme, miten avioituminen vaikuttaa ajankäyttöön. Sitten tarkastelemme puolisoitten välisestä työnjakoa perhe-elämän eri vaiheissa: kun perheessä ei ole lapsia, kun nuorin lapsi on alle kouluikäinen ja kun nuorin on kouluikäinen. Lopuksi katsomme, miten perhevaihe vaikuttaa naisten ja miesten vapaa-ajan käyttöön.

Avioituminen ja ajankäyttö

Avio- ja avoliiton vaikutusta ajankäyttöön tarkastelemme vertaamalla lapsettomia yksin asuvia nuoria aikuisia (25–44-vuotiaita) naimisissa ja avoliitossa oleviin (taulukko 3.3).

Taulukko 3.3 Yksin ja puolison kanssa asuvien nuorten aikuisten ajankäyttö sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet		Naiset	
	Yksin asuvat	Puolison kanssa asuvat	Yksin asuvat	Puolison kanssa asuvat
Ansiotyö	5.05	5.58	4.41	4.31
Kotityö	1.55	2.00	2.15	3.11
Nukkuminen	7.55	8.03	7.58	8.22
Ruokailu, hygienia	2.04	2.02	2.02	1.58
Päätoiminen opiskelu	0.25	0.07	0.20	0.10
Vapaa-aika	6.37	5.49	6.45	5.47
Yhteensä	24.00	24.00	24.00	24.00
Tutkimuspäiviä	328	579	313	528

Naimisissa ja avoliitossa olevat miehet käyttävät enemmän aikaa ansiotyöhön kuin yksin asuvat. Yksin asuvista on suurempi osa opiskelijoita kuin yhdessä asuvista, mutta se ei selitä eroa kokonaisuudessaan, koska opiskelijoiden osuus 25 vuotta täyttäneestä väestöstä on hyvin pieni.

Naimisissa tai avoliitossa olevat naiset käyttävät sen sijaan ansiotyöhön hieman vähemmän aikaa kuin yksin asuvat naiset. Noin tunnin viikottainen ero on kuitenkin niin pieni, että voimme todeta, ettei avioliitto sinänsä näytä enää rajoittavan naisten ansiotyön tekemistä Suomessa. Esimerkiksi Tanskassa ja Unkarissa naimisissa olevat naiset käyttävät selvästi vähemmän aikaa ansiotyöhön kuin samanikäiset naimattomat naiset, joilla ei ole lapsia (Körmendi 1989, 66–68; Harcsa, Niemi & Babarczy 1988, 12). Avioliiton vaikutus naisten ansiotyöhön on kuitenkin selvästi vähentynyt viimeisten vuosikymmenien aikana (Esim. Körmendi 1989, 67).

Kotitöitä naimisissa olevat naiset tekevät noin tunnin enemmän kuin yksin asuvat naiset. Miehellä lisäystä on muutama minuutti. Vaimon perinteinen rooli säilyy siis ansiotyön muutoksista riippumatta sitkeänä kotitöiden kohdalla. Nainen tekee yhdessä asumisen myötä lisääntyneen kotityöosuuden.

Varsinaista vapaa-aikaa yhdessä asuvilla on tunnin verran vähemmän päivässä kuin yksin asuvilla. Päivittäistä vapaa-aikaa lapsettomilla miehillä ja naisilla on saman verran.

Yksin asuvat tapaavat vapaa-aikanaan tuttavien kanssa selvästi ahkerammin kuin perheelliset (ks. taulukot 3.2, 3.6 ja 3.7). Nuorilla aikuisilla näkyy myös muita eroja vapaa-ajan sisällössä. Yksin asuvat miehet harrastavat liikuntaa hieman enemmän kuin naimisissa tai avoliitossa olevat. Yksin asuvat naiset taas opiskelevat vapaa-aikanaan ahkerammin, osallistuvat enemmän järjestötoimintaan ja lukevat enemmän kuin naimisissa olevat naiset. Naimisissa olevat miehet ja naiset sen sijaan viettävät huomattavasti enemmän aikaa television ääressä. Yksin asuvien vapaa-aika on kaiken kaikkiaan aktiivisempaa kuin naimisissa olevien.

Perhevaihe ja kokonaistyöaika

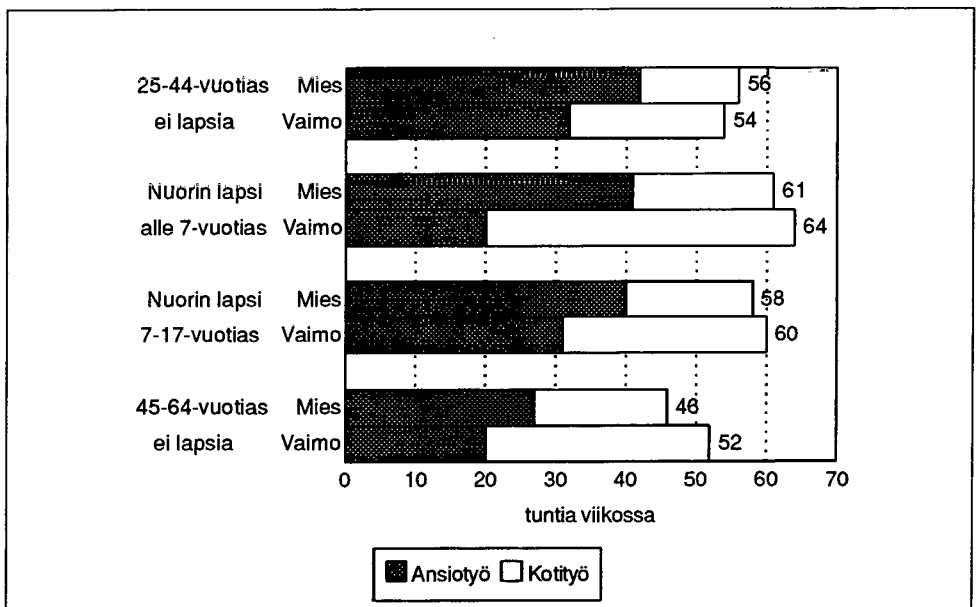
Lasten syntymisen myötä naisten ja miesten ajankäyttö muuttuvat. Tässä luvussa tarkastelemme ansio- ja kotityöhön käytettyä kokonaistaikaa eri perhevaiheissa.

Lasten syntyminen muuttaa ratkaisevasti naisten arkielämää (kuvio 3.1). Ansio-työn osuus vähenee ja kotityöt lisääntyvät, kun perheessä on pieniä lapsia. Pienten lasten äidit käyttävät kaksinkertaisen ajan kotitöihin verrattuna samanikäisiin lapsettomiin naisiin.

Lasten varttuessa kotitöiden määrä jälleen vähenee ja naisten panos työmarkkinoilla kasvaa yhtä suureksi kuin niiden naisten, joilla ei ole alle 18-vuotiaita lapsia. Kotitöihin kouluikäisten lasten äidit käyttävät viikossa keskimäärin 15 tuntia vähemmän aikaa kuin pienten lasten äidit, mutta seitsemän tuntia enemmän kuin lapsettomat naiset.

Naisten ikääntyessä ja lasten aikuistuessa kotitöiden määrä hieman kasvaa. Tämä liittyy toisaalta ansio-työn vähenemiseen, toisaalta erilaisiin kotityötottumuksiin eri ikäryhmissä. Norjassa on todettu, että nuoremmat ikäluokat tekevät kaikissa elinvaiheissa vähemmän kotitöitä kuin vanhemmat (Lingsom 1991).

Perhetilanne vaikuttaa selvästi vähemmän miesten kuin naisten ajankäyttöön. Miehet käyttävät saman verran aikaa ansio-työhön riippumatta siitä, minkä ikäisiä lapsia perheessä on. Ansio-työ vähenee vasta ikääntymisen myötä.

Kuvio 3.1 Puolisoiden kokonaistyöajat eri perhevaiheissa

Miehilläkin kotityöt lisääntyvät lasten synnyttyä. Alle kouluikäisten lasten isä käyttää viikossa kuusi tuntia enemmän aikaa kuin lapseton mies. Kouluikäisten lasten isä käyttää viikossa kotitöihin kaksi tuntia vähemmän aikaa kuin pienten lasten isä.

Kotitöihin käytetty aika näyttää miehillä riippuvan käytettävissä olevan ajan määrästä. Ansiotyön vähentyessä kotityöt lisääntyvät. Tämä näkyy siinä, että keski-ikäinen mies käyttää enemmän aikaa kotitöihin kuin kouluikäisten lasten isä. Kotitöitä tehdään runsaasti eläkkeelle siirtymisen jälkeen (ks. luku 6). Eli palkkatyön puute korvautuu osin tekemällä enemmän ns. palkatonta työtä ja tämä koskee molempia sukupuolia.

Johtopäätöksenä havaitsemme, että vaimon ajankäyttöä määräävät ensisijaisesti perheen hoivatarpeet. Miehellä on sen sijaan päävastuu perheen taloudellisesta toimeentulosta. Miehet eivät lyhennä ansiotyöaikaansa lasten takia kuten naiset, joiden ajankäyttö vaihtelee huomattavasti perhetilanteen mukaan.

Kotitöiden jakaminen

Miehet tekevät enemmän kotitöitä kuin ennen ja naiset vähemmän. Naisten ja miesten kotityöhön käyttämät ajat ovat lähentyneet teollistuneissa maissa viime vuosikymmenien aikana (Gershuny ja Jones 1986).

Tässä luvussa tarkastelemme, miten kotityöt jaetaan suomalaisissa perheissä. Ensin katsomme, muuttuuko puolisoiden välinen työnjako, kun perheeseen syntyy lapsia. Vertaamme pienten lasten perheitä nuoriin perheisiin, joissa ei ole lapsia. Mukana tässä vertailussa ovat myös alle 25-vuotiaat naimisissa ja avoliitossa olevat.

Kotityöt on ryhmitelty sen mukaan, ovatko ne perinteisesti naisten, miesten tai yhteisiä töitä. Naisethan tekevät pääosan kotitaloustöistä ja lastenhoidosta kun taas miehet huoltotöistä. Ostokset ja asiointit jakautuvat tasaisemmin sukupuolten kesken (ks. Niemi ja Anachkova 1992).

Lapsettomat nuoret perheet käyttävät kotitöihin yhteensä 35 tuntia viikossa, josta vaimon osuus on 60 prosenttia (taulukko 3.4). Näissä perheissä kotityöt jaetaan tasaisemmin puolisoiden kesken kuin perheissä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Pienten lasten perheissä kotitöihin käytetään 65 tuntia viikossa, josta vaimo tekee 69 prosenttia.

Lasten syntymän myötä naiset tekevät yhä enemmän töitä, jotka liittyvät vaatehuoltoon, ruokatalouteen, siivoukseen ja päivittäisiin ostoksiin. Miehet tekevät näitä töitä saman verran kuin lapsettomissa perheissä, mikä merkitsee sitä, että naisten osuus kotitaloustöistä kasvaa.

Taulukko 3.4 Kotitöiden jakaminen nuorissa perheissä. Naisten osuus (%) yhteenlasketusta kotityöajasta, %N:(M+N)

	Alle 45 -vuotiaat Perheessä ei lapsia	Perheessä alle kouluikäisiä lapsia
"Naisten työt" yhteensä	77	79
Kotitaloustyöt yhteensä	77	84
Leipominen ja säilöminen	100	100
Vaatehuolto	91	96
Astianpesu	78	84
Asunnon siivous	73	82
Ruuan valmistaminen	73	83
Välipalan valmistaminen	67	72
Lastenhoito	–	74
"Miesten työt" yhteensä	24	10
Kulkuneuvojen huolto	11	0
Korjaus ja rakentaminen	20	6
Lämmitys ja vesihuolto	38	20
Muut huoltotyöt	40	20
"Yhteiset työt" yhteensä	51	54
Puutarha ja piha	45	50
Lemmikkieläimet	67	50
Naapuriapu	41	54
Päivittäisostokset	57	64
Kestohyödykkeet	56	55
Asiointit	58	50
Ostos- ja asiointimatkat	52	58
Muut kotityöt	38	45
Kotityöt yhteensä	60	69

Miehet käyttävät sen sijaan lasten syntymän myötä lisääntyneen kotityöajan toisaalta lastenhoitoon, toisaalta kodin huoltotöihin. Miesten osuus kodin korjaus- ja huoltotöistä kasvaakin erittäin selvästi. Naiset kun tekevät selvästi vähemmän korjaus- ja huoltotöitä lasten syntymän jälkeen.

Perinteinen työnjako naisten ja miesten töihin näyttää siis vahvistuvan, kun perheeseen syntyy lapsia, eikä vain palkkatyössä kuten edellä luvusta havaitsimme, vaan myös kotitöissä.

Seuraavaksi katsomme, miten lasten varttuminen vaikuttaa kotitöiden jakamiseen (taulukko 3.5).

Kotityöt jaetaan varttuneissa perheissä tasaisemmin puolisoitten kesken kuin perheissä, joissa on pieniä lapsia. Työnjako on kuitenkin kaikkein tasaisin nuorissa perheissä, joissa ei ole lapsia (taulukko 3.4). Niissä miehet osallistuvat ahkerammin kotitaloustöiden tekemiseen kuin muissa perheissä. Kotitaloustyöt muuttuvat naisten työksi lasten syntymän myötä, ja työnjako pysyy muuttumattomana myöhemmissäkin vaiheissa. Paitsi jos nuoremmat ikäryhmät jatkavat uudenlaista työnjakoa myös ikääntyessään. Tätä ei kuitenkaan voida tarkastella tämän aineiston perusteella vaan siihen tarvitaan tietoja eri ajankohdilta.

Taulukko 3.5 Kotitöiden jakaminen varttuneissa perheissä. Naisten osuus (%) yhteenlasketusta kotityöajasta, %N:(M+N)

	Nuorin lapsi kouluikäinen	Yli 45 -vuotiaat Perheessä ei lapsia
"Naisten työt" yhteensä	82	84
Kotitaloustyöt yhteensä	84	84
Leipominen ja säilöminen	100	93
Vaatehuolto	96	96
Astianpesu	84	89
Asunnon siivous	80	79
Ruuan valmistaminen	83	81
Välipalan valmistaminen	76	75
Lastenhoito yhteensä	61	–
"Miesten työt" yhteensä	19	21
Kulkuneuvojen huolto	9	0
Korjaus ja rakentaminen	14	6
Lämmitys ja vesihuolto	29	32
Muut huoltotyöt	29	44
"Yhteiset työt" yhteensä	50	48
Puutarha ja piha	44	42
Lemmikkieläimet	67	60
Naapuriapu	30	41
Päivittäisostokset	64	57
Kestohyödykkeet	54	48
Asiointit	50	56
Ostos- ja asiointimatkat	56	52
Muut kotityöt	36	45
Kotityöt yhteensä	63	62

"Miesten työt" jaetaan myös tasaisimmin nuorissa lapsettomissa perheissä. Työnjako on perinteisin pienlapsiperheissä, joissa vaimot osallistuvat huoltotöihin vähiten. Naiset osallistuvat niihin hieman enemmän lasten varttuessa.

"Yhteiset työt" jaetaan melko tasan kaikissa perhevaiheissa. Vaimot tekevät niistä hieman suuremman osan, kun lapset ovat pieniä ja naisten elämä keskittyy kotiin.

Perhevaihe ja vapaa-aika

Naisilla ja miehillä on vähiten vapaa-aikaa silloin, kun perheessä on pieniä lapsia. Tässä luvussa tarkastelemme, miten vapaa-ajan käyttö muuttuu perhevaiheesta toiseen. Ensin tarkastelemme naisten vapaa-aikaa (taulukko 3.6).

Naisten päivittäinen vapaa-aika vähenee selvästi, kun perheessä on pieniä lapsia. Äidit nipistävät liikunnasta, lukemisesta, television katselusta ja omista harrastuksistaan. Lasten varttuessa nämä toiminnot lisääntyvät, television katselu ja omat harrastukset kuitenkin vasta lasten aikuistuessa.

Taulukko 3.6 Naimisissa ja avoliitossa olevien 25–64-vuotiaiden naisten vapaa-aika perhevaiheen mukaan. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa

Toiminto	25–44-vuotias	Nuorin lapsi	Nuorin lapsi	45–64-vuotias
	ei lapsia	0–6 v.	7–17 v.	ei lapsia
Opiskelu	0.04	0.05	0.04	0.02
Osallistuva toiminta	0.04	0.06	0.06	0.07
Liikunta ja ulkoilu	0.32	0.18	0.26	0.27
Huvit ja kulttuuri	0.04	0.04	0.05	0.03
Lukeminen	0.51	0.35	0.46	0.55
Radion keskittynyt kuuntelu	0.07	0.03	0.05	0.14
TV:n katselu	1.37	1.09	1.19	1.44
Seurustelu perheen kanssa	0.11	0.20	0.19	0.11
Seurustelu tuttavien kanssa	1.05	0.58	0.50	1.01
Harrastukset	0.19	0.12	0.17	0.27
Muu vapaa-aika	0.21	0.13	0.16	0.27
Matkat	0.32	0.24	0.26	0.27
Vapaa-aika yhteensä	5.47	4.27	4.59	6.06
Tutkimuspäiviä	528	1 041	1 077	1 180

Taulukko 3.7 Naimisissa ja avoliitossa olevien 25–64-vuotiaiden miesten vapaa-aika perhevaiheen mukaan. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa

Toiminto	25–44-vuotias	Nuorin lapsi	Nuorin lapsi	45–64-vuotias
	ei lapsia	0–6 v.	7–17 v.	ei lapsia
Opiskelu	0.04	0.02	0.05	0.02
Osallistuva toiminta	0.04	0.10	0.11	0.09
Liikunta ja ulkoilu	0.33	0.28	0.34	0.40
Huvit ja kulttuuri	0.07	0.07	0.06	0.05
Lukeminen	0.51	0.37	0.49	1.11
Radion keskittynyt kuuntelu	0.07	0.05	0.09	0.25
TV:n katselu	1.54	1.37	1.42	2.08
Seurustelu perheen kanssa	0.08	0.18	0.16	0.09
Seurustelu tuttavien kanssa	1.01	0.52	0.40	0.48
Harrastukset	0.12	0.08	0.11	0.14
Muu vapaa-aika	0.14	0.16	0.20	0.35
Matkat	0.34	0.27	0.32	0.29
Vapaa-aika yhteensä	5.49	5.07	5.35	6.52
Tutkimuspäiviä	579	1 122	989	1 231

Myös miehillä vapaa-ajan määrä vähenee, kun perheessä on pieniä lapsia, mutta ei niin paljon kuin naisilla (taulukko 3.7). Isilläkin vähenevät lukeminen ja television katselu. Liikuntaharrastukseen käytetty aika supistuu jonkin verran mutta palautuu entiselleen lasten tullessa kouluikänsä. Osallistuva toiminta sen sijaan lisääntyy miehillä iän mukana.

Lapset vaikuttavat lyhyemmän ajan miesten kuin naisten vapaa-ajan toimintoihin. Miehet palaavat nopeammin omien harrastustensa pariin lasten varttuessa kuin naiset.

Yhteenveto

Avioituminen muuttaa eri tavoin naisten ja miesten ajankäyttöä. Naimisissa ja avoliitossa olevat miehet käyttävät enemmän aikaa ansiotyöhön kuin yksin asuvat. Avioituminen ei nykyisin rajoita naisten ansiotyön tekemistä kuten ennen, vaikka naisten kotityöt lisääntyvätkin yhdessä asumisen myötä.

Yksin asuvat käyttävät enemmän aikaa tuttavien tapaamiseen, liikuntaan, opiskeluun ja osallistuvaan toimintaan kuin yhdessä asuvat. Nämä taas viettävät huomattavasti enemmän aikaa television ääressä kuin yksin asuvat.

Lasten syntyminen muuttaa selvästi naisten ajankäyttöä. Ansiotyön osuus supistuu ja kotityön osuus kasvaa. Lasten varttuessa kotityöt vähenevät ja naisten panos työmarkkinoilla on taas yhtä suuri kuin lapsettomilla nuorilla vaimoilla. Naiset siis sopeuttavat oman ajankäyttönsä perheen hoivatarpeen mukaan. Miesten ajankäyttöön perhevaihe heijastuu lievästi. Miestenkin kotityöt lisääntyvät lasten syntyessä, vaikkakin selvästi vähemmän kuin naisten. Kotityöt jaetaan tasaisimmin puolisoitten kesken nuorissa lapsettomissa perheissä. Lasten syntymän myötä perinteinen työnjako vahvistuu.

Lasten syntyminen merkitsee vanhempien vapaa-ajan vähentymistä. Äidit ja isät harrastavat vähemmän liikuntaa, lukemista ja television katselua. Nämä toiminnot kuitenkin palautuvat lasten varttuessa, miehillä nopeammin kuin naisilla.

Liitetaulukko 3.1 Kotitöiden jakaminen nuorissa perheissä

	Alle 45-vuotiaat perheessä ei lapsia			Nuorin lapsi alle kouluikäinen		
	Miehet	Naiset	Naisten osuus	Miehet	Naiset	Naisten osuus
	Min/vrk	Min/vrk	%N:(M+N)	Min/vrk	Min/vrk	%N:(M+N)
"Naisten työt" yhteensä	32	106	77	83	313	79
Leipominen ja säilöminen	0	5	100	0	11	100
Vaatehuolto	2	21	91	1	27	96
Astianpesu	4	14	78	4	21	84
Asunnon siivous	11	30	73	10	46	82
Ruuan valmistaminen	8	22	73	8	38	83
Välipalan valmistaminen	7	14	67	9	23	72
Lastenhoito	–	–	–	51	147	74
"Miesten työt" yhteensä	28	9	24	37	4	10
Kulkuneuvojen huolto	8	1	11	10	0	0
Korjaus ja rakentaminen	12	3	20	15	1	6
Lämmitys ja vesihuolto	5	3	38	8	2	20
Muut huoltotyöt	3	2	40	4	1	20
"Yhteiset työt" yhteensä	61	63	51	53	63	54
Puutarha ja piha	6	5	45	6	6	50
Lemmikkieläimet	2	4	67	2	2	50
Naapurapu	10	7	41	6	7	54
Päivittäisostokset	6	8	57	5	9	64
Kestohyödykkeet	11	14	56	10	12	55
Asiointit	5	7	58	7	7	50
Ostos- ja asiointimatkat	12	13	52	11	15	58
Muut kotityöt	8	5	38	6	5	45
Kotityöt yhteensä	121	178	60	173	380	69

Liitetaulukko 3.2 Kotitöiden jakaminen varttuneissa perheissä

	Yli 45-vuotiaat perheessä ei lapsia			Nuorin lapsi kouluikäinen		
	Miehet	Naiset	Naisten osuus	Miehet	Naiset	Naisten osuus
	Min/vrk	Min/vrk	%N:(M+N)	Min/vrk	Min/vrk	%N:(M+N)
"Naisten työt" yhteensä	36	183	84	40	177	82
Leipominen ja säilöminen	1	13	93	0	11	100
Vaatehuolto	1	25	96	1	27	96
Astianpesu	4	31	89	4	21	84
Asunnon siivous	11	42	79	11	43	80
Ruuan valmistaminen	11	48	81	8	39	83
Välipalan valmistaminen	8	24	75	7	22	76
Lastenhoito	–	–	–	9	14	61
"Miesten työt" yhteensä	45	12	21	44	10	19
Kulkuneuvojen huolto	8	0	0	10	1	9
Korjaus ja rakentaminen	17	1	6	19	3	14
Lämmitys ja vesihuolto	15	7	32	10	4	29
Muut huoltotyöt	5	4	44	5	2	29
"Yhteiset työt" yhteensä	83	77	48	67	66	50
Puutarha ja piha	19	14	42	14	11	44
Lemmikkieläimet	2	3	60	1	2	67
Naapuripu	13	9	41	7	3	30
Päivittäisostokset	6	8	57	5	9	64
Kestohyödykkeet	11	10	48	12	14	54
Asiointit	8	10	56	7	7	50
Ostos- ja asiointimatkat	13	14	52	12	15	56
Muut kotityöt	11	9	45	9	5	36
Kotityöt yhteensä	164	272	62	151	253	63

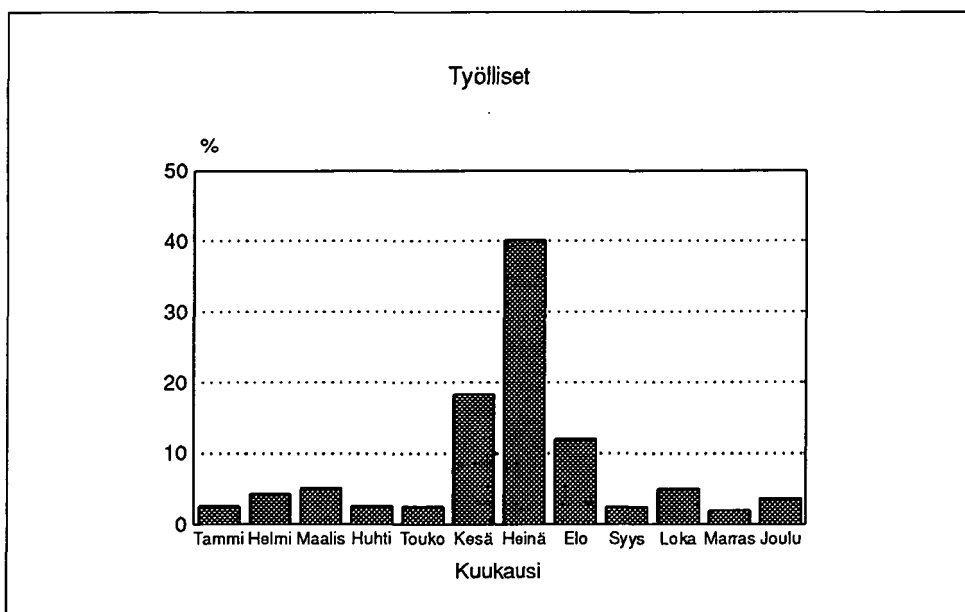
4 Helteellä työ hellittää

Tässä luvussa tarkastellaan työssä käyvien lomanviettoa. Ensin tutkitaan sitä, miten lomapäivien ajankäyttö eroaa työpäivistä. Lopuksi vertaillaan lomanviettoa vapaa-ajan asunnolla ja muualla.

Loman pituus

Lomanvietto keskittyy Suomessa selvästi kesäaikaan. Kuviosta 4.1 havaitaan, että työllisten vuosilomista 40 prosenttia vietetään heinäkuussa. Myös kesä- ja elokuussa lomapäiviä on selvästi enemmän kuin muina kuukausina.

Palkansaaajien yleisin loman pituus on 5 viikkoa (taulukko 4.1). Yrittäjien loma on huomattavasti lyhyempi. Maatalousyrittäjien yleisin loma on vain kaksi viikkoa. Muiden yrittäjien loman pituus vaihtelee eniten. Valtaosalla heistä lomaa on alle viisi viikkoa. Yrittäjistä neljäsosa ei ollut pitänyt lainkaan lomaa vuoden aikana. Palkansaaajista vastaavasti kymmenesosa oli ilman lomaa. Silloin työsuhde on yleensä kestänyt vasta niin lyhyen ajan, että lomaoikeutta ei ole vielä kertynyt (ks. Koivusilta ja Sillanpää 1989, 47).

Kuvio 4.1 Vuosilomapäivien jakautuminen eri kuukausille

**Taulukko 4.1 Vuosiloman pituus ammattiaseman mukaan.
Luvut prosentteja**

	Palkan- saajat	Maatalous- yrittäjät	Muut yrittäjät
Ei lomaa	9	26	24
Alle 2 viikkoa	5	16	19
2 viikkoa	5	38	13
3–4 viikkoa	21	14	24
5 viikkoa	33	1	6
6+ viikkoa	27	3	13
Ei osaa sanoa	1	2	1
Yhteensä	100	100	100
Keskiarvo, viikkoa	4,4	1,6	2,5

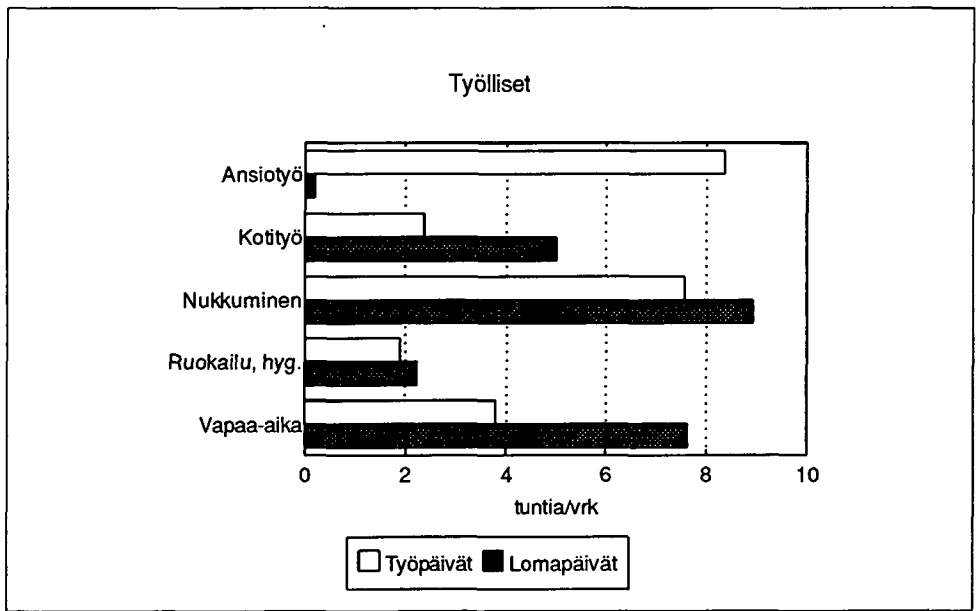
Viime vuosina vuosiloman jaksottaminen useaan eri ajankohtaan on yleistynyt. Erityisesti ylemmät toimihenkilöt viettävät lomansa useassa jaksossa. Työntekijät jakavat lomansa yleisimmin kahteen jaksoon. Yrittäjät pitävät lomaa niin vähän, että suurin osa viettää sen yhdessä tai kahdessa jaksossa. (Matkailun edistämiskeskus 1990, 14.)

Lomapäivien ajankäyttö

Seuraavaksi tarkastellaan, miten loma muuttaa työssä käyvien ajankäyttöä. Loman vaikutusta tutkittaessa ihanteellista olisi, jos saman henkilön ajankäyttöä voitaisiin verrata työ- ja lomapäivinä samana vuodenaikana (ks. Hill 1985, 165). Koska Suomessa vuosilomat sijoittuvat valtaosin kesään, loma-ajankäyttöä tutkitaan tässä vain kesällä. Tarkasteluun valittiin työlliset ja heidän arkipäivän ajankäyttönsä työ- ja lomapäivinä. Koska tutkimusaineistossa samalta vastaajalta on vain kahden päivän tiedot, työ- ja lomapäiviä viettävät ovat eri henkilöitä.

Kuviosta 4.2 nähdään miten työstä vapautuva kahdeksan ja puoli tuntia käytetään. Kotitöitä lomalla tehdään selvästi enemmän kuin työssä ollessa. Lomapäivinä nukutaan keskimäärin yhdeksän tuntia, mikä on lähes puolitoista tuntia enemmän kuin työpäivinä. Loma-aikaan saunotaan ahkerasti. Arkipäivinä saunassa käy keskimäärin 29 prosenttia lomalaisista, mutta työssä olevista vain 19 prosenttia.

Varsinaista vapaa-aikaa lomalaisilla on lähes neljä tuntia enemmän kuin työssä olevilla. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kotitöiden tekemistä ja vapaa-aikaa.

Kuvio 4.2 Kesäarkepäivän ajankäyttö työ- ja lomapäivinä

Kotityöt

Kotitöistä lomalla lisääntyy eniten kotitaloustöiden tekeminen, kuten ruoanlaitto ja siivous, yhteensä yli tunnin päivässä (taulukko 4.2). Huoltotöihin sekä ostoksiin ja asiointeihin käytetään puolisen tuntia enemmän aikaa kuin työpäivinä.

Taulukko 4.2 Työssä ja lomalla olevien kotityöt kesäarkepäivinä. Tunteja ja minuutteja

	Miehet		Naiset	
	Loma-päivät	Työ-päivät	Loma-päivät	Työ-päivät
Kotitaloustyö	1.05	0.25	3.06	1.47
Huoltotyö	1.24	0.38	0.39	0.15
Muut kotityöt	0.29	0.05	0.12	0.07
Lastenhoito	0.13	0.05	0.17	0.16
Ostokset ja asiointi	0.49	0.17	0.46	0.25
Kotityöhön liittyvät matkat	0.31	0.16	0.25	0.18
Kotityö yhteensä	4.31	1.46	5.25	3.07
Tutkimuspäiviä	135	545	177	503

Lastenhoitoon käyttävät vain miehet enemmän aikaa lomalla kuin työpäivinä. Loma ei lisää naisten lastenhoitoon käytettyä aikaa. Taulukon 4.2 luvut ovat kaikkien työssä käyvien keskiarvotietoja, joissa ovat mukana myös ne, joilla ei ole omia lapsia. Ajassa mitattuna miehet ja naiset käyttävät suurin piirtein saman verran aikaa lastenhoitoon lomalla.

Naisten ja miesten välinen ero kotitöiden määrässä tasoittuu hieman loma-aikana. Työpäivinä naiset tekevät lähes puolitoista tuntia enemmän kotitöitä kuin miehet. Lomalla ero pienenee vajaan tuntiin.

Vapaa-aika

Seuraavaksi tarkastellaan, mihin vapaa-ajan toimintoihin lomalla saadaan lisää aikaa. Taulukosta 4.3 havaitaan, että eniten lisääntyy matkoihin, tuttavien ja sukulaisten tapaamiseen sekä liikuntaan ja ulkoiluun käytetty aika.

Taulukko 4.3 Työssä ja lomalla olevien vapaa-aika kesäarkipäivinä. Tunteja ja minutteja

	Miehet		Naiset	
	Loma-päivät	Työ-päivät	Loma-päivät	Työ-päivät
Vapaa-ajan opiskelu	0.01	0.01	0.01	0.01
Osallistuva toiminta	0.07	0.04	0.10	0.02
Liikunta ja ulkoilu	1.13	0.23	0.43	0.16
Huvit ja kulttuuri	0.15	0.02	0.13	0.02
Lukeminen	0.54	0.33	1.01	0.38
Radion keskittynyt kuuntelu	0.15	0.06	0.06	0.05
Television katselu	1.37	1.10	1.14	1.01
Seurustelu perheen kanssa	0.14	0.12	0.11	0.10
Seurustelu tuttavien kanssa	1.13	0.32	1.27	0.50
Harrastukset	0.30	0.09	0.39	0.11
Muu vapaa-aika	0.35	0.15	0.39	0.14
Vapaa-ajan matkat	1.15	0.22	0.50	0.18
Vapaa-aika yhteensä	8.09	3.48	7.14	3.48

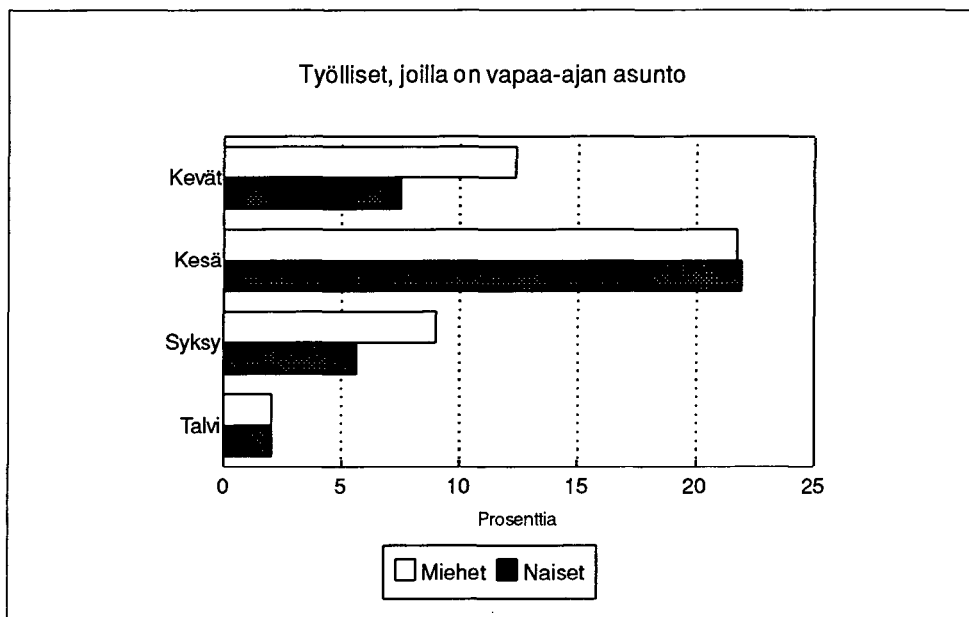
Lomaliikuntana suosituinta on ulkoilu, kävely, kalastus ja marjastus. Lomalla luetaan aikakauslehtiä ja kirjoja enemmän kuin työpäivinä. Sanomalehtiäkin luetaan hiukan enemmän kuin työpäivinä. Television katselukin lisääntyy lomalla, arkipäivinä sitä katsotaan parikymmentä minuuttia enemmän kuin työssä ollessa.

Vapaa-ajan asunnolla vietetty aika

Vapaa-ajan asunto on käytössään 30 prosentilla työssä käyvistä väestöstä. Kuviosta 4.3 nähdään, että keskimääräisenä kesäpäivänä runsas viidesosa heistä vietti siellä aikaansa. Lomalla mökillä oltiin ahkerammin: arkena vapaa-ajan asunnolla kävi 35 prosenttia ja viikonloppuna 52 prosenttia kesämökin omistavista.

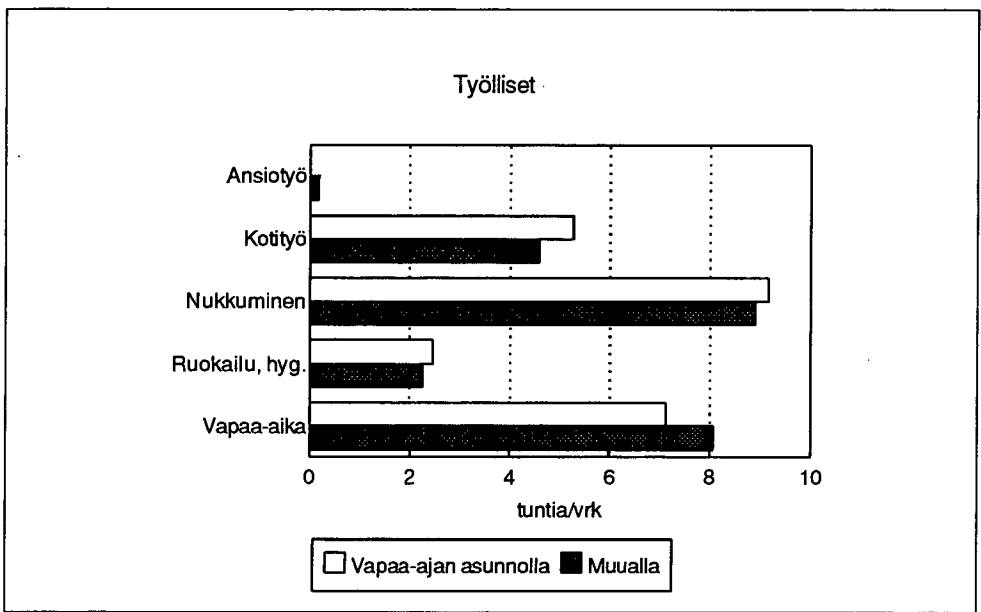
Vapaa-ajan asunnolla oleskellaan jonkin verran myös keväällä ja syksyllä, jolloin miehet ovat ahkerampia mökillä kävijöitä.

Mitä mökillä sitten puuhaillaan? Seuraavassa vertaillaan mökillä vietettyjä päiviä muihin lomapäiviin. Mökkipäivissä mukana ovat myös ne päivät, jolloin vapaa-ajan asunnolla on vietetty vain osa päivästä.

Kuvio 4.3 Vapaa-ajan asunnon käyttö eri vuodenaikoina

Kuvio 4.4 Kesälomapäivien ajankäyttö vapaa-ajan asunnolla ja muualla

Mökillä tehdään enemmän kotitöitä ja nukutaan pitempään kuin muualla oltaessa. Varsinaisiin vapaa-ajan toimintoihin mökillä jää siten vähemmän aikaa kuin muualla. (Kuvio 4.4.)

Mökillä tehdään kotitaloustöitä ja huoltotöitä enemmän kuin muualla. Lastenhoitoon ja ostoksiin mökillä käytetään sen sijaan vähemmän aikaa kuin muualla oltaessa. (Taulukko 4.4.) Lastenhoitoajan ero selittyy kuitenkin sillä, että vapaa-ajan asunnon omistajissa on runsaasti keski-ikäisiä, joilla ei ole enää pieniä lapsia hoidettavana.

Taulukko 4.4 Kotitöiden tekeminen kesälomapäivinä vapaa-ajan asunnolla ja muualla. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Vapaa-ajan asunnolla	Muualla
Kotitaloustyö	2.43	1.57
Huoltotyö	1.11	0.52
Muut kotityöt	0.29	0.20
Lastenhoito	0.06	0.17
Ostokset ja asiointi	0.25	0.43
Kotityöhön liittyvät matkat	0.22	0.24
Kotityö yhteensä	5.16	4.35
Tutkimuspäiviä	82	350

Taulukko 4.5 Vapaa-ajan käyttö kesälomapäivinä vapaa-ajan asunnolla ja muualla. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Vapaa-ajan asunnolla	Muualla
Vapaa-ajan opiskelu	0.03	0.01
Osallistuva toiminta	0.09	0.09
Liikunta ja ulkoilu	0.50	0.56
Huvit ja kulttuuri	0.00	0.18
Lukeminen	0.55	1.01
Radion keskittynyt kuuntelu	0.18	0.08
Television katselu	0.59	1.30
Seurustelu perheen kanssa	0.13	0.12
Seurustelu tuttavien kanssa	1.14	1.28
Harrastukset	0.26	0.35
Muu vapaa-aika	0.41	0.36
Vapaa-ajan matkat	1.19	1.08
Vapaa-aika yhteensä	7.07	8.04

Huvitilaisuuksiin ja kulttuuritapahtumiin ei mökkipäivinä luonnollisesti käytetä aikaa niin paljoa kuin muulloin (taulukko 4.5). Mökillä ollaan enemmän oman perheen seurassa, mikä näkyy tuttavien kanssa seurustelun vähenemisenä.

Kaikilla ei ole mökillä vielä televisiota, joten television katselu vähenee. Television katsomisen sijasta radiota kuunnellaan enemmän kuin muualla. Lukemisessa ja liikunnan harrastuksessa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja mökki- ja muina päivinä.

Yhteenveto

Suomalaiset viettävät lomansa yleisimmin kesällä. Kaikista lomapäivistä 40 prosenttia ajoittuu heinäkuuhun.

Työstä vapautuva aika käytetään lomalla kotitöihin, nukkumiseen ja vapaa-ajan toimintoihin. Lomapäivinä tehdään runsaasti kotitaloustöitä. Myös miehet ahkevoivat kotitöissä niin, että miesten ja naisten välinen työnjako tasoittuu hieman loma-aikana.

Lomalla matkustellaan, tavataan tuttavien ja sukulaisia sekä harrastetaan ulkoilua ja liikuntaa. Myös televisiota katsellaan lomalla enemmän kuin työpäivinä.

Vapaa-ajan asunto on käytössään 30 prosentilla työssä käyvistä. Mökkielämä on perhekeskeisempää kuin muu lomavietto. Mökillä tehdään runsaasti kotitaloustöitä. Siellä myös nukutaan pitkään. Vapaa-aika mökillä on vähemmän televisiokeskeistä kuin muualla.

5 Työtä vailla

Yleinen käsitys työttömien ajankäytöstä on, että se on kotikeskeistä ja passiivista (ks. Glyptis 1989, 108; Vähätalo 1982, 82). Tämän näkemyksen mukaan työttömät valvovat myöhään ja nukkuvat pitkään. He katsovat paljon televisiota ja istuvat keskioluthaareissa.

Tässä luvussa tarkastellaan, miltä työttömän päivä näyttää ajankäyttöaineiston valossa. Vastaako tutkimuksella saatu kuva kaavamaisista ennakkonäkemyksistä?

Tutkimuksen tiedot on kerätty taloudellisen noususuhdanteen aikana, jolloin työttömyysaste oli noin viisi prosenttia. Työttömyyden kolminkertaistuminen 1990-luvun alussa ei ole kuitenkaan työvoimatutkimuksen tietojen mukaan muuttanut ratkaisevasti työttömyyden ikärakennetta. Nuorten työttömien osuus on pienentynyt hieman tänä aikana. Vastaavasti keski-ikäisten osuus on kasvanut. (Työvoimatutkimus 1988 ja 1992.)

Ajankäytön jakautuminen

Seuraavassa työttömien ajankäyttöä verrataan työssä käyvien ajankäyttöön. Näin saadaan selville, mihin työttömät käyttävät työstä vapautuvan ajan. Taulukossa 5.1 on esitetty työttömien ja työssä käyvien ajankäytön jakautuminen.

Taulukko 5.1 Työttömien ja työllisten ajankäyttö sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Kaikki		Miehet		Naiset	
	Työttömät	Työlliset	Työttömät	Työlliset	Työttömät	Työlliset
Ansiotyö	0.13	5.17	0.17	5.56	0.09	4.34
Kotityö	4.11	3.00	3.11	2.14	5.25	3.51
Nukkuminen	9.09	8.09	9.05	8.06	9.15	8.14
Ruokailu, hygienia	1.59	2.01	2.04	2.02	1.53	2.00
Päätoim. opiskelu	0.09	0.02	0.13	0.02	0.03	0.02
Vapaa-aika	8.17	5.29	9.10	5.39	7.11	5.17
Yhteensä	24	24	24	24	24	24
Tutkimuspäiviä	332	9 230	182	4 704	150	4 526

Työttömillä on enemmän aikaa kaikissa ajankäytön pääluokissa lukuunottamatta ansiotyötä, ruokailua ja henkilökohtaista hygieniää. Kotitöitä he tekevät yli tunnin enemmän kuin työssä käyvät. Työttömät nukkuvat keskimäärin tunnin enemmän kuin työssä käyvät. Varsinaista vapaa-aikaa heillä on lähes kolme tuntia enemmän kuin työllisillä. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kotitöitä ja vapaa-aikaa.

Kotityöt

Sekä työttömät miehet että naiset tekevät työssä käyviä enemmän kotitöitä. Naisilla eroa on puolitoista tuntia vuorokaudessa ja miehillä tunnin verran. (Taulukko 5.2.) Lähes kaikki työttömät naiset tekevät päivittäin kotitöitä ja miehilläkin osuus on yli 90 prosenttia. Nämä tulokset ovat ristiriidassa niiden tutkimusten kanssa, joiden mukaan miehet eivät lisää lainkaan kotitöiden tekemistä työttömäksi jäätyään (ks. Grint 1991, 45).

Sekä miehillä että naisilla suurin ajankäytön lisäys on kotitaloustöissä eli ruoanlaitossa, astioiden pesussa ja siivoamisessa. Naistyöttömät käyttävät myös lastenhoitoon enemmän aikaa kuin työssä käyvät. Miehillä tätä eroa ei ole. Selityksenä tähän on se, että työttömien joukossa on suhteellisesti vähemmän perheellisiä miehiä kuin työssä käyvissä.

Taulukko 5.2 Työttömien ja työllisten kotityöhön käyttämä aika. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa

	Miehet		Naiset	
	Työttömät	Työlliset	Työttömät	Työlliset
Kotitaloustyö	1.07	0.37	3.14	2.14
Huoltotyö	0.40	0.35	0.14	0.14
Muut kotityöt	0.16	0.11	0.20	0.10
Lastenhoito	0.10	0.12	0.37	0.27
Ostokset ja asiointi	0.29	0.20	0.34	0.28
Kotityöhön liittyvät matkat	0.29	0.19	0.26	0.19
Kotityö yhteensä	3.11	2.14	5.25	3.51

Vapaa-aika

Työttömillä miehillä on vapaa-aikaa 3,5 tuntia enemmän vuorokaudessa kuin työssä käyvillä. Naisilla eroa on lähes kaksi tuntia. Lisääntynyt vapaa-aika käytetään suurimmaksi osaksi television katseluun. (Taulukko 5.3.)

Miehillä lisääntyvät myös liikunta ja ulkoilu. Runtas kolmasosa tästä ajasta käytetään metsästyksen, kalastuksen ja muuhun luontoliikuntaan.

Naisilla puolestaan on huomattavaa lisäystä harrastuksiin käytetyssä ajassa. Työttömät naiset tekevät selvästi enemmän käsitöitä kuin työssä käyvät. Käsitöiden tekemisellä ja miesten metsästyksen ja kalastusharrastuksella on myös taloudellista merkitystä työttömien elämässä.

Työttömät lukevat enemmän kirjoja kuin työssä käyvät. Miehet käyttävät kirjojen lisäksi myös lehtien lukemiseen enemmän aikaa kuin työlliset.

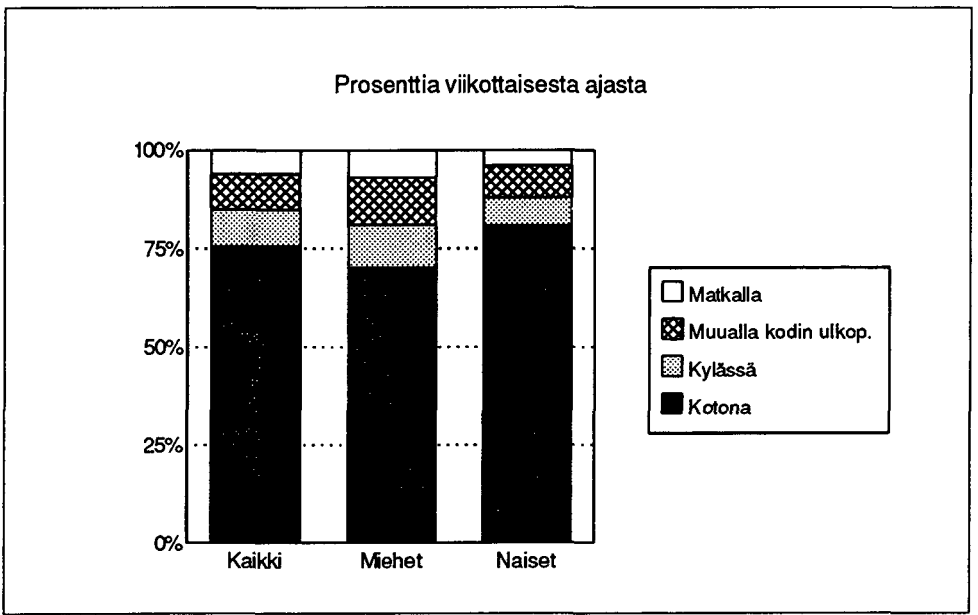
Ravintolassa ja tansseissa käynnissä ei ole eroa työssä käyvien ja työttömien välillä. Baareissa ja kahviloissa työttömät viettävät sen sijaan enemmän aikaa kuin työssä käyvät. Tutkimuspäivänä 10 prosenttia työttömistä miehistä oli istunut baarissa. Työssä käyvillä miehillä osuus oli kolme prosenttia. Baareissa vietetyn ajan osuus työttömien vapaa-ajasta on kuitenkin vähäinen.

Työttömät käyttävät passiiviseen lepäilyyn enemmän kuin työssä käyvät. Taulukossa 5.3 se sisältyy luokkaan muu vapaa-aika.

Kuviosta 5.1 ilmenee, missä työttömät viettävät aikaansa. He ovat kotona 75 prosenttia viikottaisesta ajastaan. Vastaava osuus työssä käyvillä on 64 prosenttia. Naisten ajasta kotona kuluu 81 prosenttia ja miesten 71 prosenttia.

Taulukko 5.3 Työttömien ja työllisten vapaa-aika. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet		Naiset	
	Työttömät	Työlliset	Työttömät	Työlliset
Opiskelu	0.10	0.03	0.08	0.03
Osallistuva toiminta	0.03	0.07	0.02	0.07
Liikunta ja ulkoilu	1.08	0.32	0.35	0.25
Huvit ja kulttuuri	0.04	0.06	0.11	0.05
Lukeminen	1.10	0.46	0.59	0.46
Keskittynyt radion kuuntelu	0.23	0.09	0.14	0.07
Television katselu	2.35	1.42	1.55	1.23
Seurustelu perheen kanssa	0.09	0.11	0.14	0.12
Seurustelu tuttavien kanssa	1.12	0.55	1.00	1.04
Harrastukset	0.33	0.14	0.58	0.20
Muu vapaa-aika	0.36	0.19	0.33	0.16
Matkat	1.08	0.35	0.24	0.30
Vapaa-aika yhteensä	9.10	5.39	7.11	5.17

Kuvio 5.1 Työttömien eri paikoissa viettämä aika.

Naistyöttömien elämä on selvästi kotikeskeisempää kuin miesten, joiden vapaa-ajasta suurempi osa suuntautuu kodin ulkopuolelle. Tämä näkyy tuttavien kanssa seurustelun ja vapaa-ajan matkojen lisääntymisenä työssä käyviin verrattuna. Yllättävää on, että naistyöttömät eivät käytä tuttavien kanssa seurusteluun sen enempää aikaa kuin työllisetkään.

Yhteenveto

Yleinen näkemys on, että työttömien ajankäyttö on kotikeskeistä ja passiivista. Ajankäyttötutkimuksen tulokset vahvistavat tätä ennakkonäkemyksiä siinä mielessä, että työttömillä on eräitä passiivisia toimintoja, kuten nukkumista ja television katselua, enemmän kuin työssä käyvillä. Työttömien elämä on myös kotikeskeisempää kuin työssä käyvien.

Työttömillä on kuitenkin paljon myös aktiivista toimintaa. He tekevät kotitöitä enemmän kuin työssä käyvät. Eniten on eroa kotitaloustöiden tekemisessä. Vapaa-aikana työttömillä lisääntyvät työssä käyviin verrattuna liikunta, käsityöt ja kirjojen lukeminen. Vaikka työttömien vapaa-aika on huomattavan kotikeskeistä, etenkin miehet viettävät aikaa myös kodin ulkopuolella.

6 Vihdoin vapaana

Eläkkeelle siirtyminen merkitsee ajankäytön "vapautumista" työelämän sääntelyltä, mahdollisuutta käyttää aikaa omien ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Eläkeikäisten ajankäyttöä ei ole Suomessa aikaisemmin tutkittu. Niinpä ei tiedetä, miten arkielämä muuttuu ansiotyön lopettamisen jälkeen tai miten ajankäyttö muuttuu eläkeläisen vanhetessa.

Tässä luvussa tarkastelemme ensin, miten ajankäyttö muuttuu siirryttäessä työstä eläkkeelle. Heijastuuko entinen ammatti siihen, miten aikaa eläkeiässä vieteään? Vaikuttaako asuinpaikka ajankäyttöön? Eroja lienee esimerkiksi kaupungissa asuvan ja maaseudun haja-asutusalueella asuvan välillä siinä, mitä päivän mittaan tehdään. Tarkastelemme myös, miten yksin asuvan ajankäyttö eroaa perheen kanssa asuvan ajankäytöstä. Vanhainkodeissa tai sairaaloissa olleita ei tutkimuksessa ollut mukana. Palvelutaloissa asuvat kuuluivat sen sijaan otokseen. Lopuksi katsomme, miten vanheneminen näkyy ajankäytössä.

Työstä eläkkeelle

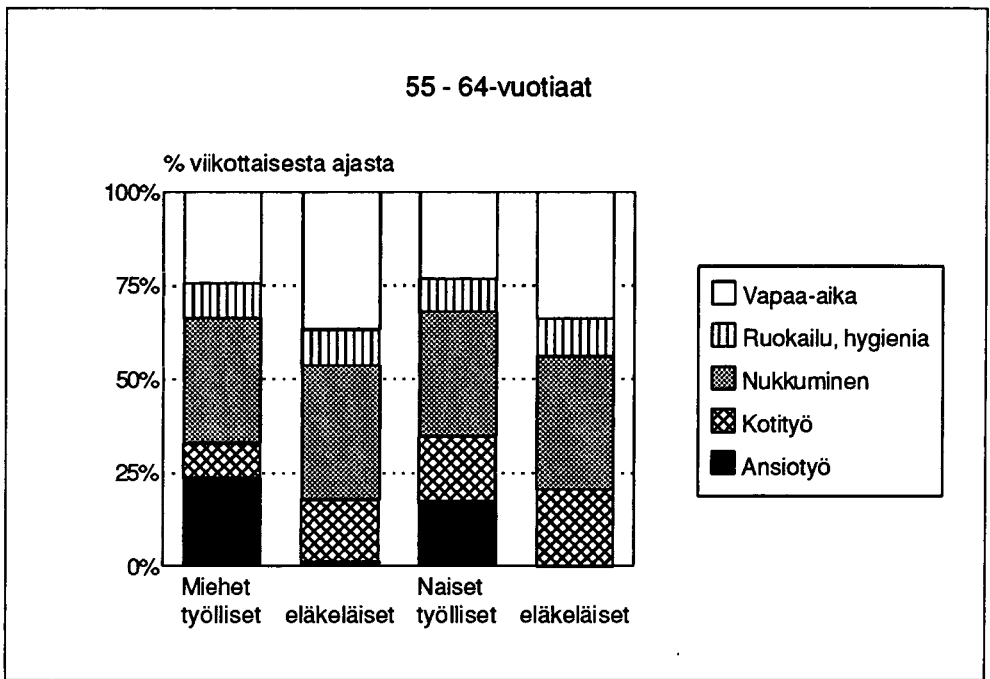
Valtaosa suomalaisista siirtyy eläkkeelle alle 65-vuotiaana. 1980-luvun lopulla vain viidesosa saavutti virallisen vanhuuseläkeiän olematta jo ennestään jonkin eläkkeen saaja (Hytti 1989). Tämän takia tarkastelemme eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia ajankäyttöön 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä. Heistä 41 prosenttia on työssä ja 24 prosenttia erilaisilla varhaiseläkkeillä esimerkiksi iän, työttömyyden tai muun syyn takia.

Työkyvyttömyyseläkeläisiä ja muita pitkäaikaissairaita on 55–64-vuotiaista 29 prosenttia (Työvoimatilasto 1990, 107). Kun seuraavassa tarkastelemme eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia ajankäyttöön, olemme kuitenkin rajanneet ulkopuolelle sairaimmat eläkeläiset eli työkyvyttömyyseläkkeellä olevat. Rajaus merkitsee samalla sitä, että vertaamme työssäkäyviä suhteellisen hyväkuntoisiin eläkeläisiin.

55–64-vuotias työssä käyvä mies käyttää ansiotyöhön viikossa keskimäärin 40 tuntia viikossa ja nainen 29 tuntia, kun työmatkoihin kuluvat kaksi tuntia laskeaan mukaan. Osa-aikatyötä teki 15 prosenttia naisista ja 9 prosenttia miehistä, mikä on selvästi enemmän kuin keski-ikäisillä (Työvoiman vuosihaastattelu 1987, 61).

Puuttuva ansiotyö korvautuu osin kotitöillä (kuvio 6.1). Ne lisääntyvät erityisesti nuorilla eläkeläismiehillä, jotka tekevät päivittäin noin neljä tuntia kotitöitä, mikä on peräti 1 tunnin 45 minuuttia enemmän kuin työssä käyvillä miehillä. Varhaiseläkkeellä olevat naiset käyttävät kotitöihin lähes viisi tuntia päivässä, mikä on 45 minuuttia enemmän kuin työssä käyvillä naisilla. Kun 55–64-vuotias

Kuvio 6.1 55–64-vuotiaiden työssä käyvien ja varhaiseläkkeellä olevien ajankäyttö sukupuolen mukaan

työssä käyvä nainen käyttää kotitöihin päivittäin kaksi tuntia enemmän aikaa kuin työssä käyvä mies, eläkeläisten ero kaventuu yhteen tuntiin. Miesten pitempi työaika näyttää osin selittävän vähäisempää osallistumista kotitöihin työssä.

Varhaiseläkeläinen nukkuu keskimäärin kahdeksan ja puoli tuntia vuorokaudessa, mikä on puoli tuntia enemmän kuin mihin samankäisellä työssä käyvällä on aikaa. Varsinaista vapaa-aikaa varhaiseläkeläisillä on yli kahdeksan tuntia vuorokaudessa, mikä on lähes kolme tuntia enemmän kuin työssä käyvillä.

Varhaiseläkeläiset osallistuvat ahkerammin järjestötoimintaan kuin työssä käyvät (taulukko 6.1). Naiset harrastavat myös jonkin verran enemmän vapaa-ajan opiskelua kuin työssä käyvät. Opiskelun osuus vapaa-ajasta on kuitenkin hyvin vähäinen. Eläkeläinen käyttää enemmän aikaa tuttaviensa kanssa seurusteluun, mikä osin korvaa sosiaalisen kanssakäymisen vähenemisen työtovereiden kanssa.

Liikuntaan ja ulkoiluun eläkeläinen käyttää selvästi enemmän aikaa kuin samankäinen työssä käyvä. Ulkoiluharrastus lisääntyy niin naisilla kuin miehillä, naisilla jopa hieman enemmän. Varhaiseläkkeellä olevat naiset käyttävät liikuntaan ja ulkoiluun saman verran aikaa kuin miehet, mikä on hyvin epätavallista verrattaessa sukupuolia keskenään.

Taulukko 6.1 55–64-vuotiaiden työssä käyvien ja varhaiseläkkeellä olevien vapaa-aika. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa

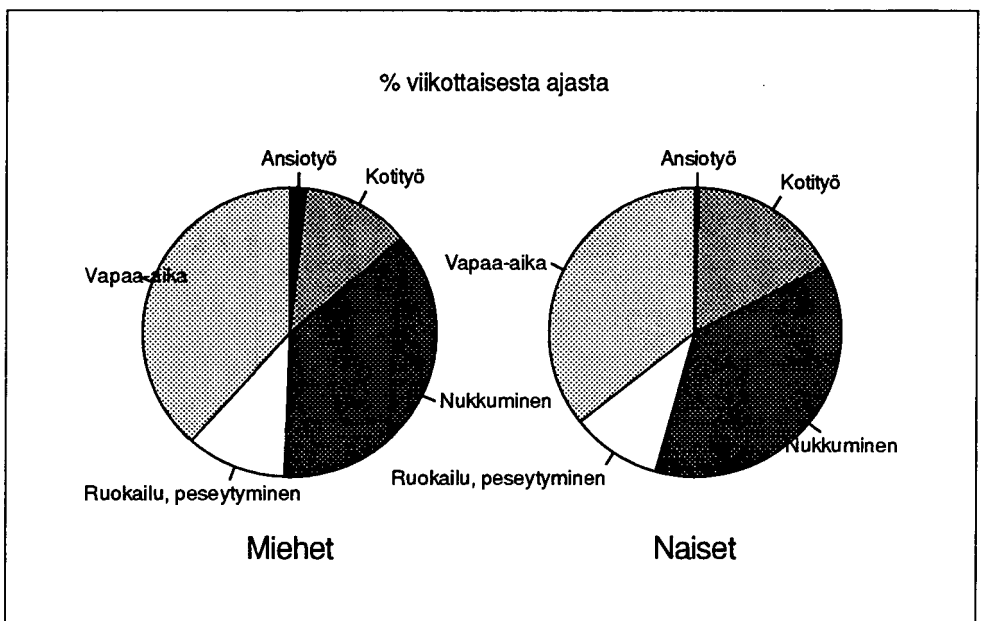
	Miehet		Naiset	
	Työlliset	Eläkeläiset	Työlliset	Eläkeläiset
Opiskelu	0.02	0.02	0.01	0.04
Osallistuva toiminta	0.10	0.16	0.09	0.17
Liikunta ja ulkoilu	0.30	0.49	0.25	0.50
Huvit ja kulttuuri	0.04	0.06	0.03	0.03
Lukeminen	1.06	1.31	0.57	1.15
Radion keskittynyt kuuntelu	0.16	0.36	0.16	0.25
TVn katselu	1.46	2.37	1.26	2.07
Sosiaalinen kanssakäyminen	0.50	1.17	1.11	1.25
Harrastukset	0.15	0.19	0.27	0.35
Lepäily	0.28	0.46	0.18	0.36
Matkat	0.24	0.32	0.22	0.34
Vapaa-aika yhteensä	5.51	8.51	5.35	8.09
Tutkimuspäiviä	415	208	413	233

Eläkeläiset käyttävät selvästi enemmän aikaa lukemiseen kuin työssä käyvät. Passiivisista harrastuksista lisääntyvät television katselu ja radion päätoiminen kuuntelu, kuten myös lepäily.

Eläkeikäisten ajankäyttö

Koko väestöstä on 65 vuotta täyttäneitä varsinaisia eläkeikäisiä yhteensä 660 000 henkeä eli 13 prosenttia väestöstä. Heistä on naisia 65 prosenttia. Jäljellä olevaa elinikää on 65-vuotiaalla naisella keskimäärin 18 vuotta ja miehellä 14 vuotta (Suomen tilastollinen vuosikirja 1991, 93).

65 vuotta täyttäneet käyttävät enää hyvin vähän aikaa varsinaiseen ansiotyöhön ja sekin on lähinnä yrittäjätyötä omalla maatilalla. 65 vuotta täyttäneiden ajankäyttö näkyy kuvioista 6.2. Mukana ei ole vanhainkodeissa asuvia tai tutkimusajankohtana sairaalassa olleita.

Kuvio 6.2 Eläkeikäisten ajankäyttö sukupuolen mukaan

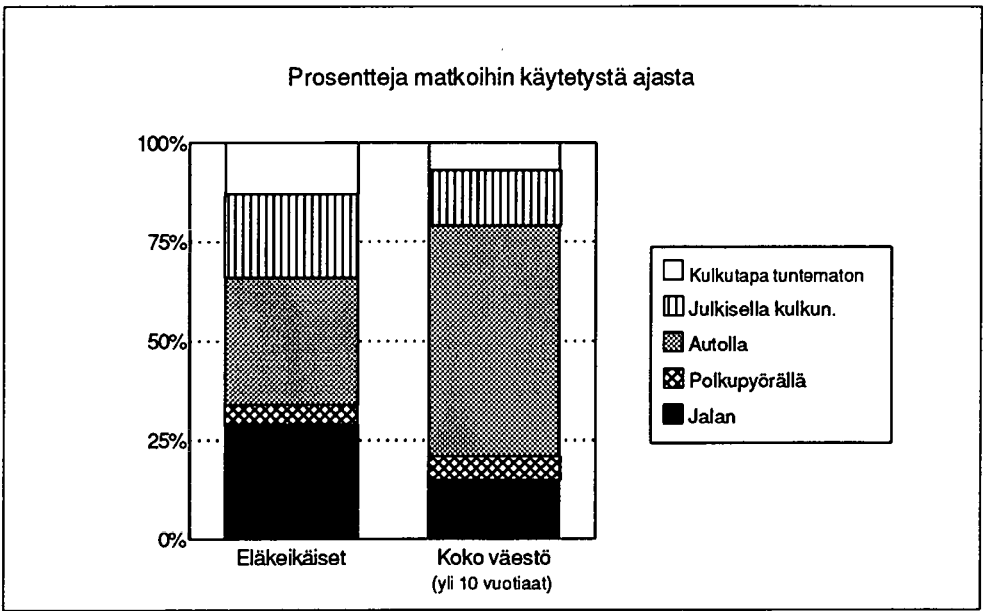
Eläkeikäiset nukkuvat lähes yhdeksän tuntia vuorokaudessa. Ruokailuun, peseytymiseen ja pukemiseen kuluu kaksi ja puoli tuntia. Kotitöihin naiset käyttävät noin neljä tuntia ja miehet lähes kolme tuntia. Päivittäistä vapaa-aikaa miehellä on runsaat yhdeksän tuntia ja naisella keskimäärin kahdeksan ja puoli tuntia.

Eläkeikäiset viettävät peräti 86 prosenttia ajastaan kotona, mikä on 20,6 tuntia vuorokaudessa. Liikkuessaan kodin ulkopuolella he käyttävät autoa vähemmän kuin muut väestöryhmät (kuvio 6.3). He liikkuvat muita yleisemmin jalan tai julkisella kulkuvälineellä.

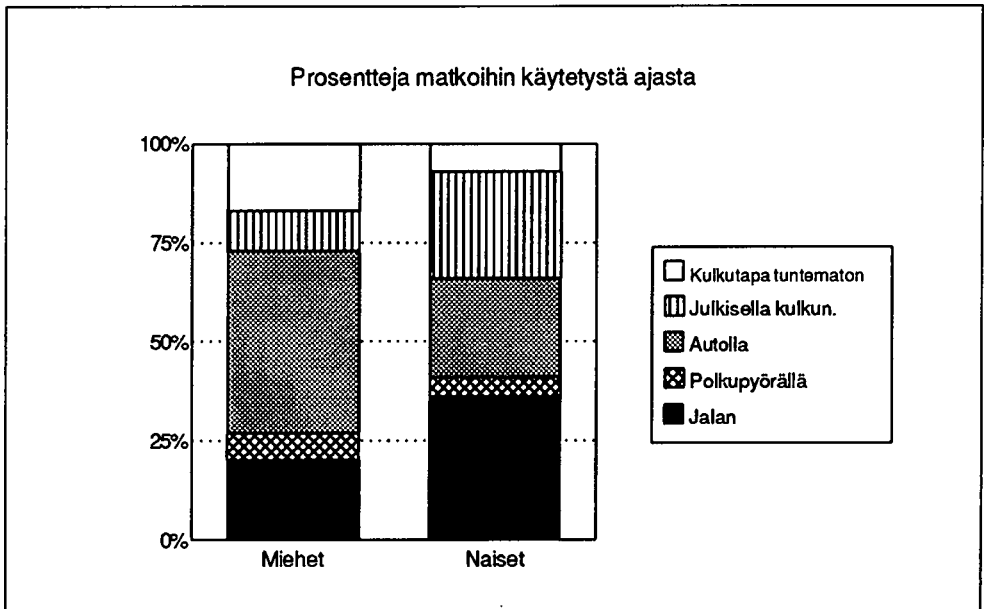
Miehet käyttävät matkoihin yleisemmin autoa kuin naiset, kuten kaikissa muissakin ikäryhmissä (kuvio 6.4). Naiset sen sijaan kulkevat miehiä useammin jalan tai julkisella kulkuneuvolla.

Joukkotiedotusvälineillä on keskeinen asema eläkeikäisten vapaa-ajan vietossa. Television katseluun, radion kuunteluun ja lukemiseen kuluu neljä ja puoli tuntia päivässä, mikä on 51 prosenttia varsinaisesta vapaa-ajasta (taulukko 6.2). Englantilaisten vanhusten ajankäytöstä näiden osuus on peräti 68 prosenttia vapaa-ajasta ja yksinomaan television katseluun käytetään 3 tuntia 42 minuuttia päivässä (Abrams 1988, 32). Suomessa television katselu on selvästi vähäisempää.

Aktiiviseen seurusteluun tuttavien ja perheenjäsenten kanssa käytetään runsas tunti. Tästä on kyläilyä 55 minuuttia. Vaikka miehillä on saman verran sosiaalista kanssakäymistä kuin naisilla, naiset kyläilevät ahkerammin (noin tunti päivässä) kuin miehet (noin 40 minuuttia).

Kuvio 6.3 Päivittäisten matkojen kulutus tapa eläkeikäisillä ja koko 10 vuotta täyttäneellä väestöllä

Kuvio 6.4 Päivittäisten matkojen kulutus tapa eläkeikäisillä sukupuolen mukaan

Taulukko 6.2 Eläkeikäisen vapaa-aika sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet	Naiset
Opiskelu	0.02	0.01
Osallistuva toiminta	0.12	0.11
Liikunta ja ulkoilu	0.51	0.24
Huvit ja kulttuuri	0.03	0.02
Lukeminen	1.27	1.19
Radion keskittynyt kuuntelu	0.58	0.49
TV:n katselu	2.13	2.15
Sosiaalinen kanssakäyminen	1.14	1.16
Harrastukset	0.21	0.36
Lepäily	1.30	1.15
Matkat	0.19	0.22
Vapaa-aika yhteensä	9.11	8.31
Tutkimuspäiviä	391	693

Eläkeläismiehet harrastavat erittäin paljon ulkoilua ja liikuntaa. He käyttävät siihen kaksinkertaisen ajan naisiin verrattuna. Liikunta painottuu selvemmin kävelyyn kuin keski-ikäisillä. Eläkeikään ehtineet naiset harrastavat ahkerasti käsitöitä, enemmän kuin missään muussa ikäryhmässä.

Norjalaisiin verrattuna suomalaiset eläkeikäiset tekevät vähemmän ansiotyötä ja hieman vähemmän kotitöitä, joten heillä on selvästi enemmän vapaa-aikaa kuin norjalaisilla. Erot koskevat niin miehiä kuin naisia. Vapaa-ajan toiminnoista norjalaiset harrastavat enemmän sosiaalista kanssakäymistä ja liikuntaa, suomalaiset taas enemmän television katselua ja lukemista. Suomalaisten eläkeläisten ajankäyttö on kotikeskeisempää ja sosiaalisesti eristyneempää kuin norjalaisten (The Time Budget Surveys 1970-90, 1992, 43, 60 ja 148).

Suomalaiset eläkeläiset osallistuvat ahkerammin järjestötoimintaan kuin keski-ikäiset. Haastattelussa ilmoitti peräti 41 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä kuuluvansa johonkin eläkeläisjärjestöön tai -kerhoon. Tämä merkitsee sitä, että arviolta 270 000 eläkeläistä on vähintään yhden järjestön jäsen. Jäsenistä ilmoitti joka viides osallistuvansa toimintaan vähintään kerran viikossa ja lisäksi joka kolmas vähintään kerran kuukaudessa. Haastatteluvastaukset viittaavat siihen, että 65 vuotta täyttäneistä osallistuu joka neljäs johonkin eläkeläistoimintaan vähintään kerran kuukaudessa.

Sosioekonominen asema ja ajankäyttö

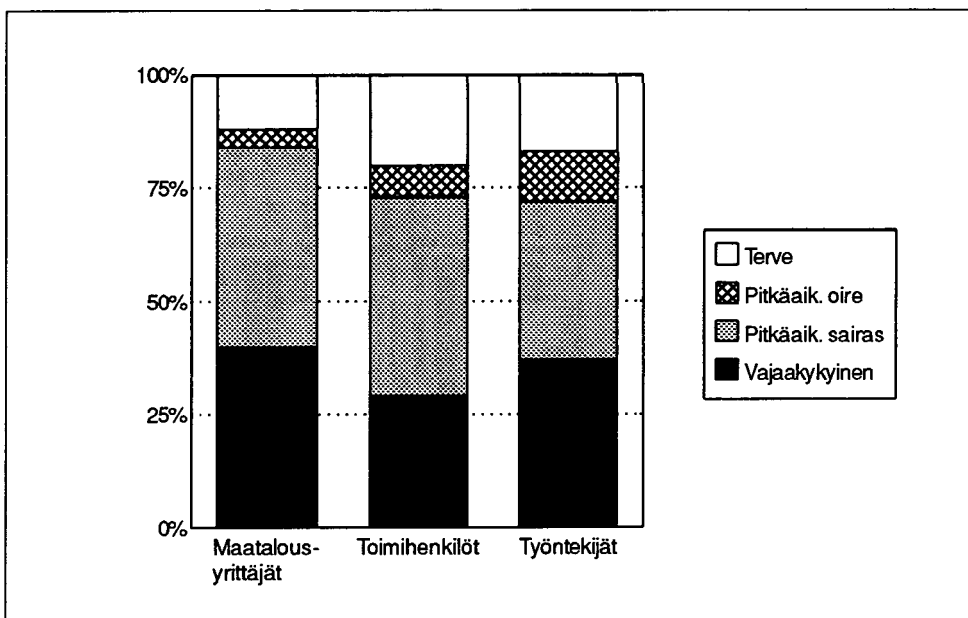
Sosioekonominen asema heijastuu työssä käyvien ajankäyttöön (ks. Niemi ja Pääkkönen 1989, 34). Tässä tarkastelemme, vaikuttaako entinen ammattiasema siihen, miten aikaa eläkeläisenä käytetään.

Eläkkeellä olevat naiset tekevät saman verran kotitöitä riippumatta sosioekonomisesta asemasta, kun maatalousyrittäjät tekevät työiässä selvästi enemmän kotitöitä kuin muut. Maatilan emännän kotityöt vähenevät ja muiden lisääntyvät eläkkeelle siirtymisen myötä.

Miehistä toimihenkilöt käyttävät eniten aikaa kotitöihin ja maatalousyrittäjät vähiten niin työiässä kuin eläkkeellä. Ryhmien väliset erot kasvavat eläkeiässä, kun toimihenkilöt ja työntekijät käyttävät kotitöihin päivittäin lähes tunnin enemmän aikaa kuin työssä käyvät ja maatalousyrittäjien lisäaika on vain kymmenisen minuuttia. Maanviljelijä tekee kuitenkin vielä eläkeläisenä jonkin verran tilan töitä.

Taulukko 6.3 Eläkeläisten sosioekonominen asema ja ajankäyttö. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet			Naiset		
	Maatalousyrittäjät	Toimihenkilöt	Työntekijät	Maatalousyrittäjät	Toimihenkilöt	Työntekijät
Ansiotyö	0.27	0.05	0.01	0.04	0.00	0.00
Kotityö	2.05	3.24	3.05	4.05	4.09	4.01
Nukkuminen	8.40	8.30	9.08	9.05	8.28	9.00
Ruokailu, peseytyminen	2.43	2.45	2.37	2.22	2.17	2.28
Vapaa-aika yhteensä	10.01	9.12	8.59	8.13	9.05	8.26
– opiskelu	0.01	0.07	0.00	0.00	0.03	0.00
– osallistuminen	0.13	0.14	0.04	0.11	0.21	0.07
– liikunta, ulkoilu	1.01	0.30	0.59	0.28	0.24	0.21
– hovit, kulttuuri	0.02	0.02	0.03	0.01	0.04	0.01
– lukeminen	1.27	1.58	1.19	1.13	1.51	1.08
– keskittynyt radion kuuntelu	1.24	0.55	0.47	0.57	0.55	0.36
– television katselu	2.02	2.26	2.27	1.55	2.17	2.31
– sosiaalinen kanssakäyminen	1.41	0.59	1.13	1.06	1.22	1.27
– harrastukset	0.15	0.30	0.10	0.45	0.36	0.34
– leppäily, oleilu	1.46	1.16	1.35	1.27	0.41	1.21
– matkat	0.11	0.14	0.21	0.12	0.31	0.20
Yhteensä	24	24	24	24	24	24
Tutkimuspäiviä	79	87	126	178	152	221

Kuvio 6.5 Eläkeläisten terveydentila sosioekonomisen aseman mukaan

Vajaakykyisyys tarkoittaa pitkäaikaista vammaa tai sairautta, joka rajoittaa jokapäiväisiä toimintoja (syömistä, pukemista, liikkumista tms.)

Pitkäaikaista sairautta ovat lääkärin toteama sydän- tai verisuonitauti, keuhkosairaus, tuki- tai liikuntaelinten sairaus, ruoansulatuselinten sairaus tms.

Pitkäaikainen oire on pitkäaikainen tai toistuva särky tai vaiva.

Haastattelukysymys on kehitetty yhteistyössä lääket. ja kir. toht. Heimo Langinvainion kanssa.

Toimihenkilöt käyttävät muita vähemmän aikaa niin nukkumiseen kuin lepäilyyn. Tämä johtunee heidän paremmasta terveydentilastaan (ks. kuvio 6.5). Toimihenkilöillä on vähemmän toimintakykyä rajoittavia sairauksia ja vammoja kuin maatalousyrittäjillä ja työntekijöillä, kun terveydentilaa kysyttiin haastattelussa.

Työssä olevat toimihenkilöt käyttävät muita enemmän aikaa lukemiseen ja opiskeluun. Toimihenkilöt ja maatalousyrittäjät osallistuvat työntekijöitä ahkerammin järjestötoimintaan. Työntekijät viettävät eniten aikaa television ääressä. Maatalousyrittäjät harrastavat hyvin vähän vapaa-ajan liikuntaa työiässä (Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, 71).

Ryhmien väliset erot säilyvät eläkeläisillä: toimihenkilöt käyttävät paljon aikaa lukemiseen ja opiskeluakin heillä on jonkin verran, kun muilla sitä ei ole juuri lainkaan. Osallistuva toiminta kiinnostaa enemmän entisiä toimihenkilöitä ja maanviljelijöitä kuin työntekijöitä. Televisiota katselevat eniten työntekijät ja toimihenkilömiehet, vähiten maatalousyrittäjät.

Mielenkiintoisin muutos koskee ulkoiluharrastusta. Entiset maatalousyrittäjät käyttävät liikuntaan saman verran aikaa kuin työntekijät mutta selvästi enemmän kuin toimihenkilöt. Työhön liittynyt liikunta näyttää korvautuvan vapaa-ajan liikunnalla. Kävely ja ulkoilu lisääntyvät selvästi eläkeiässä maatalousyrittäjillä, erityisesti miehillä.

Asuinpaikka ja ajankäyttö

Ansiotyötä tehdään jonkin verran maataloudessa myös eläkeiässä, kuten edellä havaitsimme. Tämä paikallistuu haja-asutusalueella tehtynä ansiotyönä (taulukko 6.4). Taajamissa ansiotyön teko on erittäin harvinaista 65 vuotta täyttäneellä väestöllä. Työkeskeisen elämätavan jatkuminen näkyy maaseudulla myös kotiössä. Maalla ja kaupungeissa nukutaan suunnilleen saman verran.

Asuinpaikka heijastuu myös vapaa-ajan määrään. Mitä kaupunkimaisempi alue, sitä pienempi on työn osuus ja suurempi on vapaa-ajan määrä. Kaupunkien ja kuntien keskustassa asuvat eläkeläiset osallistuvat järjestötoimintaan ahkerammin kuin muuassa taajamassa tai maaseudulla asuvat. Lukemiseen käytetään myös selvästi enemmän aikaa kaupungeissa kuin maaseudulla. Liikuntaa ja ulkoilua harrastetaan sen sijaan eniten haja-asutusalueella. Television katselu on suosituimpaa lähiöissä ja kuntataajamissa kuin kaupunkien ja kuntien keskustassa tai haja-asutusalueella.

Keskikaupungilla asuvilla on eniten sosiaalisia kontakteja. Maalaisten sosiaalisuus ja kaupunkilaisten eristyneisyys eivät siis saa tukea ajankäyttöä koskevista tuloksista. Pikemmin näyttää siltä, että maantieteellinen etäisyys rajoittaa kanssakäymistä.

Taulukko 6.4 Asuinpaikka ja eläkeikäisten ajankäyttö. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa Molemmat sukupuolet

	Kaupungin keskusta	Esikaupunki-alue	Kuntakeskus	Kunnan muu taajama	Haja-asutus-alue
Ansiotyö	0.03	0.01	0.00	0.03	0.35
Kotityö	3.38	3.30	3.18	3.49	3.56
Nukkuminen	8.45	8.47	9.04	8.52	8.49
Ruokailu, peseytyminen	2.18	2.37	2.39	2.27	2.26
Vapaa-aika yhteensä	9.14	9.04	8.54	8.41	8.03
– opiskelu	0.03	0.01	0.00	0.01	0.00
– osallistuva toiminta	0.16	0.12	0.19	0.06	0.08
– liikunta, ulkoilu	0.30	0.29	0.24	0.27	0.41
– hovit ja kulttuuri	0.02	0.02	0.07	0.02	0.01
– lukeminen	1.39	1.31	1.12	1.15	1.08
– keskittynyt radion kuuntelu	0.54	0.38	0.57	1.04	0.55
– televisio	2.07	2.36	2.02	2.27	2.02
– sosiaalinen kanssakäyminen	1.38	1.18	1.15	0.56	1.07
– harrastukset	0.36	0.31	0.19	0.34	0.34
– lepäily, oleilu	1.06	1.22	1.47	1.20	1.16
– matkat	0.23	0.24	0.31	0.30	0.09
Yhteensä	24	24	24	24	24
Tutkimuspäiviä	208	337	117	132	274

Yksinäiset ja perheelliset eläkeikäiset

Kotona olevista eläkeikäisistä asuu yksin 40 prosenttia, 43 prosenttia asuu puolison kanssa ja loput 17 prosenttia yhdessä lasten tai muiden kanssa. Laitoksissa olleita ei otoksessa ollut mukana. Tässä verrataan yksin asuvien ajankäyttöä avio- tai avopuolison kanssa asuviin.

Puolison kanssa asuminen heijastuu selvimmin aikaan, joka käytetään kotitöihin (taulukko 6.5). Naiselle yhdessä asuminen merkitsee päivittäin keskimäärin puoli tuntia enemmän kotitöitä yksin asuvaan naiseen verrattuna. Miehelle vaimon kanssa asuminen sen sijaan merkitsee keskimäärin 40 minuuttia vähemmän kotitöitä päivässä yksin asuvaan mieheen verrattuna.

Naimisissa olevalla miehellä on näin ollen päivittäin tunnin verran enemmän vapaa-aikaa kuin yksin asuvalla miehellä. Tämän erotuksen hän käyttää tiedotusvälineiden seuraamiseen, lähinnä television katseluun. Yksin asuva mies käyttää enemmän aikaa lepäilyyn ja oleiluun kuin naimisissa oleva.

Yksin asuvilla naisilla on sen sijaan puoli tuntia enemmän päivittäistä vapaa-aikaa kuin naimisissa olevilla naisilla. Tämä erotus kuluu lähinnä lukemiseen ja radion kuunteluun. Television katseluun yksin asuvat naiset käyttävät suunnilleen saman verran aikaa kuin naimisissa olevat.

Taulukko 6.5 Yksin ja puolison kanssa asuvien eläkeikäisten ajankäyttö sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet		Naiset	
	Asuu yksin	puolison kanssa	Asuu yksin	puolison kanssa
Ansiotyö	0.21	0.25	0.04	0.02
Kotityö	3.29	2.49	3.58	4.26
Nukkuminen	8.53	8.42	8.43	8.54
Ruokailu, peseytyminen	2.42	2.35	2.19	2.20
Vapaa-aika yhteensä	8.29	9.22	8.51	8.18
– opiskelu	0.00	0.02	0.01	0.00
– osallistuva toiminta	0.10	0.12	0.12	0.13
– liikunta, ulkoilu	0.41	0.49	0.26	0.29
– hovit, kulttuuri	0.02	0.04	0.03	0.01
– lukeminen	1.20	1.30	1.30	1.15
– keskittynyt radion kuuntelu	0.49	1.02	0.55	0.38
– televisio	1.46	2.28	2.14	2.19
– sosiaalinen kanssakäyminen	1.18	1.14	1.25	1.18
– harrastukset	0.16	0.25	0.35	0.47
– lepäily	1.42	1.18	1.04	0.57
– matkat	0.25	0.18	0.26	0.21
Yhteensä	24	24	24	24
Tutkimuspäiviä	87	274	356	200

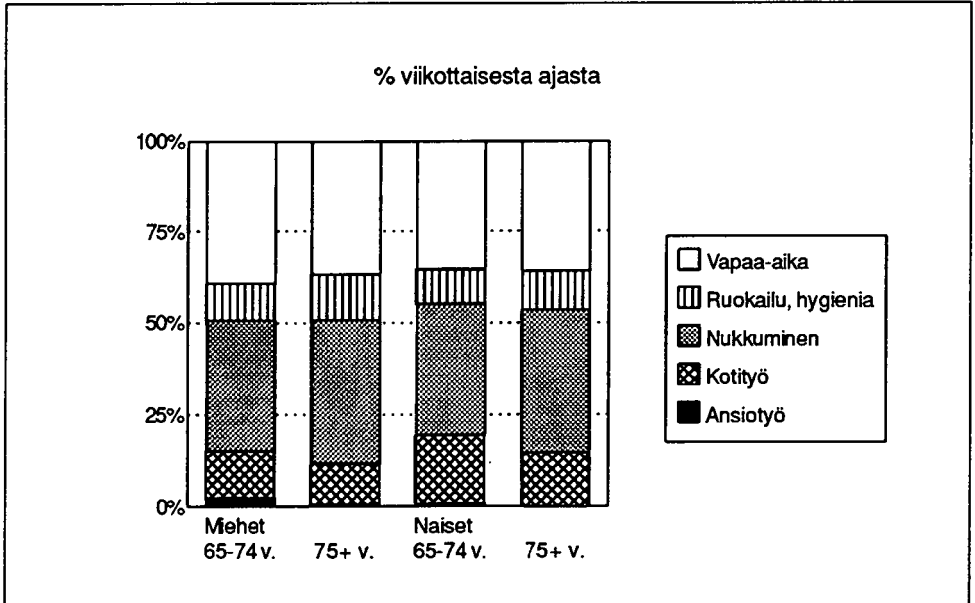
Yksin asuvat tapaavat tuttavii hieman enemmän kuin naimisissa olevat. Lasten hankkimisen eräänä tarkoituksena pidetään vanhuuteen liittyvän yksinäisyyden vähentämistä. Sosiaaliseen kanssakäymiseen käytetty päivittäinen aika on kuitenkin sama riippumatta siitä, onko eläkeläisellä aikuistuneita lapsia vai ei. Lasten merkitystä yksinäisyyden tunteen hälventäjänä ei sen sijaan voida ajankäytön perusteella arvioida.

Vanheneminen ja ajankäyttö

Seuraavaksi tarkastelemme, miten ikääntyminen vaikuttaa ajankäyttöön. Eläkeikäiset on jaettu kahteen ikäryhmään, alle ja yli 75-vuotiaisiin.

Kotitöihin käytetty aika vähenee eläkeläisen ikääntyessä (kuvio 6.6). Vanhemmat eläkeläiset jaksanevat tehdä kotiaskareita heikommin kuin nuoret. Terveystilan yhteys kotitöihin ilmenee taulukosta 6.6.

Terveystila on selvästi yhteydessä siihen, paljonko eläkkeellä olevat naiset tekevät kotitöitä. Mitä terveempi nainen on, sitä enemmän hän käyttää aikaa kotitöihin. Terveet miehet sen sijaan tekevät vähemmän kotitöitä kuin pitkäaikaisesti sairaat, vaikkakin enemmän kuin vajaakkyiset. Pitkäaikaisesti sairailta miehiltä kuluu enemmän aikaa ostoksiin ja asiointeihin kuin terveiltä.

Kuvio 6.6 Eläkeikäisten ajankäyttö iän ja sukupuolen mukaan

Taulukko 6.6 Eläkeikäisten kotitöihin käyttämä aika terveydentilan ja sukupuolen mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa

	Miehet	Naiset
Vajaakykyinen	2.19	3.41
Pitkäaikaisesti sairas	3.22	4.01
Pitkäaikainen oire	..	4.20
Terve	3.02	4.45

Taulukko 6.7 Eläkeikäisten fysiologisiin tarpeisiin käyttämä aika terveydentilan mukaan. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa. Molemmat sukupuolet

	Nukkuminen	Ruokailu	Peseytyminen
Vajaakykyinen	9.03	1.34	1.01
Pitkäaikaisesti sairas	8.45	1.33	0.54
Pitkäaikainen oire	8.34	1.30	0.51
Terve	8.39	1.31	0.52

Nukkuminen lisääntyy vanhenemisen myötä, 75 vuotta täyttäneet nukkuvat selvästi enemmän kuin nuoret eläkeläiset (kuvio 6.6). Myös ruokailu, peseytyminen ja pukeutuminen vievät heiltä enemmän aikaa kuin ennen. Terveydentilan muutokset selittävät näitäkin eroja, kuten taulukosta 6.7 havaitaan.

Terveydentila on selvemmin yhteydessä nukkumiseen kuin ruokailuun käytettyyn aikaan. Vajaakykyisyys merkitsee myös pukemiseen ja peseytymiseen kuluvan ajan lisääntymistä.

Vanheneminen ja vapaa-aika

Vapaa-ajan sisältö muuttuu jonkin verran vanhenemisen myötä (taulukko 6.8). Vapaa-aika keskittyy entistä enemmän kotiin. Television katselu vähenee iän mukana. Radion kuuntelu sen sijaan lisääntyy ja näyttää korvaavan näkökykyä vaativia toimintoja, television katselua ja lukemista. Iän karttuessa vähenee myös käsityön harrastaminen naisilla.

Liikunta- ja ulkoiluharrastus on aktiivista nuorilla eläkeläsmiehillä, mutta vähenee selvästi vanhenemisen myötä. Naisilla ei ole eroja ikäryhmien välillä. Luvun alussa havaitsimme kuitenkin, että varhaiseläkkeellä olevat naiset ovat ahkeria

liikkumaan. He edustavat kuitenkin hyväkuntoisia eläkeläisiä. Terveystila on selvästi yhteydessä liikunnan määrään. Terveet käyttävät päivittäin keskimäärin kaksinkertaisen ajan ulkoiluun ja liikuntaan pitkäaikaissairaihin verrattuna.

Sosiaalinen kanssakäyminen on yhtä vireätä nuorilla ja vanhoilla eläkeläisillä, miehillä sosiaalinen kanssakäyminen jopa lisääntyy iän myötä. Hollannissa onkin todettu, että 75 vuotta täyttäneiden vanhusten sosiaalisten kontaktien tarve ei suinkaan vähene. Ei myöskään havaittu sen suuntaisia viitteitä, että heitä käytäisiin tapaamassa harvemmin kuin alle 75-vuotiaita (Knipscheer et al. 1988, 56)

Kuulovaikeuksien olettaisi johtavan siihen, että henkilö välttää seurustelua tuttavien kanssa, ei kuuntele radiota ja katselee vähemmän televisiota. Kuulovaikeuksia selvitettiin haastattelukysymyksellä "Pystytekö vaikeuksitta seuramaan usean henkilön välistä keskustelua kuulolaitteen avulla tai ilman?" Kuulovaikeuksia oli 8 prosentilla alle 75-vuotiaista ja 23 prosentilla 75 vuotta täyttäneistä.

Sosiaalista kanssakäymistä heikko kuulo ei näytä vähentävän. Radion kuuntelua se pikemminkin lisää. Television katselua kuulovaikeudet sen sijaan vähentävät.

Näkövaikeuksia tutkittiin haastattelukysymyksellä "Pystytekö vaikeuksitta lukemaan sanomalehteä silmälasilla tai ilman?" Näkövaikeuksia oli alle 75-vuotiaista 6 prosentilla ja vanhemmista 25 prosentilla.

Näön heikkeneminen vähentää jonkin verran lukemista, mutta selvemmin vasta 75 vuotta täyttäneillä. Television katseluun näkö vaikuttaa selvemmin kuin lukemiseen ja koskee niin alle kuin yli 75-vuotiaita.

Taulukko 6.8 Eläkeikäisten vapaa-aika iän ja sukupuolen mukaan. Tunteja ja minuutteja vuorokaudessa

	Miehet		Naiset	
	65 – 74-v.	75+ v.	65 – 74-v.	75+ -v.
Opiskelu	0.02	0.00	0.01	0.00
Osallistuva toiminta	0.13	0.09	0.14	0.08
Liikunta ja ulkoilu	1.00	0.36	0.25	0.22
Huvit ja kulttuuri	0.04	0.01	0.03	0.01
Lukeminen	1.33	1.15	1.22	1.14
Keskittynyt radion kuuntelu	0.57	1.01	0.42	1.00
TVn katselu	2.20	2.01	2.24	2.02
Sosiaalinen kanssakäyminen	1.10	1.21	1.17	1.13
Harrastukset	0.27	0.11	0.45	0.23
Lepäily ja oleilu	1.13	2.02	0.48	1.53
Matkat	0.25	0.09	0.27	0.14
Vapaa-aika yhteensä	9.23	8.47	8.29	8.32
Tutkimuspäiviä	255	136	404	289

Kodinhoitoapu

Selviytyminen kotitöistä omien voimien heikentyessä edellyttää apua perheenjäseniltä tai muilta. Haastattelussa kysyttiin kodinhoitoavun saamista. 78 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä selviytyy tai joutuu selviytymään kodinhoidosta perheen voimin ilman ulkopuolista apua. 13 prosenttia eläkeikäisistä saa kunnallista kodinhoitoapua. Vain yhdellä prosentilla kotona asuvista eläkeikäisistä on kotiapulainen tai viikkosiivoaja ja seitsemää prosenttia käy joku sukulainen tai tuttava auttamassa. Yleisintä on avun saanti kerran viikossa. Joka kymmenes avun saaja elää kuitenkin päivittäisen avun varassa.

Eläkeikäiset auttavat myös muita avuntarvitsijoita. 11 prosentilla on tapana vähintään joka toinen viikko auttaa toista perhettä käymällä ostoksilla, siivoamalla, laittamalla ruokaa tai jollakin muulla tavoin. Kahdeksalla prosentilla eläkeikäisistä on kotona perheenjäsen, joka tarvitsee muiden apua jokapäiväisissä toimitaan.

Yhteenveto

Eläkeikäiset, 65 vuotta täyttäneet, tekevät Suomessa hyvin vähän ansiotyötä ja sekin on pääosin maatilalla työskentelyä. Eläkkeelle siirtymisen myötä palkkatyö korvautuu osin tekemällä enemmän palkatonta kotityötä. Se lisääntyikin eläkkeelle siirtymisen myötä erityisesti miehillä, jotka työkäisinä tekevät selvästi vähemmän kotitöitä kuin naiset. Entinen ammatti heijastuu selvästi miesten kotityöaikaan, toimihenkilöt ja työntekijät käyttävät niihin enemmän aikaa kuin maatalousyrittäjät. Naiset tekevät sen sijaan eläkeiässä saman verran kotitöitä sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Kotityöt vähenevät ikääntymisen ja terveydentilan heikentymisen myötä.

Naimisissa olevat miehet tekevät vähemmän kotitöitä kuin yksin asuvat, kun tilanne naisilla on päinvastainen.

Nukkuminen ja lepäily lisääntyvät eläkkeelle siirryttäessä, samoin vapaa-ajan määrä. Lisääntyvä vapaa-aika käytetään ulkoiluun, lukemiseen, television katseiluun ja radion kuunteluun. Eläkeläiset osallistuvat ahkerasti järjestötoimintaan, erityisesti eläkeläisten omaan toimintaan.

Ajankäyttötutkimuksia tehdään säännöllisin väliajoin useissa teollistuneissa maissa. Käsitteet ja menetelmät perustuvat 1960-luvun puolivälissä tehtyyn kansainväliseen vertailututkimukseen (Szalai 1972), mikä tekee mahdolliseksi verrata tutkimusten tuloksia toisiinsa. Euroopan Yhteisön Tiedesäätiö on perustanut ajankäyttötutkimusarkiston, johon on koottu eri maissa tehtyjä tutkimusaineistoja. Sen pohjalta on mahdollista verrata suomalaisten ajankäyttöä muihin maihin.

Vertailukelpoisuutta heikentää kuitenkin se, että tutkimuksia ei ole tehty samanaikaisesti. Ne on tehty eri vuosina ja eri vuodenaikoina: joissakin maissa tutkimus koskee vain yhtä vuodenaikaa, joissakin koko vuotta kuten Suomessa.

Vertailuja varten on Bathin yliopistossa luotu tiedosto, joka koskee 20–59-vuotiaasta väestöä. Tämä ikäryhmä sisältyy jokaiseen tutkimukseen. Ajankäytön luokitus vaihtelee myös maasta toiseen. Käytettävissä oleva vertailutiedosto sisältää 40 toimintoluokkaa.

Arkistossa on vuoden 1992 lopulla yhteensä 35 tutkimusta 17 eri maasta. Tähän vertailuun valittiin 1980-luvulla tehdyt valtakunnalliset tutkimukset:

	Tutkimus- ajankohta	Tutkimus- vuosi
Norja	1.10.–30.9.	1980–81
Kanada	Syksy	1981
Hollanti	Syksy	1985
Yhdysvallat	Koko vuosi	1985
Iso-Britannia	*)	1983/84/87
Suomi	1.4.–31.3.	1987–88

*) Marras-joulukuu 1983, tammi-helmikuu 1984, huhti- ja kesäkuu 1987.

Eri maiden ja tutkimusten aineistot on yhdistetty samaksi tiedostoksi. Ajankäyttötiedot on painotettu kertoimella, joka korjaa tutkimusten ikä- ja sukupuolittaiset työvoimaosuudet ILO:n tilastojen mukaisiksi ja tasoittaa viikonpäivien jakauman.

Ajankäytön jakautuminen

Ajankäyttö voidaan karkeasti jakaa neljään perusluokkaan: ansiotyö, kotityö, henkilökohtaiset tarpeet ja vapaa-aika. Opiskelu sisältyy tässä vapaa-aikaan. Matkoihin kuluva aika on luokiteltu ao. toimintoon, esimerkiksi työmatkat ovat mukana ansiotyöhön käytetyssä ajassa.

Ansiotyön osuus koko 20–59-vuotiaan väestön ajankäytöstä vaihtelee 14 ja 21 prosentin välillä (taulukko 7.1). Vertailtavista maista käytetään ansiotyöhön eniten aikaa Yhdysvalloissa ja toiseksi eniten Suomessa. Vähemmän aikaa käytetään Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Kanadassa ja kaikkein vähiten Hollannissa.

Suomessa käytetään kotitöihin vähemmän aikaa kuin muissa maissa, joiden välillä ei sen sijaan ole eroja. Henkilökohtaiset tarpeet, nukkuminen, ruokailu ja hygienia, vievät suunnilleen saman ajan kaikissa maissa. Vapaa-aikaa suomalaisilla on saman verran kuin norjalaisilla tai englantilaisilla, enemmän kuin amerikkalaisilla, mutta vähemmän kuin hollantilaisilla ja kanadalaisilla.

Taulukko 7.1 20–59-vuotiaiden ajankäyttö. Prosentteja (%) viikottaisesta ajasta

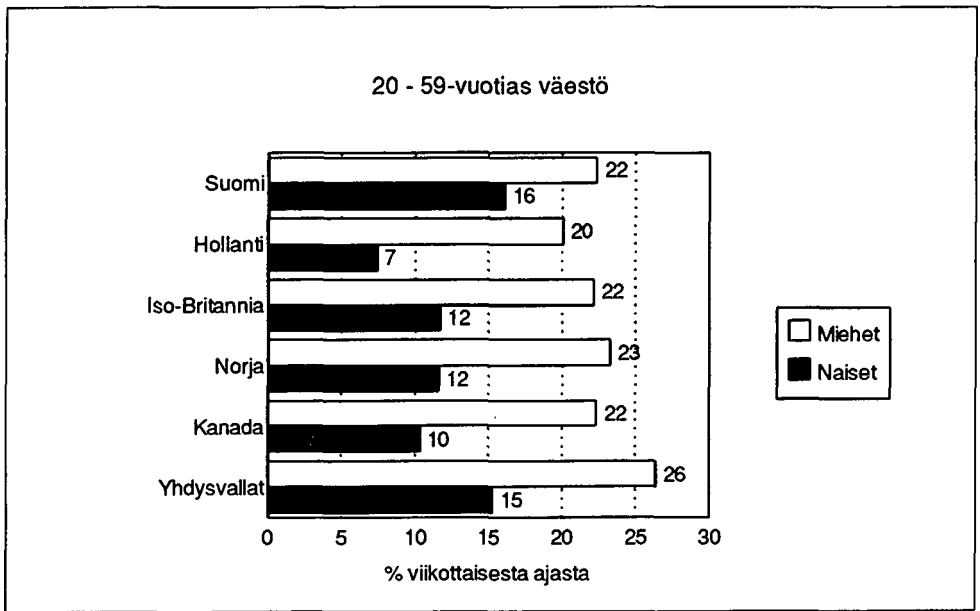
	Ansiotyö	Kotityö	Henkilökohtaiset tarpeet	Vapaa-aika	Yhteensä
Suomi	19	13	43	25	100
Hollanti	14	15	43	28	100
Iso-Britannia	17	15	44	24	100
Norja	17	15	43	25	100
Kanada	16	15	42	27	100
Yhdysvallat	21	15	42	22	100

Ansiotyö

Ansiotyöhön luetaan tässä pää- ja sivutyö ja niihin liittyvät matkat. Edellä havaitsimme, että suomalaiset käyttävät ansiotyöhön keskimääräistä enemmän aikaa, kun tarkastellaan koko 20–59-vuotiasta väestöä. Katsomme seuraavaksi, paljonko ansiotyötä miehet ja naiset tekevät eri maissa.

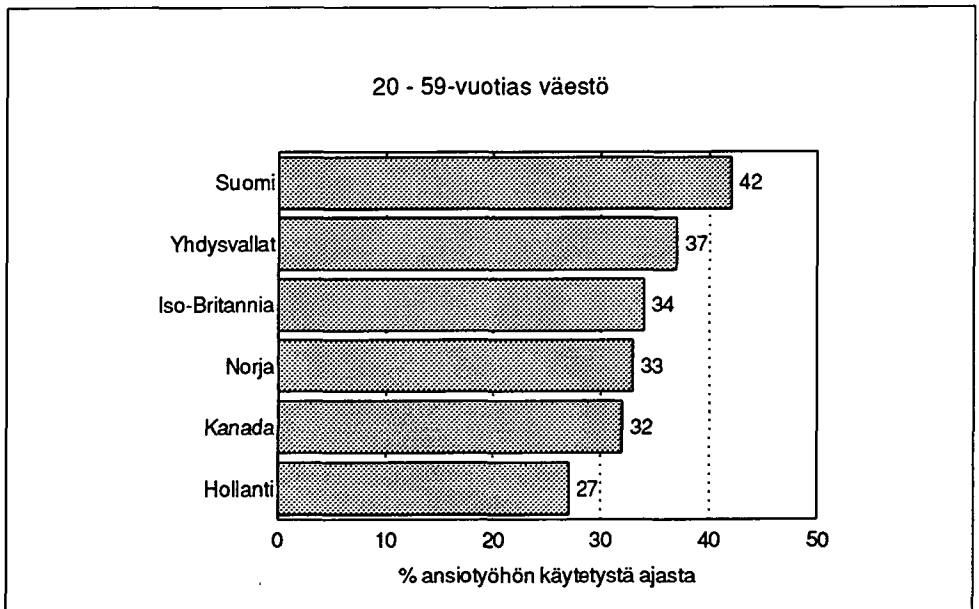
Ansiotyön osuus ajankäytöstä

Miehet käyttävät Suomessa ansiotyöhön enemmän aikaa kuin Hollannissa, suunnilleen saman verran aikaa kuin Kanadassa ja Isossa-Britanniassa, hieman vähemmän kuin Norjassa, mutta selvästi vähemmän kuin Yhdysvalloissa (kuvio 7.1). Suomalaiset naiset sen sijaan käyttävät ansiotyöhön eniten aikaa, jopa jonkin verran enemmän kuin amerikkalaiset.

Kuvio 7.1   **Ansioityön osuus väestön ajankäytöstä**

Ansioityö jakautuu Suomessa sukupuolten kesken tasaisemmin kuin vertailumaissa (kuvio 7.2). Suomalaiset naiset tekevät 42 prosenttia miesten ja naisten yhteenlasketusta työajasta, kun se muissa maissa jää selvästi alle 40 prosentin. Maassa tehdyn ansioityön määrä riippuu niin miesten kuin naisten tekemästä työstä ja suomalaisten suurta työpanosta selittää naisten tasavertaisempi osallistuminen työelämään.

Kuvio 7.2   **Naisten osuus ansioityöstä**

**Taulukko 7.2 Ansiotyön osuus naisten ajankäytöstä eri elinvaiheissa. Luvut prosentteja (%)
20–59-vuotiaat naiset**

	20–39-vuotiaat ei lapsia	Alle 5-vuotiaita lapsia	5–15-vuotiaita lapsia	40–59-vuotiaat ei lapsia
Suomi	18	12	19	15
Hollanti	16	3	5	5
Iso-Britannia	20	4	11	11
Norja	19	6	12	12
Kanada	18	6	9	10
Yhdysvallat	19	9	16	14

Naisten ansiotyömäärä vaihtelee elinvaiheiden välillä vähemmän Suomessa kuin vertailumaissa (taulukko 7.2).

Alle 40-vuotiaat naiset, joilla ei ole lapsia, tekevät suunnilleen saman verran ansiotyötä vertailussa mukana olevissa maissa. Lasten syntyminen vähentää selvästi naisten ansiotyön määrää kaikissa näissä maissa. Suomalaiset äidit tekevät kuitenkin selvästi enemmän ansiotyötä lasten ollessa pieniä kuin äidit muissa länsimaissa. Toiseksi eniten ansiotyötä tekevät Yhdysvalloissa asuvat äidit. Hollantilaisten naisten ansiotyöhön osallistuminen romahtaa lasten syntyessä, eikä se juuri lisäännä vaikka lapset kasvavat. Muissa maissa naiset lisäävät ansiotyön tekemistä, kun lapset vartuvat. Mutta vain Suomessa kouluikäisten lasten äitien ansiotyöpanos on yhtä suuri kuin alle 40-vuotiaiden lapsettomien naisten työ-määrä.

Suomalaisten naisten työura muistuttaa itäeurooppalaisia naisia, joilla avioituminen ja lasten hankkiminen eivät juurikaan vähennä ansiotyöhön käytettyä aikaa. Pienten lasten äidit käyttävät Latviassa ja Venäjällä vertailututkimuksen mukaan kuitenkin kaksinkertaisen ajan ansiotyöhön verrattuna suomalaisiin äiteihin (Niemi, Eglite, Mitrikas, Patrushev ja Pääkkönen 1991,19–20).

Vertailuaineiston yläikäraja oli 59 vuotta. Eri maissa siirrytään eläkkeelle eri ikäisinä. Sen vaikutuksia ansiotyön määrään voidaan arvioida, kun tiedetään miten maat eroavat toisistaan eläkkeelle siirtymisen osalta. Tästä on olemassa kansainvälistä tilastotietoa (taulukko 7.3).

Vertailumaista on alhaisin eläkeikä Hollannissa ja toiseksi alhaisin Suomessa. Pisimpään jatkavat työelämässä norjalaiset. Hollannin asema lyhyimmän työajan maana vahvistuu ja Suomen ja Yhdysvaltojen välinen ero kärjessä kasvaa.

Taulukko 7.3 Työvoimaosuus (%) 60–64-vuotiaasta väestöstä sukupuolen mukaan vuonna 1991 (OECD 1992)

	Miehet	Naiset
Suomi	30	20
Hollanti	22	8
Iso-Britannia	54	24
Norja	62	48
Kanada	..	..
Yhdysvallat	54	35

Työajan pituus

Ansiotyötä on tässä tarkasteltu koko 20–59-vuotiaan väestön näkökulmasta, josta osa on työssä, osa opiskelee tai hoitaa omaa kotitaloutta. Työajan pituudella tarkoitetaan kuitenkin yleensä ns. työllisten työaikaa. Seuraavaksi tarkastelemekin, onko suomalaisten työaika lyhyt, kuten julkisuudessa on usein väitetty.

Ajankäyttötutkimuksilla mitataan todella tehtyä työaikaa eikä sopimuksin määriteltyä normaalia tai säännöllistä työaikaa. Vertaamme viikkotyöaikoja eri maissa. Tässä tarkastelemme 20–59-vuotiaita työssä käyviä (taulukko 7.4).

Työssä käyvät miehet käyttävät Suomessa ansiotyöhön saman verran aikaa kuin Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Kanadassa, mutta enemmän kuin Hollannissa. Yhdysvalloissa miehet tekevät sensijaan huomattavasti pitempää työviikkoa kuin muissa maissa.

Yhdysvalloissa työskentelevillä naisillakin on pisin työaika, mutta lähes yhtä pitkä on kanadalaisilla naisilla. Suomalaiset naiset tekevät pitempää työaikaa kuin vertailussa mukana olevat länsieurooppalaiset naiset.

Vertailuaineiston tulokset eivät tue väitettä suomalaisten lyhyestä työajasta. Miehet tekevät saman verran ansiotyötä kuin länsieurooppalaiset keskimäärin, naiset sen sijaan enemmän.

Taulukko 7.4 Työssä käyvän väestön ansiotyöhön käyttämä aika sukupuolen mukaan. Pää- ja sivutyö sekä työmatkat. Tunteja viikossa

	Miehet	Naiset
Suomi	42.8	33.1
Hollanti	40.5	25.7
Iso-Britannia	42.4	30.8
Norja	42.7	27.6
Kanada	42.5	36.5
Yhdysvallat	49.5	37.7

Kotityö

Kotityöhön luetaan kotitalous- ja huoltotyöt, ostokset ja lastenhoito. Näihin käytetty aika näkyy taulukosta 7.5.

Naiset käyttävät Suomessa kotitöihin päivittäin noin tunnin verran vähemmän aikaa kuin muissa vertailumaissa, joiden väliset erot ovat hyvin pienet. Suomalaiset käyttävät vähemmän aikaa siivoukseen ja vaatehuoltoon.

Pohjois-amerikkalaiset miehet tekevät kotitöitä hieman enemmän kuin eurooppalaiset, jotka tekevät suunnilleen saman verran kotitöitä maasta riippumatta.

Maiden väliset erot kotityön jakautumisessa sukupuolten kesken ovat selvästi pienemmät kuin ansiotyön jakautumisessa (vrt kuvio 7.2). Suomalaisen naisten keskimääräistä vähäisempi kotityöaika merkitsee kotitöiden tasaisempaa jakautumista sukupuolten kesken muihin maihin verrattuna. Suomessa myös ansiotyö jakautuu naisten ja miesten kesken tasaisemmin kuin muissa maissa.

Taulukko 7.5 Kotitöihin käytetty aika ja jakautuminen sukupuolten kesken. Tunteja ja minutteja vuorokaudessa sekä naisten osuus (%) yhteenlasketusta ajasta

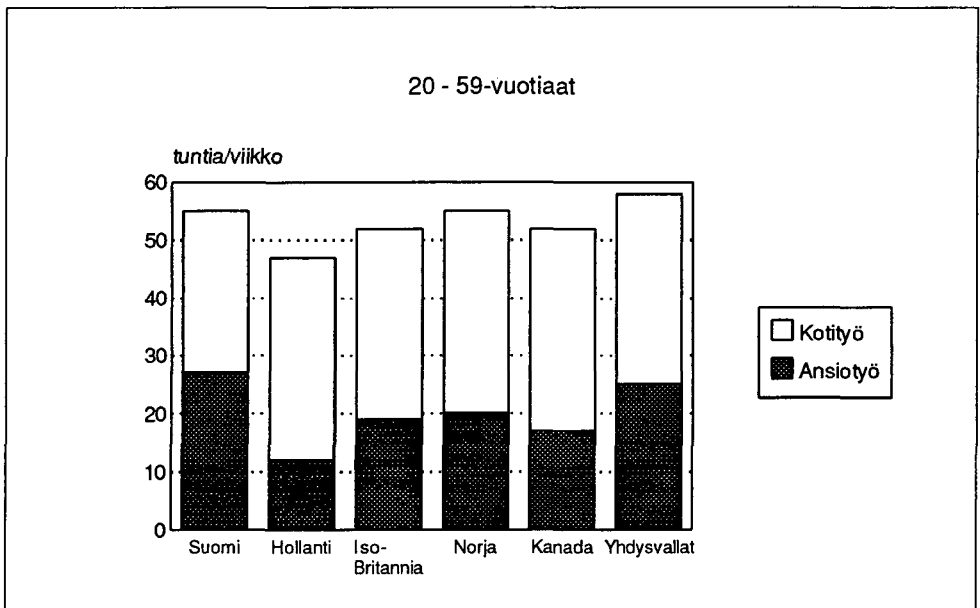
	20–59-vuotiaat		
	Naiset	Miehet	Naisten osuus (%)
Suomi	3.59	2.17	64
Hollanti	4.59	2.15	69
Iso-Britannia	4.42	2.17	67
Norja	5.01	2.18	69
Kanada	4.55	2.29	66
Yhdysvallat	4.41	2.26	66

Kokonaistyöaika

Kokonaistyöaika tarkoittaa ansio- ja kotityöhön yhteensä käytettyä aikaa. Sen pituus vaihtelee eri maissa. Ensin tarkastelemme koko 20–59-vuotiasta väestöä ja sen jälkeen työssä käyviä.

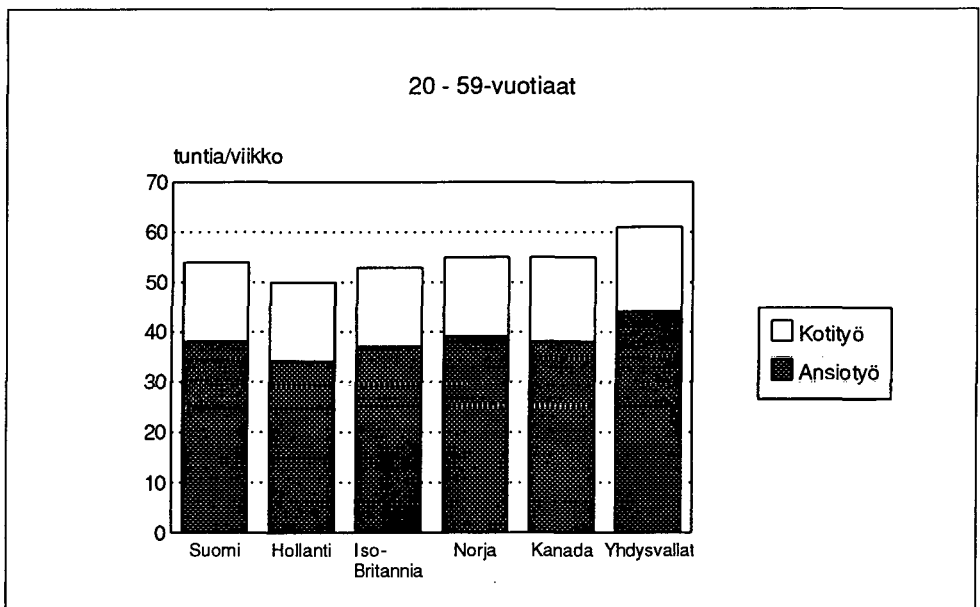
Väestön kokonaistyöaika

Suomalaisen naisten kokonaistyöaika on samanpituisen kuin norjalaisten ja pitempi kuin hollantilaisten, englantilaisten ja kanadalaisen. Mutta se on lyhyempi kuin amerikkalaisten naisten. Suomalaiset naiset käyttävät eniten aikaa ansiotyöhön, mutta vähiten aikaa kotitöihin, kuten jo edellä havaittiin.

Kuvio 7.3 Naisten kokonaistyöaika

Kokonaistyöajan jakautuminen ansi- ja kotityöhön eroaa maiden välillä. Suomalaiset naiset käyttävät molempiin saman verran aikaa, kun muissa maissa kotityön osuus on selvästi suurempi ansiotyöhön verrattuna. Ansiotyötä tehdään paljon myös Yhdysvalloissa. Kun suomalaiset naiset tinkivät kotitöistä, Yhdysvalloissa asuvat naiset tekevät saman verran kotitöitä kuin niissä maissa, joissa naiset käyttävät vähän aikaa ansiotyöhön.

Kuvio 7.4 Miesten kokonaistyöaika

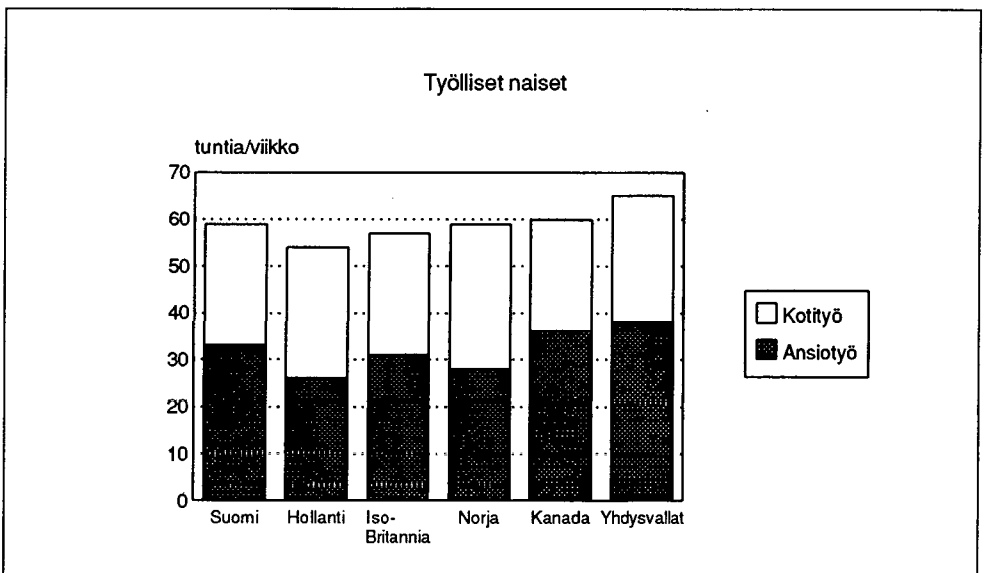
Miehillä valtaosa kokonaistyöajasta on ansiotyötä. Ansiotyöaika ei ole yhteydessä siihen, paljonko kotitöitä miehet tekevät eri maissa. Hollantilainen mies ei käytä kotitöihin enempää aikaa kuin amerikkalainen, vaikka hänen ansiotyöaikansa jää 10 tuntia lyhyemmäksi. Kaikissa vertailtavissa maissa miehet tekevät sen sijaan suunnilleen saman verran kotitöitä. Keskipitkän ansiotyöajan maissa, Suomessa, Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Kanadassa kokonaistyöaikakin on saman pituinen.

Kokonaistyöajan pituudet vaihtelevat selvästi maiden välillä. Miesten keskimääräinen kokonaistyöaika on naisia jonkin verran pitempi Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Hollannissa. Muissa maissa eroja ei juuri ole. Miesten ja naisten työmäärät ovat maittain lähes samat, joskin työn sisällössä on huomattavia eroja. Miehet tekevät valtaosan palkkatyöstä ja naiset palkattomasta työstä.

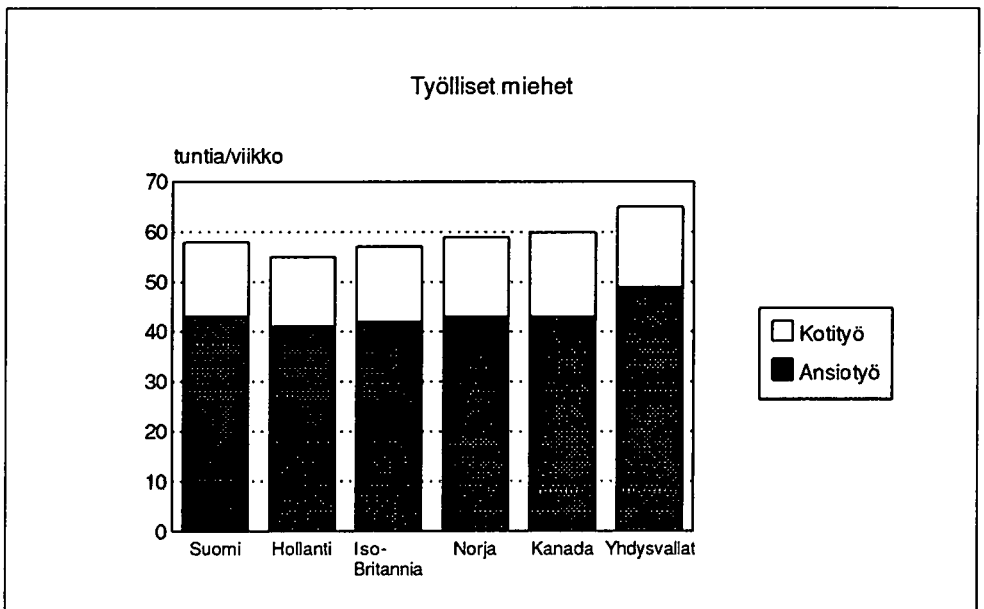
Työssä käyvien kokonaistyöaika

Kokonaistyöaika on työssä käyvillä pitempi kuin muilla (Niemi 1991). Niinpä tarkastelemme seuraavassa, miten kuormittuneita työssä käyvät naiset ja miehet ovat eri maissa.

Pisin kokonaistyöaika, 65 tuntia viikossa, on Yhdysvalloissa (kuvio 7.5). Työssä käyvät naiset tekevät siellä pitkän ansiotyöajan lisäksi saman verran kotitöitä kuin lyhyemmän työajan maissa. Kanadassa, Suomessa ja Norjassa naisten kokonaistyöaika on 59–60 tuntia. Kanadalaiset naiset tekevät selvästi vähemmän kotitöitä kuin muut naiset, mikä näyttää johtuvan siitä, että ansiotyötä tekevät naiset ovat Kanadassa yleensä nuoria ja lapsettomia (ks. taulukko 7.2). Suomalaisilla painottuu ansiotyö ja norjalaisilla kotityöt. Lyhyimmät kokonaistyöajat ovat Hollannissa ja Isossa-Britanniassa.

Kuvio 7.5 Työssä käyvien naisten kokonaistyöaika

Kuvio 7.6 Työssä käyvien miesten kokonaistyöaika

Niissä maissa, joissa naiset tekevät pitkää kokonaistyöaikaa, myös miehet ahertavat keskimääräistä enemmän (kuvio 7.6). Ansiotyö- ja kotityöhön käytetty yhteisaika on pisin Yhdysvalloissa, 65 tuntia viikossa. Kanadalaisten miesten kokonaistyöaika on pari tuntia pitempi kuin suomalaisten, mikä johtuu siitä, että kanadalaiset miehet käyttävät suomalaisia enemmän aikaa kotitöihin, vaikka ansiotyöaika on sama.

Suomalaiset miehet tekevät suunnilleen samanpituista kokonaistyöaikaa kuin norjalaiset ja englantilaiset miehet. Hollantilaisten miesten kokonaistyöaika jää lyhyimmäksi vertailtavissa maissa. Työssä käyvien naisten ja miesten kokonaistyöajat ovat maittain suunnilleen samanpituiset, eroa on korkeintaan yksi tunti.

Suomalaisten ajankäyttöä on verrattu erillisprojekteissa myös eräisiin entisiin sosialistimaihin Itä- ja Keski-Euroopassa. Itä-Euroopan maat eroavat läntisistä teollisuusmaista siinä, että työssä käyvien naisten kokonaistyöaika on selvästi pitempi kuin miesten (taulukko 7.6). Tämä näkyy niin Unkarissa kuin Latviassa, Liettuassa ja Venäjällä (Babarczy, Harcsa ja Pääkkönen 1991, 30; Niemi, Eglite, Mitrikas, Patrushev ja Pääkkönen 1991, 48–50). Sukupuolten väliset erot ovat keskimäärin kuusi tuntia viikossa. Unkari-vertailu koski 15–64-vuotiasta väestöä, muut tutkimukset 18 vuotta täyttäneitä kaupunkiväestöä.

Työssä käyvien naisten kokonaistyöaika on Itä-Euroopassa huomattavasti pitempi kuin Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Baltiassa ja Venäjällä asuvat miehet tekevät yhtä pitkää kokonaistyöaikaa kuin Yhdysvalloissa asuvat miehet, kun taas unkarilaisten miesten työaika on yhtä pitkä kuin länsieuroopalaisten miesten.

Taulukko 7.6 Työssä käyvän väestön kokonaistyöaika sukupuolen mukaan eräissä Itä-Euroopan maissa. Tunteja viikossa

	Ansiotyö	Kotityö	Yhteensä
Naiset			
Latvia	43	28	71
Liettua	47	25	72
Venäjä	45	28	73
Unkari	36	29	65
Miehet			
Latvia	49	16	65
Liettua	51	16	67
Venäjä	51	15	66
Unkari	47	12	59

Vapaa-aika

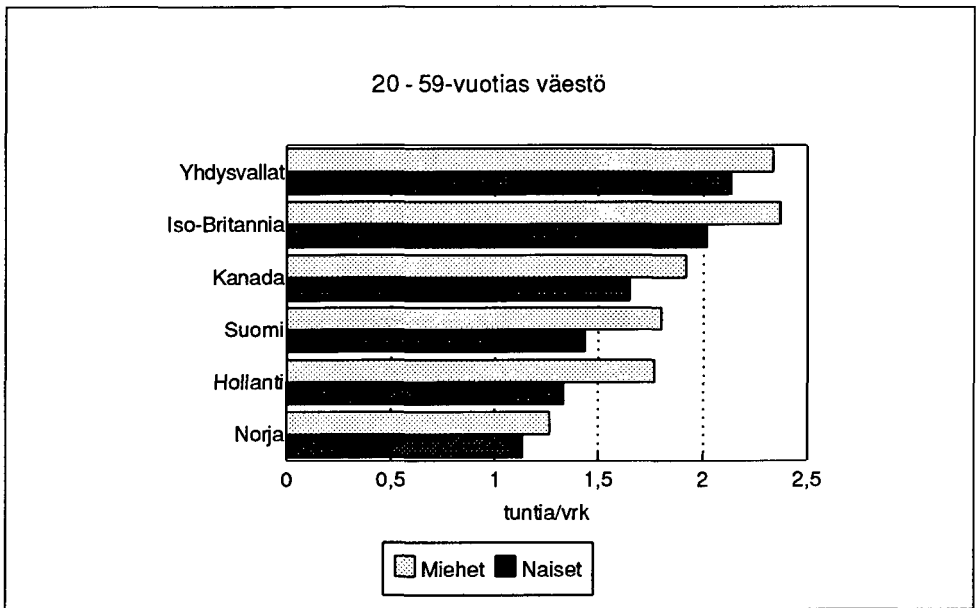
Tarkasteltavat maat jakautuvat vapaa-ajan määrän mukaan kolmeen ryhmään: runsaan vapaa-ajan maa Hollanti, keskimääräisen vapaa-ajan maat Norja, Suomi, Kanada ja Iso-Britannia sekä niukan vapaa-ajan maa Yhdysvallat. Vapaa-ajan määrä riippuu ratkaisevasti työajan pituudesta.

Itä-Euroopan maat kuuluvat niukan vapaa-ajan yhteiskuntiin. Siellä ansiotyön lisäksi runsas kotitöiden tekeminen vähentää vapaa-aikaa. (Ks. Babarcsy ym. 1991; Niemi ym. 1991; Niemi ja Anachkova 1992.)

Seuraavaksi tarkastellaan, onko vapaa-ajan sisällössä eroja maiden välillä. Vertailukelpoisia tietoja löytyy television ja videon katsomisesta, kirjojen ja lehtien lukemisesta sekä liikunnan harrastamisesta.

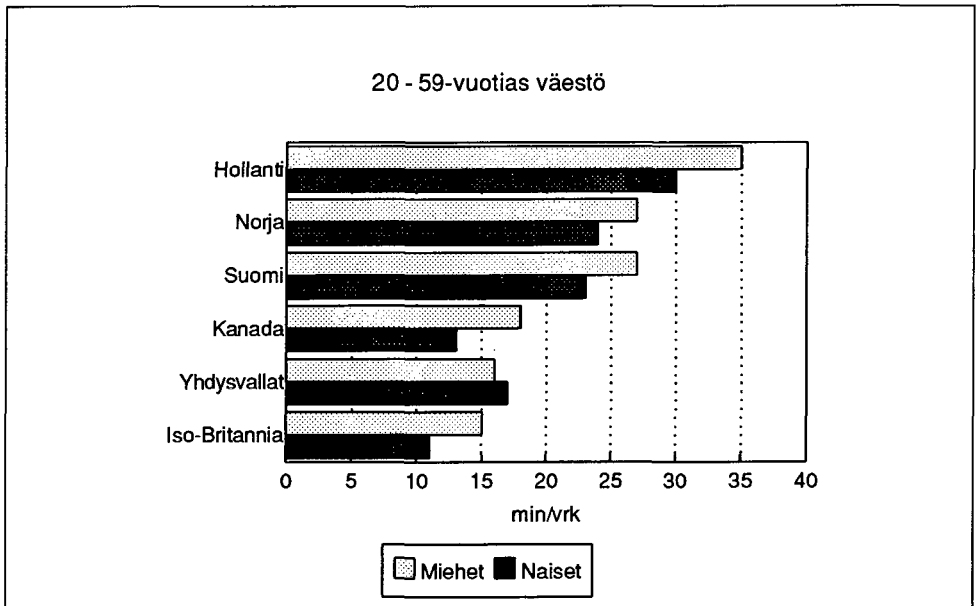
Television katsomisen kärkimaita ovat Yhdysvallat ja Iso-Britannia (kuvio 7.7). Näissä maissa televisiota katsotaan huomattavasti yli kaksi tuntia vuorokaudessa. Yhdysvalloissa televisio vie yli 40 prosenttia vapaa-ajasta ja Isossa-Britanniassa hieman alle. Suomessa katseluun käytetään hieman alle 30 prosenttia vapaa-ajasta, mikä on vertailumaiden keskitasoa. Vähiten television ääressä viihdytään Norjassa. Mutta sielläkin television katselu on lisääntynyt vielä näistä kuviossa esitetyistä luvuista 1980-luvulla (Haraldsen ja Kitteröd 1992, 92). Kaikissa vertailumaissa miesten vapaa-aika on televisiokeskeisempää kuin naisten.

Ajankäyttötiedot koskevat pääasiallista toimintaa. Päätoiminnon ohessa tapahtuvaa ns. samanaikaista toimintaa ei vertailuaineistossa ole mukana. Niinpä esimerkiksi lehtien lukemiseen käytettyä aikaa työmatkalla, työaikana tai ruokailun yhteydessä ei tuloksissa näy.

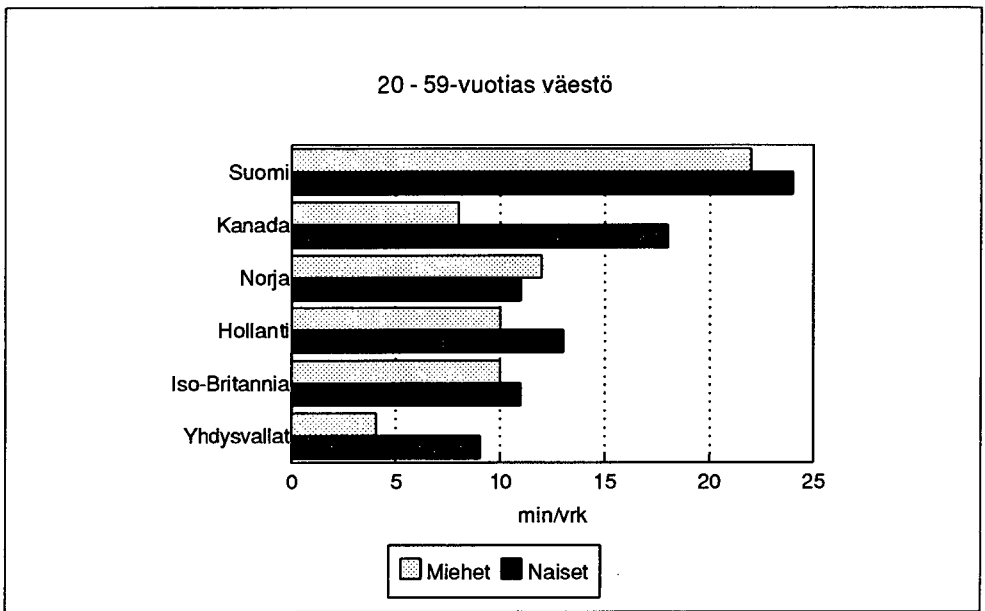
Kuvio 7.7 Television ja videon katselu

Lehtien lukemisen osalta vertailumaat jakautuvat kahteen ryhmään (kuvio 7.8). Lehtiä luetaan paljon Hollannissa, Norjassa ja Suomessa, mutta selvästi vähemmän Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Isossa-Britanniassa.

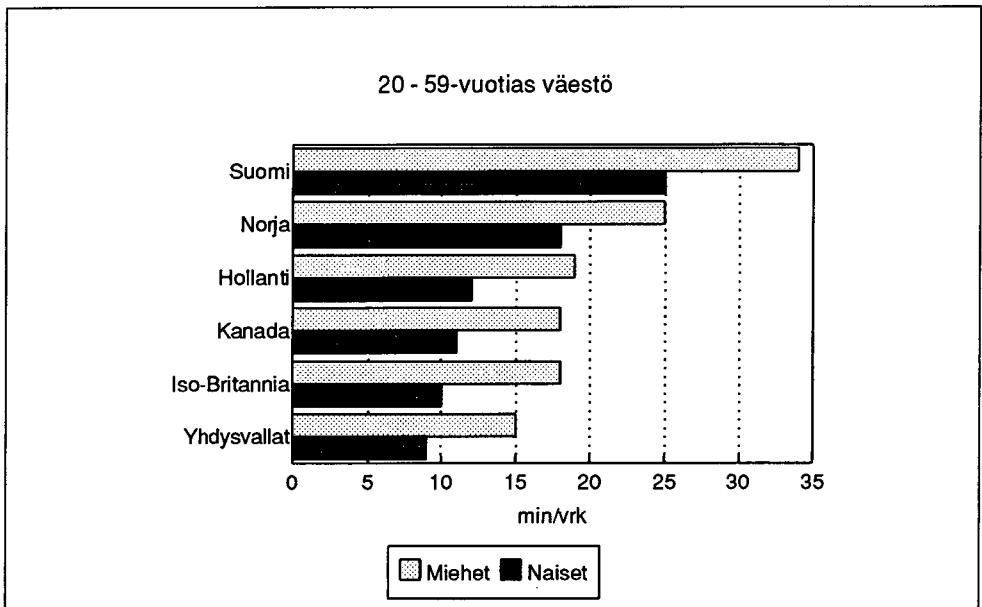
Kuvio 7.8 Lehtien lukeminen

Kuvio 7.9 Kirjojen lukeminen

Suomessa luetaan eniten kirjoja (kuvio 7.9). Muiden maiden välillä on pienet erot. Ainoa poikkeus on Yhdysvallat, jossa etenkin miehet lukevat hyvin vähän kirjallisuutta.

Kuvio 7.10 Liikunta ja ulkoilu

Miehet lukevat yleensä lehtiä enemmän kuin naiset. Poikkeuksena on kuitenkin Yhdysvallat, jossa naiset lukevat erityisen paljon aikakauslehtiä (ks. Robinson 1990, 6–7).

Naiset puolestaan ovat ahkerampia kirjojen lukijoita kuin miehet. Ero on huomattava varsinkin Kanadassa ja Yhdysvalloissa, missä naiset käyttävät kirjojen lukemiseen kaksinkertaisen ajan miehiin verrattuna. Sen sijaan Norjassa ja Isossa-Britanniassa ei ole selviä eroja miesten ja naisten välillä.

Suomessa harrastetaan selvästi eniten liikuntaa ja ulkoilua (kuvio 7.10). Toiseksi innokkaimpia ovat norjalaiset. Vähiten aikaa liikuntaan käytetään Yhdysvalloissa. Kaikissa maissa miehet liikkuvat enemmän kuin naiset. Mielenkiintoista on havaita, että maiden välinen järjestys on sama miesten ja naisten liikunnan harrastuksen osalta.

Yhteenveto

Yhdysvaltojen jälkeen tehdään Suomessa eniten ansiotyötä, kun verrataan koko 20–59-vuotiaaseen väestöön Hollannissa, Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Kanadassa. Syynä on suomalaisten naisten aktiivinen osallistuminen työelämään. Naisten osuus maassa tehtävästä ansiotyöstä on peräti 42 prosenttia, kun se muissa maissa jää selvästi alle 40 prosentin. Lapset eivät samassa määrin vähennä Suomessa äitien osallistumista ansiotyöhön kuin muissa länsimaissa.

Vertailun tulokset eivät tue väitettä, että suomalaisilla olisi lyhyt työaika. Työssä käyvät miehet tekevät Suomessa keskipituista työviikkoa. Yhdysvalloissa miehillä on pitemmät työajat kun taas Hollannissa lyhyemmät kuin Suomessa. Suomessa naiset tekevät pitempää työaika kuin vertailun kohteena olevissa Länsi-Euroopan maissa, mutta lyhyempää kuin Pohjois-Amerikan maissa.

Kotitöitä Suomessa tehdään vähemmän kuin muissa maissa, mutta nekin jakautuvat ansiotyön tavoin tasaisemmin sukupuolten kesken.

Vapaa-ajan käyttötavat erovat jonkin verran maiden kesken. Suomessa katsotaan televisiota selvästi vähemmän kuin Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa, mutta saman verran kuin Kanadassa ja Hollannissa.

Kirjoja luetaan eniten Suomessa. Hollannissa sen sijaan luetaan eniten lehtiä, mutta seuraavaksi eniten Norjassa ja Suomessa. Television katselun kärkeissä, Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa, lehtiä luetaan vähiten, kuten myös Kanadassa.

Suomalaisten mainetta urheilevana kansana vahvistavat tämän vertailun tulokset. Niin suomalaiset miehet kuin naiset harrastavat enemmän liikuntaa ja ulkoilua kuin muissa vertailumaissa asuvat.

Tiivistelmä

Suomalaisten ajankäyttö vaihtelee vuodenaikojen mukaan. Yksittäisten ihmisten arkielämä muuttuu myös elinvaiheesta toiseen. Tässä julkaisussa ovat mukana molemmat näkökulmat.

Sään vaihtelut ovat Suomessa huomattavat ja ne heijastuvat siihen, miten ihmiset käyttävät aikaansa. Maanviljelijöiden ansiotyö rytmittyy eri tavoin kuin palkansaajien. Työtä tehdään ahkerasti kevästä syksyyn ja lomailuun jää aikaa talvella. Palkansaaja sen sijaan nauttii kesän lämmöstä ja valoisuudesta lomallaan ja ahkeroi syksystä kevääseen.

Kesälomalla tehdään paljon kotitöitä, erityisesti kun ollaan mökillä. Lomalla toki myös nukutaan, keskimäärin yhdeksän tuntia päivässä. Lepäilyynkin jää runsaasti aikaa. Lomalla tavataan tuttavita, harrastetaan liikuntaa, luetaan ja jopa katsotaan enemmän televisiota kuin työpäivinä. Kulttuuri- ja muissa tapahtumissa käydään myös ahkerammin kuin työssä ollessa. Opiskelu ei loman viettäjiä kiinnosta.

Harrastusluonteinen opiskelu elpyy syksyllä, laantuu hieman talvella mutta vilkastuu taas kevään tullen. Järjestötoiminta on sen sijaan vilkkaimmillaan talvesta kevääseen. Liikuntaharrastus on vähäisintä talvella, jolloin kotiharrastukset ovat suosittuja. Talvella viihdytään television ääressä ja kirjan tai käsityön parissa. Keväällä vapaa-aika suuntautuu taas kodin ulkopuolelle ja sosiaalinen kanssakäyminen vilkastuu.

Nukkumiseen vuodenaikojen vaihtelut eivät vaikuta. Yleinen olettaus siitä, että kesällä nukuttaisiin vähemmän kuin talvella, ei pidä paikkaansa. Unen määrä pysyy lähes muuttumattomana vuodenajasta toiseen, mutta vaihtelee selvästi elinvaiheiden välillä. Nuoret nukkuvat enemmän kuin keski-ikäiset. Unen määrä lisääntyy taas eläkeiässä.

Nuorten ajankäyttöä säätelee aluksi koulunkäynti ja opiskelu, myöhemmin työelämä. Opiskeluun käytetty aika lisääntyy ala-asteelta yläasteelle ja on suurimmillaan lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Korkeakouluissa opiskelevat käyttävät opintoihin vähemmän aikaa kuin muissa oppilaitoksissa, mm. lisääntyneen työssäkäynnin takia. Tytöt jatkavat opiskelua pitempään kuin pojat, jotka siirtyvät nuorempina työelämään.

Kotitöitä tytöt tekevät jo 10-vuotiaina enemmän kuin pojat ja ero vain kasvaa iän mukana. Alle 15-vuotiaat harrastavat erityisesti ulkoilua ja liikuntaa, pojat pelaamista, erityisesti tietokoneella, ja tytöillä on taiteellisia harrastuksia, piirtämistä ja soittamista. Iän mukana kirjojen ja aikakauslehtien lukeminen vähenevät ja sanomalehtien lisääntyy.

Täysi-ikäisyyden myötä tapahtuva ajokortin hankkiminen näkyy selvästi lisääntyvinä ajeluina. Silloin varsinkin pojat käyttävät päivittäin runsaasti aikaa autoiluun.

Perheen perustaminen muuttaa ajankäyttöä, kotityöt lisääntyvät ja varsinainen vapaa-aika vähenee. Naisten työssäkäyntiä avioituminen ei sen sijaan vähennä, kuten useissa muissa maissa. Naisten kotityöt kuitenkin lisääntyvät lähes tunnin päivässä, kun miehillä lisäystä on vain muutama minuutti.

Vapaa-ajan sisältö muuttuu yhdessä asumisen myötä. Tuttavia tavataan vähemmän, miehiltä vähenee liikuntaan käytetty aika, naisilta vapaa-ajan opiskelu, lukeminen ja järjestöosallistuminen. Vapaa-aikaa vietetään enemmän kuin ennen kotona, jolloin myös television katselu lisääntyy.

Yhdessä asumisen vaikutus ajankäyttöön on kuitenkin vähäinen verrattuna siihen, miten lasten syntyminen muuttaa arkielämää. Naisten ansiotyöaika supistuu ja kotityöhön käytetty aika lisääntyy keskimäärin 24 tuntia viikossa. Miesten kotityötkin lisääntyvät mutta vain kuusi tuntia viikossa, eivätkä ne vaikuta ansiotyömäärään. Lasten varttuessa ja kotityön vähentyessä naisten panos työmarkkinoilla kasvaa yhtä suureksi kuin niiden naisten, joilla ei ole huollettavia lapsia.

Naiset hoitavat yhä suurimman osan kotitaloudesta. Leipominen ja vaatehuolto kuuluvat selvimmin naisille, mutta he tekevät valtaosan myös ruoanlaitosta, astianpesusta ja siivouksesta sekä lastenhoidosta. Työnjako on yhtä perinteinen kodin korjaus- ja huoltotoissa, joista miehet taas tekevät valtaosan. Lasten syntyessä perinteinen työnjako vahvistuu. Kotitalouustyöt pysyvät naisten tehtävinä, vaikka lapset varttuvat.

Naisten vapaa-aika vähenee selvästi, kun perheessä on pieniä lapsia. He tinkivät liikunnasta, lukemisesta, television katselusta ja omista harrastuksistaan. Lasten varttuessa löytyy aikaa liikuntaan ja lukemiseen nopeammin kuin television kateluun ja erityisharrastuksiin.

Miesten vapaa-aikaa lapset eivät rajoita samassa määrin kuin naisten. Heilläkin liikunta, lukeminen ja television katselu vähenevät lasten ollessa pieniä, mutta he palaavat harrastustensa pariin lasten varttuessa nopeammin kuin naiset.

Vähiten vapaa-aikaa on siis pienten lasten työssä käyvillä vanhemmilla. Liiallisesta vapaa-ajasta sen sijaan kärsivät työttömät, joiden ajankäyttöä on nyt myös tutkittu. Ansiotyön puute korvautuu osin tekemällä enemmän kotitöitä. Suomessa myös miehet huolehtivat ruoanlaitosta, astianpesusta ja siivoamisesta jäädesään työttömiksi. Näin ei suinkaan tapahdu kaikissa maissa, joissa sukupuolten välinen työnjako on jäykempi kuin meillä.

Vapaa-ajan käyttötavoista lisääntyvät työttömyyden myötä television katselu, liikunta ja ulkoilu, käsitöiden tekeminen ja lukeminen. Työttömät kuluttavat aikaansa myös nukkumalla paljon ja lepäilemällä. He viettävät vuorokaudesta 75 prosenttia kotona, naiset enemmän kuin miehet.

Ansiotyön puuttumisen vaikutusta ajankäyttöön tarkastellaan myös eläkeläisten osalta. Eläkkeelle siirtyminen muuttaa suuresti arkielämää, kuten havaitaan verrattaessa varhaiseläkkeellä olevia samanikäisiin työssä oleviin. Miehillä kotityöt lisääntyvät enemmän kuin naisilla ja enemmän kuin työttömillä miehillä. Nukkuminen ja lepäily lisääntyvät kuten työttömillä.

Eläkkeelle siirtyminen vaikuttaa vapaa-aikaan hieman eri tavalla kuin työttömäksi jääminen. Varhaiseläkeläiset toimivat aktiivisemmin järjestöissä kuin työttömät. Sosiaalinen kanssakäyminenkin on eläkeläisillä hieman vireämpää kuin työttömillä, mikä todennäköisesti johtuu siitä, että eläkeläisten tuttavistakin on osa lopettanut ansiotyön. Varhaiseläkkeellä olevat naiset ulkoilevat enemmän kuin työttömät naiset, mutta miehillä tilanne on päinvastainen. Työttömien tavoin myös varhaiseläkeläiset käyttävät paljon aikaa lukemiseen ja television katseluun. Radion kuuntelu sen sijaan kiinnostaa heitä hieman enemmän kuin työttömiä.

Varsinaisen eläkeiän saavuttamisen jälkeen harva suomalainen tekee ansiotyötä. Eläkeikäiset viettävät suurimman osan ajastaan kotona, peräti 86 prosenttia vuorokaudesta. Kodin ulkopuolella naiset liikkuvat pääosin jalan tai julkisella kulkuneuvolla, miehet käyttävät myös omaa autoa, mutta selvästi vähemmän kuin keski-ikäiset. Eläkeiässä liikunta painottuu selvemmin kävelyyn kuin nuoremmilla.

Eläkeläiset tekevät ahkerasti kotitöitä. Entinen ammatti heijastuu kuitenkin miesten tekemän työn määrään. Toimihenkilöillä ja työntekijöillä kotityöt lisääntyvät eläkeiässä tunnin verran päivässä, kun sen sijaan maatalousyrittäjien lisääntynyt lisäaika on vain kymmenisen minuuttia. Maatilatalouden työnjako koskee tilan hoidon lisäksi myös kotitaloustöitä, jotka kuuluvat naisille. Vaikka varsinainen yritystoiminta päättyy, perinteinen työnjako ei näytä muuttuvan kotitöiden osalta.

Kotitöihin käytetty aika vähenee eläkeläisen ikääntyessä ja terveydentilan heikentyessä. Samalla lisääntyy nukkumiseen ja lepäilyyn käytetty aika. Iän mukana lisääntyy radion kuuntelu, samalla kun television katselu ja lukeminen vähentyvät. Myös liikuntaan ja ulkoiluun käytetään vähemmän aikaa.

Viimeisessä luvussa verrataan suomalaisten ajankäyttöä kolmeen eurooppalaiseen (Hollantiin, Isoon-Britanniaan ja Norjaan) ja kahteen pohjoisamerikkalaiseen maahan (Yhdysvaltoihin ja Kanadaan), joissa on 1980-luvulla tehty edustavia ajankäyttötutkimuksia. Aineistona on Euroopan yhteisön tiedesäätiön ylläpitämä ajankäyttötutkimusarkisto.

Yhdysvaltojen jälkeen tehdään Suomessa eniten ansiotyötä, kun verrataan koko 20–59-vuotiasta väestöä. Syynä on suomalaisten naisten aktiivinen osallistuminen työelämään. Naiset tekevät ansiotyöstä 42 prosenttia, kun osuus muissa maissa jää selvästi alle 40 prosentin. Lasten syntyminen ei samassa määrin Suomessa vähennä äitien osallistumista ansiotyöhön kuin muissa länsimaissa, Itä-Euroopan maissa sitä vastoin pienten lasten äidit tekevät selvästi enemmän ansiotyötä kuin meillä.

Työssä käyvien osalta havaitaan, että miehet tekevät Suomessa samanpituista työviikkoa kuin Norjassa, Isossa-Britanniassa ja Kanadassa, mutta pitempää kuin Hollannissa. Yhdysvalloissa asuvien miesten työajat ovat huomattavasti pitemmät kuin muissa vertailtavissa maissa. Siellä myös naiset tekevät muita pitempää työaikaa,

joskin kanadalaisten naisten työaika on lähes samanpitäinen. Suomalaisten naisten työaika on pisin Länsi-Euroopan maista. Itäeurooppalaiset naiset ahertavat kuitenkin selvästi pitempiä työviikkoja kuin suomalaiset.

Pohjoisamerikkalaiset miehet osallistuvat ahkerammin kotitöihin kuin eurooppalaiset. Suomalaiset naiset tekevät vähiten kotitöitä.

Ansio- ja kotityöhön käytetty kokonaisaika vaihtelee maiden välillä, mutta sukupuolten väliset erot ovat maittain hyvin vähäiset. Miehet tekevät valtaosan palkkатыöstä ja naiset palkattomasta työstä. Suomessa niin ansio- kuin kotityö jakautuvat tasaisemmin sukupuolten kesken kuin muissa maissa.

Vapaa-ajan käytöstä löytyy mielenkiintoisia maiden välisiä eroja. Suomessa katsotaan televisiota selvästi vähemmän kuin Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa, mutta saman verran kuin Kanadassa ja Hollannissa.

Suomalaiset lukevat eniten kirjoja vertailumaihin verrattuna ja saman verran lehtiä kuin norjalaiset. Hollantilaiset ovat meitäkin ahkerampia lehden lukijoita. Television katselun kärkimaisissa, Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa, lehtiä luetaan vähiten. Lehtien lukeminen on vähäistä myös Kanadassa. Naiset lukevat yleensä enemmän kirjoja kuin miehet, kun taas miehet harrastavat enemmän lehtien lukemista.

Suomalaisten mainetta urheilevana kansana vahvistavat myös tämän vertailun tulokset. Suomessa miehet ja naiset harrastavat enemmän liikuntaa ja ulkoilua kuin muissa vertailussa mukana olevissa maissa.

Tutkimusaineisto

Otos ja estimointi

Ajankäyttötutkimuksen perusjoukkona oli 10 vuotta täyttänyt väestö ilman laitospöytä. Otoskehikkona käytettiin väestön keskusrekisteriä ja poimintamenetelmänä oli systemaattinen otanta.

Otos ositettiin alueen ja iän mukaan. Alueositus tehtiin, koska eräät kunnat maksoivat alueellisen lisäotoksen. Estimointivaiheessa tehtiin vielä jälkiositus sukupuolen ja iän mukaan otoksen tarkkuuden lisäämiseksi ja kadon vaikutuksen pienentämiseksi. Ositteita oli kaikkiaan 18 kappaletta.

Otokseen lisättiin ajallista vertailua varten tuhannen hengen lisäotos lokakuulle, koska edellinen ajankäyttötutkimus tehtiin syksyllä.

Kirjanpitopäivät määrättiin jakamalla otos 366 osaotokseen. Kullekin osaotokselle arvottiin järjestysnumero. Tämä numero määritteli ensimmäisen päiväkirjapäivän. (Otanta-asetelmasta tarkemmin ks. Niemi ja Pääkkönen 1989, 99.)

Estimoinnissa käytettiin kahta painokerrointa. Väestöryhmien kokoa estimointi kertomella, joka perustui edellä mainittuun esi- ja jälkiositukseen. Päiväkirjatiedot estimointiin päiväkohtaisella painokertoimella.

Alkuperäinen otoskoko oli 10 574 henkeä. Otoksesta oli ylipeittoa (kuolleita, maasta muuttaneita, laitospöytä) 2,5 prosenttia. Päiväkirjaa piti vähintään yhtenä päivänä 7 800 henkeä, mikä on 74,4 prosenttia otoksesta. Kadoksi jäi siten 25,6 prosenttia. Kaikkiaan päiväkirjoja saatiin 15 352 vuorokaudelta. (Kadosta tarkemmin ks. Niemi, Pääkkönen, Rajaniemi, Laaksonen ja Lauri 1991, 101–104; Laaksonen ja Pääkkönen 1992, 87–94.)

Aineiston keruu

Tiedonkeruuvälineinä käytettiin päiväkirjaa ja haastattelulomaketta. Haastattelussa kysyttiin taustatiedot työstä, asumisesta, perheestä ja joistakin vapaa-ajan harrastuksista. Haastattelun jälkeen vastaajalle jätettiin täytettäväksi päiväkirja, joka palautettiin postitse haastattelijalle.

Päiväkirjatiedot kerättiin 1.4.1987 ja 31.3.1988 väliseltä ajalta. Kukin henkilö piti päiväkirjaa kahtena peräkkäisenä päivänä, joista ensimmäinen päivä oli määrätty ennakkoon. Jos haastatteli ei tavoittanut haastateltavaa ennen tuota päivämäärää, haastattelua voitiin siirtää korkeintaan kolmen viikon päähän. Viikonpäivän tuli kuitenkin säilyä samana.

Päiväkirjaan merkittiin pääasiallinen toiminta, sivutoiminto ja yhdessäolo. Toimintopaikka pääteltiin koodauksen yhteydessä. Toiminnot merkittiin kymmenen minuutin tarkkuudella, yöllä kuitenkin puolen tunnin tarkkuudella.

Koodaus ja tietojen käsittely

Ajankäytön luokittelu perustuu seuraavaan ajallista sitovuutta ilmaisevaan nelijakoon:

- henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen,
- ansiotyö ja opiskelu,
- kotityö,
- vapaa-aika.

Henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen kuluva aika ovat nukkuminen, ruokailu ja peseytyminen. Työhön ja koulunkäyntiin lasketaan varsinaisen työajan lisäksi myös työ- ja koulumatkat. Koulunkäynniksi luetaan ammattiin valmistava opiskelu. Harrastusluonteinen opiskelu katsotaan sen sijaan vapaa-aikaan kuuluvaksi. Kotityö sisältää kotitaloustyöt, kodin huoltotyöt, lastenhoidon ja asioinnin. Vapaa-aikaa on se osa vuorokaudesta, joka jää jäljelle, kun nukkumiseen, ruokailuun, ansio- ja kotityöhön sekä koulunkäyntiin käytetty aika on vähennetty. (Luokittelusta tarkemmin ks. esim. Ås 1978, 133–135; Niemi, Kiiski ja Liikkanen 1981, 13.)

Vuoden 1987–88 tutkimuksessa päätoiminnot koodattiin 141-luokkaisina. Edellisessä tutkimuksessa oli käytetty 95-luokkaista koodistoa. Koodaus suoritettiin keskitetysti Tilastokeskuksessa. Tallennusvirheiden minimoimiseksi päätoiminnot koodattiin ja tallennettiin viisikirjaimisina sanalyhenteinä. (Koodauksesta tarkemmin ks. Niemi ja Pääkkönen 1989, 100.)

Kirjallisuus

- Abrams, M. (1988). Use of Time by the Elderly in Great Britain. Teoksessa Altergott, K. (toim.). *Daily Life in Later Life. Comparative Perspectives*. Sage Publications. Newbury Park.
- Babarczy, A., Harcsa, I. ja Pääkkönen, H. (1991). Time use trends in Finland and in Hungary. Tilastokeskus. Tutkimuksia 180. Helsinki.
- Gershuny, J. (1992). Ajat muuttuvat, muuttuuko ajankäyttö? Hyvinvointikatsaus 1/1992.
- Gershuny, J. ja Jones, S. (1986). *Time Use in Seven Countries 1961 to 1984*. University of Bath.
- Glyptis, S. (1989). *Leisure and unemployment*. Open University Press. Milton Keynes.
- Grint, K. (1991). *The Sociology of Work. An Introduction*. Polity Press. Cambridge.
- Haraldsen, G. ja Kitteröd, H. (1992). Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90 Tidsnytingsundersökelsene. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Harcsa, I., Niemi, I. ja Babarczy, A. (1988). Use of Time in Hungary and in Finland II, Life Cycle and Time Use. Tilastokeskus. Tutkimuksia 142. Helsinki.
- Herva, H. ja Vuolle, P. (1991). Liikunta suomalaisten ajankäytössä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 79. Jyväskylä.
- Hill, M.S. (1985). Patterns of Time Use. Teoksessa Juster, F.T. ja Stafford, F.P. (toim.). *Time, Goods and Well-being*. Survey Research Center. Institute for Social Research. The University of Michigan. Ann Arbor.
- Hytti, H. (1989). Ikääntykö suomalainen työntekijä. *Sosiaalivakuutus* 1989: 2.
- Itkonen, H. ja Ranto, E. (1991). Elämäntyylit, nuoriso ja liikunta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 54. Jyväskylä.
- Kirjavainen, L.M., Anachkova, B., Laaksonen, S., Niemi, I., Pääkkönen, H. ja Staikov, Z. (1992). Housework Time in Bulgaria and Finland. Tilastokeskus. Tutkimuksia 193. Helsinki.
- Knipsheer C.P.M., Claessens, L. ja Wimmers, M.F.H.G. (1988). Time Use and Activities of the Aged in the Netherlands. Teoksessa Altergott, K. (toim.). *Daily Life in Later Life. Comparative Perspectives*. Sage Publications. Newbury Park.
- Koivusilta, L. ja Sillanpää, M. (1989). Loma ja hyvinvointi. Osa I. Loman ja elämänhallinnan välisistä yhteyksistä. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Tutkimukset 1/1989. Helsinki.
- Körmendi, E. (1989). Tidsanvendelse og dens måling. Teoksessa Ib Schmidt, E., Körmendi, E., Viby Mogensen, G. ja Vibe-Pedersen, J. 24 timmer i døgnet. Tidsanvendelse og forbrugsmönstre siden 60'erne. Forlaget Systime a/s. Herning.
- Laaksonen, S. ja Pääkkönen, H. (1992). Some Methodological Aspects on the Use of Time Budget Survey Data. Teoksessa Kirjavainen, L.M. et al. *Housework Time in Bulgaria and Finland*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 193. Helsinki.

- Lingsom, S. (1991). Women's Time Use over the Life Cycle. Teoksessa Niemi, I. (toim.). Time Use of Women. ECE/INSTRAW. Käsikirjoitus. Geneve.
- Lähteenmaa, J. ja Siurala, L. (toim.) (1991). Nuoret ja muutos. Tilastokeskus. Tutkimuksia 177. Helsinki.
- Matkailun edistämiskeskus (1990). Suomalaisten lomat ja vapaa-ajanmatkat 1989. MEK A:68. Helsinki.
- Niemi, I. (1984). Nuorten ajankäyttö. Teoksessa Nuorten elinolot. Tilastokeskus. Tutkimuksia 108. Helsinki.
- Niemi, I. (1991). A General View of Time-use by Gender. Teoksessa Niemi, I. (toim.). Time Use of Women. ECE/INSTRAW. Käsikirjoitus. Geneve.
- Niemi, I. (1991) ja Anachkova, B. (1992). Sharing of Housework. Teoksessa Kirjavainen, L.M. et al. Housework Time in Bulgaria and Finland. Tilastokeskus. Tutkimuksia 193. Helsinki
- Niemi, I., Eglite, P., Mitrikas, A., Patrushev V.D. ja Pääkkönen, H. (1991). Time Use in Finland, Latvia, Lithuania and Russia. Tilastokeskus. Tutkimuksia 182. Helsinki.
- Niemi, I., Kiiski, S. ja Liikkanen, M. (1981). Suomalaisten ajankäyttö 1979. Tilastokeskus. Tutkimuksia 65. Helsinki,
- Niemi, I. ja Pääkkönen, H. (1989). Ajankäytön muutokset 1980-luvulla. Tilastokeskus. Tutkimuksia 153. Helsinki.
- Niemi, I., Pääkkönen, H., Rajaniemi, V., Laaksonen, S. ja Lauri, J. (1991). Vuotuinen ajankäyttö. Ajankäyttötutkimuksen 1987-88 taulukot. Tilastokeskus. Tutkimuksia 183 B. Helsinki.
- OECD (1992). Labour Force Statistics 1970–1990. Statistics Directorate. Paris.
- Oppilaiden ikä ja osuus väestöstä 1990. Tilastokeskus. SVT. Koulutus ja tutkimus 1992:3. Helsinki.
- Robinson, J.P. (1990). Thanks for reading this. American Demographics. May.
- Siurala, L. (1991). Urbaanin nuoren vapaa-aika. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1991:7. Helsinki.
- Suomen Tilastollinen vuosikirja 1991. Tilastokeskus. SVT. Helsinki.
- Szalai, A. (toim.) (1972). The Use of Time. Mouton. The Hague.
- The Time Budget Surveys 1970–90. Statistisk Sentralbyrå. Norges Offisielle statistikk C 10. Oslo
- Timmer, S.G., Eccles, J. ja O'Brien, K. (1985). How Children Use Time. Teoksessa Juster, F.T. ja Stafford, F.P. (toim.). Time, Goods and Well-being. Survey Research Center. Institute for Social Research. The University of Michigan. Ann Arbor.
- Työvoiman vuosihaastattelu 1987. Tilastokeskus. SVT. Työmarkkinat 1989:10. Helsinki.
- Työvoimatilasto 1990. Tilastokeskus. SVT. Työmarkkinat 1991:30. Helsinki.
- Työvoimatutkimus. Julkaisemattomia taulukoita vuosilta 1988, 1991 ja 1992. Tilastokeskus.
- Vähätalo, K. (1982). Pitkäaikaistyöttömät. Työvoimaministeriö, suunnitteluosasto. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia N:o 30. Helsinki.
- Ås, D. (1978). Studies of Time-Use: Problems and Prospects. Acta Sociologica 1978:2.

Kuvailulehti

Julkaisija

TILASTOKESKUS

Annankatu 44

00100 HELSINKI Puh. (90) 17 341

Julkaisun päivämäärä

Joulukuu 1992

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)
Iiris Niemi
Hannu Pääkkönen

Julkaisun laji
Tutkimus

Toimeksiantaja

Toimielimen asettamispyvm

Julkaisun nimi

Vuotuinen ajankäyttö

Julkaisun osat

Tiivistelmä

Ajankäyttötutkimuksen 1987–88 yhteenvetojulkaisussa tarkastellaan, miten vuodenaikojen vaihtelut heijastuvat väestön ajankäyttöön, kuten ansiotyöhön, kotityöhön, nukkumiseen ja vapaa-aikaan. Lisäksi analysoidaan lomanviettoa.

Ajankäytön vaihtelua elämäkaaren vaiheissa tarkastellaan nuorten, keski-ikäisten ja eläkeläisten osalta. Näkökulmia ovat mm. sukupuolten välinen työnjako ja elinvaiheen heijastuminen vapaa-aikaan. Työttömien ajankäyttöä verrataan työssä käyvien ajankäyttöön.

Eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia arkielämään tutkitaan vertaamalla varhaiseläkeläisiä samanikäisiin työssäkäyviin. Varsinaisten eläkekäisten ajankäyttöä tarkastellaan sosioekonomisen aseman, asuinpaikan, perhetilanteen, ikääntymisen ja terveydentilan mukaan.

Kansainvälinen vertailu perustuu Euroopan yhteisön ajankäyttötutkimusarkiston aineistoon. Suomea verrataan länsimaihin työajan, kotitöiden ja vapaa-ajan osalta.

Avainsanat (asiasanat)

Ajankäyttö, arkielämä, elämäntapa, nuoriso, eläkeläiset, vertaileva tutkimus

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero
Tutkimuksia 183

ISSN
0355-2071

ISBN
95-47-6533-8

Kokonaissivumäärä
82

Kieli
Suomi

Hinta
130 mk

Luottamuksellisuus

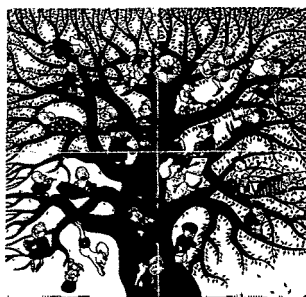
Jakaja
TILASTOKESKUS
Annankatu 44
00100 HELSINKI Puh. (90) 17 341

Kustantaja
TILASTOKESKUS

Vuotuinen ajankäyttö

Iiris Niemi - Hannu Pääkkönen

Tutkimus vastaa siihen,

- miten nuoret, keski-ikäiset, eläkeläiset ja työttömät käyttävät aikaansa ja
- miten vuodenajat vaikuttavat suomalaisten ajankäyttöön.

Suomalaisten työaika, kotitöitä ja vapaa-aikaa verrataan muihin maihin.

Julkaisujen myynti:

Tilastokeskus
PL 504
00101 Helsinki
(90) 17 341

Försäljning:

Statistikcentralen
PB 504
00101 Helsingfors
(90) 17 341

Hinta - Pris

130 mk

ISSN 0355-2071
ISBN 95-47-6533-8

